

Hovedoppgave
ved Institutt for Statsvitenskap

Politisk logistikk

**En analyse av de britiske sosialdemokratenes skatte- og privatiseringspolitiske
utvikling fra 1979 til nyere tid.**

av

Ella Marie Sollund

2. mai 2007

Forord

En spesielt stor takk til min veileder, Bent Sofus Tranøy.
Takk for tiden og de gode innspillene – selv etter lange frafall.

Ella Marie Sollund
Oslo, 2. mai 2007

Innholdsfortegnelse

INNOLDSFORTEGNELSE	III
TABELLFORTEGNELSE.....	V
FIGURFORTEGNELSE.....	V
1 INNLEDNING	1
1.1 OPPGAVENS OPPBYGNING	1
1.1.1 Bakgrunn og problemstilling.....	1
1.1.2 Kapitler og teoretisk fundament.....	2
1.1.3 Oppgavens teoretiske perspektiver.....	3
1.2 ALT TIL SIN TID – EN HISTORISK GJENNOMGANG.....	5
1.2.1 Sosialister versus kapitalister.....	5
1.2.2 Sosialdemokratenes storhetstid.....	5
1.2.3 Velferdsstaten i medgang og motgang	6
1.3 THATCHERS VENDEPUNKT	8
1.3.1 Neo-liberal tilnærming.....	8
1.4 VALGETS KVAL.....	9
1.4.1 Fra Labour til New Labour.....	9
2 TEORI-DELEN	10
2.1 TRE TEORETISKE PERSPEKTIVER	10
2.1.1 Institusjoner, interesser og ideer.....	10
2.2 INSTITUSJONELL TEORI	11
2.2.1 Innledning	11
2.2.2 Strukturen avgjør	11
2.2.3 Bedriftssentrert politisk økonomi	12
2.2.4 En koordinert markedsøkonomi versus en liberal markedsøkonomi.....	12
2.2.5 De eksisterende institusjonenes rolle	13
2.2.6 Institusjonelt rammeverk.....	14
2.2.7 Oppsummering	15
2.3 INTERESSEPERSPEKTIVET.....	16
2.3.1 Innledning	16
2.3.2 Meningers mot.....	16
2.3.3 Medianvelgerteoremet.....	16
2.3.4 Oppsummering	18
2.4 IDÉ-PERSPEKTIVET	19
2.4.1 Læring.....	19
2.4.2 Læringsprosessen.....	20
2.4.3 Graden av læring	21
2.4.4 Paradigmer	21
2.4.5 Profesjonelle miljøer.....	22
2.4.6 Tilbudsideøkonomi og Blair.....	23
2.4.7 Oppsummering	23
2.5 OPPSUMMERING.....	25
2.5.1 Ideene, interessene og institusjonene	25
3 SKATTE- OG PRIVATISERINGSPOLITIKK.....	26
3.1 SKATTENES BEGRUNNELSE	26
3.1.1 Finansiere staten.....	26
3.1.2 Avgrensning.....	26
3.2 THATCHERS SKATTEREFORMER	27
3.2.1 Den nasjonale konteksten.....	27
3.2.2 Inntektsskatten.....	27
3.2.3 Folketrygdavgiftene.....	28
3.2.4 Merverdiavgiften	28
3.2.5 Selskapskatt	28
3.2.6 Oppsummering	29

3.3	LIKHETER OG ULIKHETER TIL THATCHERS POLITIKK	30
3.3.1	<i>Innledning</i>	30
3.3.2	<i>Skattepolitikken utvikling</i>	30
3.3.2	<i>Hovedtendenser</i>	31
3.3.3	<i>Inntektsskatt</i>	32
3.3.5	<i>Avgifter til folketrygden</i>	33
3.3.6	<i>Selskapsskatt</i>	33
3.3.7	<i>Oppsummering</i>	35
3.4	PRIVATISERINGER	36
3.4.1	<i>Innledning</i>	36
3.4.2	<i>Målene med privatiseringer</i>	36
3.5	PRIVATISERINGENE UNDER THATCHER	38
3.5.1	<i>Innledning</i>	38
3.5.2	<i>Privatiseringsprogrammet</i>	38
3.5.2	<i>Oppsummering</i>	39
3.6	FRA GAMMEL TIL NY SOSIALDEMOKRATISK POLITIKK	40
3.6.1	<i>Innledning</i>	40
3.6.2	<i>Ingen reversering</i>	42
3.6.3	<i>Nye sosialdemokrater</i>	43
3.6.7	<i>Oppsummering</i>	44
4	DET ENDREDE POLITISKE LANDSKAPET	45
4.1	NYE LØSNINGER PÅ GAMLE PROBLEMER	45
4.1.1	<i>Innledning</i>	45
4.1.2	<i>Nytt institusjonelt rammeverk</i>	45
4.1.2	<i>Et nytt alternativ</i>	47
4.1.3	<i>Blairs varme omtale</i>	49
4.1.4	<i>En hard nøtt</i>	50
4.1.5	<i>Politisk saltomortale</i>	51
4.1.6	<i>Bedre føre var</i>	52
4.1.7	<i>Kommet for å bli</i>	54
4.1.8	<i>Oppsummering</i>	57
4.2	DET POLITISKE SENTRUMET	59
4.2.1	<i>Innledning</i>	59
4.2.2	<i>Nye interesser</i>	59
4.2.2	<i>Økt antall selveiere</i>	60
4.2.3	<i>Stemmevinnende politikk</i>	61
4.2.4	<i>Folkeaksjer</i>	61
4.2.5	<i>Næringslivets interesser i sentrum</i>	62
4.2.6	<i>Økt arbeidsledighet og inflasjonskontroll</i>	62
4.2.7	<i>En ny stabil situasjon</i>	63
4.2.8	<i>Nye interesser</i>	64
4.2.9	<i>Parallelle maktkamper</i>	65
4.2.10	<i>Stykkevis og delt</i>	66
4.2.11	<i>1992- valget - et steg frem</i>	68
4.2.12	<i>Tvilende velgere</i>	68
4.2.13	<i>En "folkefiende"</i>	69
4.2.14	<i>Gjennombruddet</i>	69
4.2.15	<i>Næringslivsappell</i>	71
4.2.16	<i>Velgernes velsignelse</i>	73
4.2.17	<i>Oppsummering</i>	76
4.3.	IDEER	78
4.3.1	<i>Innledning</i>	78
4.3.2	<i>Keynesianisme versus monetarisme (neo-liberalisme)</i>	78
4.3.3	<i>Thatchers overgang</i>	80
4.3.4	<i>Blairs høyrevridning</i>	81
4.3.5	<i>Oppsummering</i>	93
5	KONKLUSJON	95
5.1	OPPSUMMERENDE KOMMENTARER	95

5.1.1	<i>Innledende</i>	95
5.1.2	<i>Institusjonelle føringer</i>	95
5.1.3	<i>Interesse-perspektivets forklaringskraft</i>	97
5.1.4	<i>Ideenes makt</i>	98
5.1.5	<i>Ulikt tidsperspektiv</i>	100
5.1.6	<i>Avsluttende kommentarer</i>	100

LITTERATURLISTE:	102
-------------------------------	------------

Tabellfortegnelse

Tabell 3.1	INNTEKTSSKATT PÅ PERSONLIG INNTEKT, 1978- 2003.....	33
Tabell 3.2	INNTEKSENDRING 1979-1995/7	34
Tabell 4.2	ENDRET SOSIOLOGISK STEMMEGIVNING 1979-1997.....	75

Figurfortegnelse

FIGUR 2.1	DE TEORETISKE PERSPEKTIVENES PÅVIRKNING PÅ DEN AVHENGIGE VARIABELEN.....	10
FIGUR 3.1	SKATTEINNTEKTER 1979 OG 2002/3.....	31

1 Innledning

1.1 Oppgavens oppbygning

1.1.1 Bakgrunn og problemstilling

There Is No Alternative
Margaret Thatcher

Da Tony Blair kom til makten som leder for de britiske sosialdemokratene i 1997, etter 18 år i opposisjon til de konservative, ble det raskt klart at det ikke kom til å bety særlige store endringer i den rådende økonomiske politikken (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:541). Særlig fremtredende var kontinuiteten innenfor kjerneområdene skatt og privatisering.

Et tydelig tegn på en ny holdning til eierskap kom i 1995, da sosialdemokratene oppløste *Clause 4*¹ i partiets konstitusjon. Denne hadde siden 1918 forpliktet partiet til masse-nasjonalisering og felles eierskap. I valgmanifestet *New Labour because Britain deserves better* forut for 1997-valget, kom de også med et skattepolitisk gjennombrudd – da de garanterte: **“(...) we are pledged not to rise the basic or top rates of income tax throughout the next Parliament”** (King 1998:60). De lovte i tillegg å holde fast ved de konservatives offentlige politikk de to første årene ved makten, med følgende erklæring: **“For the next two years Labour will work within the departmental ceilings for spending already announced”** (ibid.).

Med en slik valgagitasjon markerte sosialdemokratene en klar avstand fra sin tradisjonelle agenda. Denne hadde vært basert på høye skatter for å finansiere en universalistisk velferdsstat, og en tanke om felles eierskap av produksjonsmidlene, for å unngå utnyttning av arbeiderklassen, og som et forsvar av de vanskeligstiltes rettigheter.² I årene etter den andre verdenskrigen var det en tverrpolitisk enighet om disse løsningene, særlig med bakgrunn i behovet for å bygge opp nasjonalstaten. Med Thatchers overtakelse i 1979 avstod regjeringen fra å ta i bruk den rådende

¹ For gjennomgang av *Clause 4* – se punkt 1.2.2.

² Jfr.: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/GlynandWood.pdf side 1

keynesianske tilnærmingen, og sørget i økende grad for å redusere velferdsstatens struktur. Sosialdemokratene, på sin side, fortsatte å forsvare et høyt skattenivå og nasjonal kontroll på en vesentlig del av industrien inntil en tid før valget i 1997, da de lanserte nye løsninger. Resultatet var at det var lite som skilte de “nye”³ sosialdemokratene fra måten de konservative hadde styrt på fra 1979 til 1997.⁴ Denne oppgaven stiller dermed spørsmål om:

~ Hva kan forklare den sterke kontinuiteten fra Thatcher til Blair, mer spesielt innenfor skatte- og privatiseringspolitikken?

1.1.2 Kapitler og teoretisk fundament

Labour Sets Out to Make Similar Look Different

Financial Times før 1997-valget

I besvarelsen av denne problemstillingen, vil det innledningsvis gis en beskrivelse av de to opposisjonspartiernes politikk generelt, og hva som tradisjonelt skilte partiene fra hverandre. Fokuset senere i oppgaven vil være å forklare den avhengige variabelen “skatte- og privatiseringspolitisk kontinuitet”, men innledningen vil plassere denne i en større kontekst, og belyse den som en del av en overordnet politikk. Innledningen vil således kort gjennomgå etterkrigstidens politiske kompromiss – og videre Thatchers brudd med denne. Sosialdemokratenes opposisjonspolitikk vil så nevnes kort, og hvordan Blair omdefinerte denne tilstrekkelig til å gjenvinne makten. Denne utviklingen vil sees i lys av et teoretisk rammeverk. I kapittel to presenteres tre perspektiver som kan forklare beslutninger og utfall. Disse er *institusjonell teori*, *interesseperspektivet* og *modellen om læring*. På grunn av teoriens sentrale plass i oppgaven, vil deres viktigste bidrag for å belyse empirien, nevnes allerede innledningsvis. Avgrensningen mot den avhengige variablene vil så komme i kapittel tre, hvor det for å stadfeste kontinuitet fra Thatcher til Blair, vil gis en ren beskrivelse av Thatchers skatte- og privatiseringspolitikk. Blairs politikk på de samme områdene vil så gjennomgås. Dette vil danne grunnlag for et fjerde kapittel som vil drøfte Blairs

³ Referansen “nye sosialdemokrater” viser til tiden med Blair og New Labour.

⁴ John Major overtok i 1990 og satt med makten frem til Blair overtok i 1997. Hans politikk sees som en fortsettelse av Thatchers politikk og ideologi (jfr.: Heath m.fl. 2001:132).

tilpasning i lys av de teoretiske perspektivene. Empirisk materiale som manifest⁵, taler og pamfletter vil benyttes for å styrke teoriens forklaringskraft på de respektive områdene. Det vil komme frem at samtlige teorier, hver på sin måte, kan forklare Blairs handlingsvalg. Etter dette vil funnene summeres i en konklusjon.

1.1.3 Oppgavens teoretiske perspektiver

Kapittel 4 i oppgaven vil benytte tre teoretiske perspektiver for å belyse den avhengige variabelen; skatte- og privatiseringspolitisk kontinuitet. Disse tre er som følger:

□ *Institusjoner*

Koblingen mellom institusjonelle perspektiver og forståelsen av kontinuitet, vil bygge på to sentrale premisser. For det første må aktørene på et hvert gitt tidspunkt ta de institusjonelle betingelsene for gitt, og følge måter for koordinasjon det allerede finnes institusjonell støtte for. I tillegg hevder modellen at det er lettere å rive ned, enn å bygge opp institusjoner. Begrunnelsen er at det tar flere tiår å etablere institusjoner. Dette, hevder Soskice (1999:126), gjør det eksisterende institusjonelle rammeverket *helt sentralt* for valget av politikk på et gitt tidspunkt. Institusjonell teori assosierer institusjoner med politisk kontinuitet, og har sterke forestillinger om et regularisert atferdsmønster og tregheter i systemet på bakgrunn av “sti-avhengige” årsaksforhold.⁶ Det institusjonelle perspektivet vil se hvordan det institusjonelle rammeverket som Thatcher tilrettela for, foranlediget Blairs valg, og således betinget kontinuitet.

□ *Interesser*

Interesseperspektivet forklarer endringer som et resultat av nye preferanser og koalisjoner i politikken og samfunnet. Det sentrale blir å belyse hvordan aktørens (elektoratets) materielle interesser påvirker og/eller er avgjørende for det politiske utfallet (Dearlove og Saunders 2000:480). Helland⁷ sier at i et topartisystem vil partiene formulere partiprogrammer som appellerer til den “sentralt plasserte”

⁵ Manifestene har en lang tradisjon i Storbritannia, og det første dateres tilbake til 1834. Siden da har det sentrale med manifestene vært å publisere partiets politiske forslag og de ideologiske overbevisningene som støtter dem (Richard Topf 1999). Som også Hernes (1998:21) sier, er endringer i manifestet en god indikasjon på politisk forandring.

⁶ Hood (1994:13) gjengir dette som “the dead hand effect”.

⁷ Kilde: http://home.bi.no/a0111218/14Medianvelgerteoremet_rettet.pdf

velgeren. Dette er den velgeren som har nøyaktig like mange velgere til høyre som til venstre for seg på den dimensjonen som står sentralt i valgkampen, “medianvelgeren” – som perspektivet vil presentere. Den politiske konsekvensen av Thatchers styre, var at medianvelgeren flyttet seg til høyre (se Heffernan 2000:113). Analysen vil se hvordan Blair frir til denne.

□ *Ideer*

Det siste perspektivet, idè-perspektivet, forklarer endringer som følge av nye ideer og oppfatninger (løsninger) blant aktørene (beslutningstakerne).⁸ Dette sees som en læringsprosess basert på erfaring. Utgangspunktet vil være å vise at Thatcher gikk bort fra de politiske løsningene som hadde rådet i Storbritannia i etterkrigstiden, og over til nye løsninger. Sosialdemokratenes tilslutning til de samme ideene vil så gjennomgås – og sees i lys av perspektivet. Perspektivet vil særlig legge vekt på å belyse Blair og finansminister Browns tilslutning til nye ideer.

Før den videre gjennomgangen vil det gis en kort historisk skildring av de to partienes tradisjonelt ulike forankring, for på den måten å gradvis klargjøre hvor sterk kontinuiteten i dag faktisk er.

⁸ Overgangen mellom den avhengige variabelen “skatte- og privatiseringspolitisk kontinuitet”, og idè-perspektivets premiss om en oppriktig tro på nye ideer, kan synes uklar. For å klargjøre, søkes det å skille på “det Blair faktisk gjør”, som avhengig variabel, og “det Blair sier”, som uavhengig variabel.

1.2 Alt til sin tid – en historisk gjennomgang

1.2.1 Sosialister versus kapitalister

Historisk sett markerer videreføringen fra Thatcher til Blair et vannskille i britisk politikk. De to lederne har representert partier med en historisk tilhørighet i ulike ideologier, med forskjellig syn på spørsmål som skattenivå og eierskap. Dearlove og Saunders (2000:390, 393) setter opp de ideelle betegnelsene på de to retningene:

Tre nøkkelprinsipper assosiert med kapitalismen:

- Privat eierskap av eiendom.
- Et fritt marked for både arbeid og varer.
- Produksjon med mål om privat fortjeneste.

Ideell sosialisme baseres på:

- Kollektivt eierskap av alle produktive verdier (vanligvis, men ikke nødvendigvis statlig eierskap).
- Streng kontroll med markedene, inklusive prisregulering og statlig fordeling av ressurser (inkludert arbeid).
- Planlagte produksjonssystemer for å imøtekomme sosialt definerte behov.

Dette er modellene i sine rendyrkede former, og formålet er å kontrastere de politiske retningene. Det vil her legges vekt på å vise at Thatcher var den som i nyere tid tilrettela for den kapitalistiske modellen.⁹ Etterkrigstidens konsensusmodell bestod til hennes inntreden, og vil gjennomgå før presentasjonen av den kapitalistiske.

1.2.2 Sosialdemokratenes storhetstid

Oppositions don't win elections. Governments lose them.
Britisk ordtak

⁹ Heffernan (2000:113) skiller på makro-ideologi og mikro-ideologi. Til den første hører blant annet kapitalisme og sosialisme. I den andre klassifiserer han sosialdemokrati, neo-liberalisme, individualisme og kollektivism.

Det var den sosialdemokratiske Attlee-regjeringen som etter den andre verdenskrigen la grunnlaget for den politikken som i lang tid var rådende i Storbritannia. En rekke sosiale og økonomiske reformer var resultatet av deres seks års lange styre. Den nasjonale helsetjenesten (NHS)¹⁰ ble etablert, og industrier med kull-, jern- og stålproduksjon samt jernbanen, ble nasjonalisert (jfr.: King 1998:209). En omfattende velferdsstat tok gradvis form, og var kjennetegnet og dominert av betydelig statlig engasjement og intervensjon i det sivile og økonomiske livet. Den helt sentrale grunnpilaren, med en enorm symbolsk effekt i deres politikk og ideologi, var den såkalte *Clause 4* i partiets konstitusjon fra 1918. Denne lød som følger:

To secure for the workers by hand or by brain the full fruits of their industry and the most equitable distribution thereof that may be possible upon the basis of the common ownership of the means of production, distribution, and exchange, and the best obtainable system of popular administration and control of each industry or service.

Paragrafen inneholdt en klar motvilje mot kapitalismen samtidig som den gav uttrykk for sosialdemokratenes tro på kollektive former for sosial og økonomisk organisering.¹¹ Sosialdemokratene var de organiserte arbeidernes politiske talerør og fagforeningssammenslutninger var den drivende kraften bak partiet, og bestemte i stor grad den politiske agendaen (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:97, 400, 403). I det hele tilsiktet sosialdemokratene et samfunn med sterk egalitarisme, hvor universalisme og kollektivism¹² stod sentralt (Kitschelt 1999).

1.2.3 Velferdsstaten i medgang og motgang

You can't spend your way out of recession.

Sagt under krisen på 1970-tallet

¹⁰ National Health Service ble sagt å være: "(...) the jewel in the crown" i de "gamle" sosialdemokratenes velferdsstat (Krieger 1999:27).

¹¹ En av forfatterne av *Clause 4* mente "competition produces degradation and death" (Hernes 1998:59).

¹² Gamble (1988:219) definerer kollektivism som: "(...) political and intellectual support for public sector and interventionist solutions to problems of public policy in preference to market ones".

For sosialdemokratene bestod disse grunnleggende verdiene frem til 1990-tallet, men i hele etterkrigstiden ble denne politikken i tillegg forsvart av suksessive konservative regjeringer. Så sterk var enigheten mellom partiene at den ble betegnet som “Butskellism”, et uttrykk satt sammen av navnene til den konservative finansministeren på 1950-tallet, R.A. Butler og Labours skyggeminister Hugh Gaitskell. Sentrale forpliktelser var knyttet til økonomisk planlegging for å sikre lav arbeidsledighet, aksept for en blandet økonomi med både private og offentlige selskaper, og støtte til et utstrakt velferdssystem med faste velferdsrettigheter.¹³ I nedgangstider ble det iverksatt en keynesiansk motkonjunkturpolitikk, basert på økte offentlige lån for å stimulere økt offentlig etterspørsel, for igjen å øke vekst og sysselsetting (Stephens m.fl. 1999:166; jfr.: Baker 2000:362). Utover på 1970-tallet ble det åpenbart at denne strategien for å styre økonomien ikke lenger fungerte særlig godt. Stigende arbeidsledighet samt en synkende fortjeneste i britisk industri var påviselig allerede sent på 1960-tallet (jfr.: King og Wood 1999:372), og fikk politiske og økonomiske konsekvenser utover på 1970-tallet. I 1975 nådde inflasjonen 24 prosent, og velferdsstatens hurtige vekst med omfattende forpliktelser og ytelser, kom under sosialt og økonomisk press. I 1976 var de finansielle problemene så omfattende at den britiske Labour-regjeringen aksepterte et lån fra International Monetary Fund (IMF).¹⁴ Problemene toppet seg vinteren mellom årsskiftet 1978 og 1979 (“the Winter of Discontent”). Halvannen million lavtlønnede i offentlig sektor streiket på grunn av forslag om begrenset lønnsforhøyelse og resulterte i stengte skoler og sykehus (jfr.: Heath m.fl. 2001:82). Vanskelighetene bidro til å overbevise millioner av velgere om at Labours økonomiske politikk ikke maktet å løse landets grunnleggende økonomiske problemer (ibid.; King og Wood 1999:372; Dearlove og Saunders 2000). I den nasjonale konteksten var det en utilfredshet med den rådende tilnærmingen og en voksende basis for monetaristiske ideer. Forholdene lå med det til rette for en implementering av en radikal frimarkedsagenda, og Thatchers alternative kurs for å reversere den økonomiske nedgangen var således et plausibelt alternativ for velgerne. Dette vil gjennomgås under.

¹³ Jfr.: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn_andWood.pdf s. 7.

1.3 Thatchers vendepunkt

1.3.1 Neo-liberal tilnærming

For me consensus seems to be the process of
abandoning all beliefs, principles, values and policies.

Margaret Thatcher, 1981

Straks etter overtakelsen som partileder i 1975, startet Thatcher kampen med å omforme den politiske agendaen. Hun mente økonomisk konjunkturoppgang og lang-siktig fremgang kun var oppnåelig gjennom permanente og dype nedskjæringer. Hennes mål var, som hun selv sa, å: “(...) role back the frontiers of the state”.¹⁵ Dette bestod i en overgang bort fra den sterkt intervenerende staten som hadde vært kjernen i den gamle modellen (jfr.: Stephens m.fl. 1999:164), og over til en fri økonomi som fremmet privat initiativ på det frie markedet. Dette var en strategi for økonomisk styring som markerte et brudd med keynesianske teknikker og korporative strukturer (jfr.: Gamble 1988:121). Fokuset ble satt på å begrense den offentlige sektorens makt, samt å kutte både skatter og offentlig forbruk som andel av nasjonalinntekten (se Gamble 1988:102). Middelet var en eksplisitt neoliberal agenda, med fundament i den såkalte “New Right”¹⁶- retningen. Will Hutton (1996:18) tegnet følgende bilde av endringene under Thatcher generelt, og deres angrep på velferdsstaten spesielt:

The privatisation programme was among the most aggressive of any advanced state. The attack on the welfare system has been more comprehensive. The deregulation of the financial system was the most complete; the assault on labour marked regulation the most all-encompassing. The cuts in the top rate tax were the largest. No Western industrialised country in the twentieth century has been subject to such fast and extensive marketisation.

Sentrale kjennetegn på hennes politikk var salg av kommunale boliger, privatisering av statlig industri og offentlige tjenester, samt en betydelig nedtoning av fagforeningenes makt. Videre var den assosiert med mottoer som velferdsskapning før distribusjon, populærkapitalisme, foretakskultur og lavere offentlig forbruk. I sterk kontrast til den sosialdemokratiske tradisjonen, stod denne liberale politisk-økonomiske tradisjonen.

¹⁴ Før låneopptaket hadde direktøren i Bank of England gjort det klart at umiddelbare kutt i regjeringens utgiftsplaner var nødvendig, og da særlig i forhold til sosialbudsjettet. For å få lån av IMF måtte regjeringen gå med på IMF's krav om innstramminger (jfr.: Dearlove og Saunders 2000).

¹⁵ Strategien ble populistisk omtalt som “Thatcherisme”.

1.4 Valgets kval

1.4.1 Fra Labour til New Labour

Reforming Labour leaders of the past – Gaitskell, Kinnock and (...) John Smith – wanted to develop a new and improved form of socialism.

Tony Blair shows every sign of looking for an alternative.

Partimedlem Roy Hattersley, 1997

For sosialdemokratene var 1980-tallet preget av intern uenighet og dårlig velgeroppslutning. Katastrofevalget i 1983 under Michael Foot tydeliggjorde at en venstre-dreining ikke trakk velgere, og at partiet måtte reformeres for å vinne valg. Neil Kinnock overtok lederskapet etter valget, og var trolig reformenes første beveger (jfr.: Heath m.fl. 2001:135). Hans fremste mål var å bekjempe den venstreradikale fløyen i partiet¹⁷, samt å utvide partiets velgerbase til også å inkludere middelklassen. Arbeiderklassen var i tilbakegang, (jfr.: Krieger 1999:11), og kombinert med Thatchers angrep på fagforeningene, opplevde de en nedgang i velgere. Tross Kinnocks forsøk, gikk partiet bare svakt frem ved valget i 1987. Etter nederlaget lanserte Kinnock en *Policy Review* (se Thorpe 1997:222) som tok et oppgjør med partiets mest radikale politikk, men ved valget i 1992 vant de konservative sitt fjerde valg (se King 1998:177). Kort tid etter 1992-valget ble John Smith ny partileder for Labour. Han fortsatte prosjektet med å gjøre partiet til en seriøs utfordrer til det konservative alternativet, men Smith døde før han rakk å ta partiet til valg. Blair overtok lederskapet, og betegnelsen *New Labour* skulle sikre at noe virkelig var nytt. Ved valget i 1997 stilte sosialdemokratene med et manifest mer fjernt fra sosialistiske doktriner enn noen gang tidligere i partiets historie og vant flest seter og den største parlamentariske majoriteten i partiets historie (Dearlove og Saunders 2000:403).¹⁸ I forklaringen av dette vil det tas i bruk et teoretisk rammeverk, som neste del vil presentere.

¹⁶ Gamble (1988:48) sa: "The hallmark of New Right economic thinking is a distrust of all solutions to problems of public policy that do not involve markets".

¹⁷ Militant Tendency. Se for eksempel Dearlove og Saunders (2000).

¹⁸ 1997-valget var et brakvalg for partiet med 418 av 659 seter i parlamentet (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:184). De vant 63 prosent av setene etter å ha fått 44 prosent av stemmene. Storbritannias valgordning med flertallsvalg i enmannskretser, sikret dette. En viktig forklaring på at sosialdemokratene vant, var at de konservative gradvis mistet sitt gode rykte om solid økonomisk kompetanse. For en lang periode var det sterkest tro på at det var disse som "knew how to run things". Utover på 1980- og 1990-tallet var det en voksende oppfatning at kvaliteten på flere tjenester gradvis ble dårligere og at de konservative, med sin bestemthet om å kutte skatter og offentlig forbruk, samt deres fiendtlighet mot statssektoren, kunne

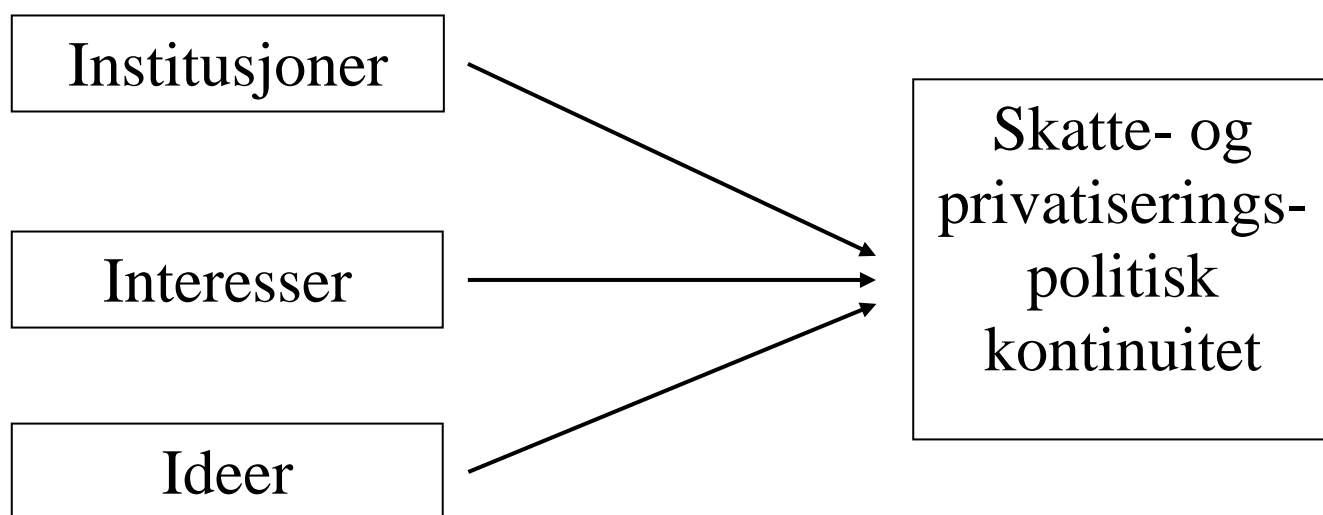
2 Teori-delen

2.1 Tre teoretiske perspektiver

2.1.1 Institusjoner, interesser og ideer

Den skatte- og privatiseringspolitiske kontinuiteten fra Thatcher til Blair vil sees i lys av et analytisk rammeverk, bestående av tre teoretiske perspektiver. Hver på sin måte søker de å forstå og forklare tilpasning, og skiller seg primært fra hverandre ved å rette oppmerksomheten mot institusjoner, sosio-økonomiske interesser og ideer. Resultatet er et sett av forskjellige kausale påstander. I det følgende vil perspektivene presenteres suksessivt, og med utgangspunkt i teoriene vil det i hver av de tre kapitlenes oppsummeringsdel, fremsettes forventninger til analysen i del fire, hvor de faktiske forholdene vil sees i lys av perspektivene.

Enkelt skissert blir påvirkningsforholdene fra de teoretiske perspektivene på den avhengige variabelen, som illustrert nedenfor:¹⁹

Figur 2.1 De teoretiske perspektivenes påvirkning på den avhengige variabelen

bebreides. Velgernes uttrykte mistro til de konservatives opprettholdelse av sosiale tjenester samt deres "brutte løfter" (jfr.: King 1998).

¹⁹ Det er også påvirkning mellom de tre perspektivene, og de teoretiske perspektivene kan være både rivaliserende og komplementære, men i denne oppgaven vil perspektivene rendyrkes.

2.2 Institusjonell teori

2.2.1 Innledning

I studier av kapitalismens institusjonelle fundament er det vanlig med en todeling. Den videre fremstillingen vil sette opp disse med utgangspunkt i Hall og Soskice (2001) sin terminologi om en *co-ordinated market economy* (CME) og en *liberal market economy* (LME). Oppgaven vil kontrastere disse modellene, og knytte ulike forventninger til de forskjellige modellene. Valget av en CME eller en LME åpner for en diskusjon av en rekke områder, men vil her benyttes for å forklare skatt og privatisering. Dette treffer ikke helt, men lar seg forsvare ved at det i en CME-modell forventes større grad av velferdsordninger, som vil være et fordyrende element, og som over tid vil føre til økte skatter. I en LME har man et næringslivsvennlig miljø som taler for lavere skatter og bedriftsovertakelser. Oppgaven vil legge hovedvekten på en LME-modell – idet denne karakteriserer Storbritannia.

2.2.2 Strukturen avgjør

Institusjonsorienterte teoretikere hevder de viktigste årsaksfaktorene bak økonomisk politikk finnes i den politiske økonomiens organisatoriske struktur (Hall 1997:180). Tilhengerne av dette perspektivet hevder dermed at *statens institusjonelle struktur* påvirker aktørenes (se neste side) atferd, og til sist blir avgjørende for de politiske utfallene. North definerer institusjoner som: “the rules of the game in a society or, more formally (...) the human devised constraints that shape human interaction” (Pierson 1994:44). Han har tidligere definert institusjoner som: “et sett regler, formelle eller uformelle, som aktørene vanligvis følger enten for normative, kognitive eller materielle grunner”. Claes og Tranøy (1999:7) ser spesielt på den *regelbaserte* tilpasningen, og belyser hvordan institusjoner begrenser eller begrunner individenes handlinger. I likhet med det, hevder Johnson (1975):

Political institutions express particular choices about how political relationships ought to be shaped; they are in the nature of continuing injunctions to members of a society that they should try to conduct themselves in specific ways when engaged in the

pursuit of political ends. This is to define political institutions as necessarily containing a normative element.

2.2.3 Bedriftsentrert politisk økonomi

I institusjonelle studier av nasjonal økonomisk politikk er de viktigste aktørene organisasjoner som representerer nøkkelkollektiver i økonomien (jfr.: Hall 1997:180). Hall og Soskice (2001:5-6) ser organisasjoner som: “durable entities with formally recognized members, whose rules also contribute to the institutions of the political economy”. I den kapitalistiske økonomien er bedriftene nøkkelaktørene. Begrunnelsen er at bedrifter er helt sentrale aktører for tilpasningen, særlig den internasjonale konkurransen, idet det er deres aktiviteter som aggregeres til det overordnede nivået for økonomisk ytelse (ibid.:8). Resultatet er en bedriftsentrert politisk økonomi. Tradisjonelle institusjonelle tilnærminger viser til dels hvordan den politiske økonomiens institusjoner påvirker aktørenes økonomiske atferd. Hall og Soskice (2001) ønsker å gå utover disse tradisjonelle tilnærmingene og hevder en mangel ved disse analysene er at de tenderer å utelukke *det strategiske samspillet mellom systemene som er helt sentralt for atferden til de økonomiske aktørene*. Hall (1999:180) sier: “These include: the structure of the **industrial relation system**, the structure of **the financial system**, the structure of **the vocational training system**, and **the character of inter- and intra-firm relations** more generally”. Hall og Soskices (2001) utvidede institusjonelle analyse forklarer kontinuitet med utgangspunkt i incentivene disse systemene gir bedrifter. Forholdene som utvikles er allikevel betinget av institusjonene som former landets økonomiske system, og de viktigste skillene i litteraturen, som nevnt innledningsvis, vil kort bli presentert.²⁰

2.2.4 En koordinert markedsøkonomi versus en liberal markedsøkonomi

I en CME utveksles privat informasjon innenfor nettverkene, og man opererer uavhengig av markedet for å koordinere sine mål med andre aktører. Innen en LME defineres markedet som en institusjon bedriftene beror på for å utvikle de strategiske

²⁰ Hovedsakelig basert på Hall og Soskices (2001) gjennomgang.

forholdene. En LME karakteriseres således av et deregulert institusjonelt rammeverk. Om dette sier Hall og Soskice (2001): “Market relationships are characterized by the arm’s length exchange of goods or services in a context of competition and formal contracting”. Nærmere bestemt er det **finansielle systemet** i en LME organisert slik at tilgang på kapital avhenger av **kortsiktig profitt** (Hall 1999:182). Videre er det karakteristisk at forholdet mellom partene i arbeidslivet gjør det enkelt å avskjedige arbeidstakere²¹, fordi bedriftene i en LME beror sterkt på markedsforhold mellom de individuelle arbeiderne og arbeidsgiveren, og fordi fagforeningene gjerne er svakere her enn i en **CME** (Hall og Soskice 2001). En LME kjennetegnes videre av at utdannings- og lærlingsystemet generelt er i overensstemmelse med de **sterkt flytende arbeidsmarkedene**. Yrkesopplæringen er vanligvis fremmet av institusjoner som tilbyr **formell utdanning** som fokuserer på **generelle ferdigheter**. Forholdene mellom bedriftene (inter-company relations) baseres generelt på **standardiserte markedsforhold** og **formelle kontrakter**. Hall og Soskice (2001:26) sier om disse forholdene: “It should be apparent that there are many institutional complementarities across the sub-spheres of a liberal market economy”.

2.2.5 De eksisterende institusjonenes rolle

De formelle relasjonene i en liberal markedsøkonomi gir få muligheter til å utarbeide eller koordinere aktivitetene kollektivt med bedriftene. Regjeringen kan heller ikke (eller har svært vanskelig for å) utvikle systemer for koordinering uavhengig av markedet. Selv om en regjering kan ødelegge samarbeidende rutiner mellom bedrifter, ligger det ikke i deres kapasitet å kunne etablere slike. Begrunnelsen er at det tar tiår å utvikle effektiv markedsuavhengig koordinering og samarbeidende rutiner (Soskice 1999:126). Hall og Soskice (2001:56) understreker at: “LMEs cannot readily develop systems for non-market coordination that they now lack. This follows from the difficulties of securing it (...) effective non-market coordination often depends on institutions that cannot be legislated into existence by governments and the presence of a thick common knowledge born of common experience that can be difficult to

²¹ Omtalt som “easy hire and fire”.

develop. Therefore, although CMEs can converge towards LMEs, movement in the opposite direction is much less likely”. Summert er karakteristiske kjennetegn ved en LME manglende koordinasjon mellom bedriftene, og avhengighet av markedsforhold for koordinasjon. Til forskjell løser bedriftene i en CME koordinasjon gjennom samarbeid og strategisk samspill støttet av institusjoner uavhengig av markedet (Soskice 1999). Som Hall og Soskice (2001:14) sier: “The important point is that firms located within any political economy face a particular set of coordinating institutions that are beyond their immediate control and offer a particular set of opportunities. We expect companies to gravitate towards strategies that take advantages of these opportunities”.

2.2.6 Institusjonelt rammeverk

Policy outcomes vary in every county, as do political institutions.

Steinmo 1998

De flytende markedene i en LME gir aktørene større muligheter for å flytte ressursene rundt etter søk for høyere avkastning (Hall og Soskice 2001). Trusler om utflagging, samt intensivert internasjonal konkurranse legger press på regjeringer for å sikre den nasjonale konkurransedyktigheten. Om bedriftenes krav, skriver King og Wood (1999:378-379): “Above all, given the requirements of firms in LMEs, this meant **tackling the issue of production costs, inflation, and the level of the tax burden borne by the private sector, and the size of the public sector more generally**”. Siden slutten av 70-tallet har næringslivsorganisasjoner med økt styrke krevd en stimulert privat sektor, og for regjeringen blir det viktigste å sikre koordinering mellom aktørene i den private sektoren (jfr.: Hall og Soskice 2001:38). Særlig fagforeningsmakt anses som upassende i denne konteksten. King og Wood (1999:387) sier om dette: “In LMEs, where competitive advantage is, on average, provided in low cost, strong unions are perceived as merely inflating cost of production (...) – policies premised on forms of “corporatist collaboration” are structurally doomed in the organizational context of LMEs”. Også Hutton (1998:99) belyser sider ved en CME, og sier: “To build up trade unions (...) threatens the flexibility of the labour market. To raise corporate taxes or higher rates of income tax to fund increased public spending might deter initiative and provoke a migration of capital”. Steinmo

(1998:183) hevder sterkt sentraliserte arbeidstakerorganisasjoner er assosiert med høyere skattebyrder samlet sett, mens desentraliserte arbeidstakerorganisasjoner er forbundet med lavere skattenivåer. Soskice (1999:134) hevder at i en LME er dereguleringer det eneste mulige rammeverket hvor selskaper kan fortsette å være, eller bli, internasjonalt konkurransedyktige. På grunn av markedets viktighet blir, som Hall og Soskice (2001:41) påpeker, derfor dereguleringer ofte den mest effektive måten å forbedre koordinasjon på i en LME. Det vesentligste vil være å minke arbeidskostnadene i landet, redusere skattesatsene og ekspandere nasjonale markeder. Om velferdsstatens utvikling innenfor en LME, har Esping-Andersen (1996) poengtert: “Virtually all liberal market economies are accompanied by ‘liberal’ welfare states, whose emphasis on means-testing and low levels of benefits reinforce the fluid labour markets that firms use to manage their relations with labor” (Hall og Soskice 2001:43).

2.2.7 Oppsummering

Summert hevder den institusjonelle modellen at institusjoner påvirker hvilke løsninger som velges. Et utvidet institusjonelt syn belyser hvordan en strategisk interaksjon mellom undersfærer i økonomien kan avgjøre utfall. I et institusjonelt perspektiv er bedriftene aktørene, som utvikler og utnytter kompetanse gjennom å koordinere med undersfærene. I en LME forbedrer bedriftene kompetansen best ved dereguleringer, og presser gjerne for dette. Forventningene til Blairs politiske kurs, særlig knyttet til skatte- og privatiseringspolitiske tiltak vil, med utgangspunkt i teorien, være:

- At Blair forsøker å forsvare et CME-rammeverk, som vil være forenelig med sosialdemokratiske verdier, men møter institusjonelle begrensninger og må moderere sine handlinger.
- At sterke aktører gjør motsand og krever en videreføring av en LME – grunnet muligheter og interesser knyttet til de eksisterende institusjonene.
- At Blair eksplisitt antyder at britisk konkurransevne best vil ivaretas ved å etterstrebe en politikk det allerede finnes institusjonell støtte for.

Før analysedelen, som vil søke å svare på disse forventningene, vil neste perspektiv som kan forklare den skatte- og privatiseringspolitiske kontinuiteten, gjennomgås.

2.3 Interesseperspektivet

2.3.1 Innledning

Interessebaserte tilnærminger er blant de viktigste i komparative analyser av politisk økonomi. Interesser forstås som de virkelige **materielle interessene** til de vesentligste aktørene, enten som individer eller grupper (Hall 1997:176). Identifiseringen av interesser blir viktig for et analyseformål siden velgerpreferanser avgjør det politiske handlingsrommet.

2.3.2 Meningers mot

Interessebaserte analytikere modellerer politikken som et sammenstøt mellom grupper med stridende interesser (Hall 1999:197), og belyser hvordan politiske koalisjoner som støtter en viss politikk samles fra ulike sosiale grupper som ikke tidligere har hatt felles interesser (Hall 1997:176). Politikerne antesiperer eller responderer videre på velgernes og interessegruppens ønsker, og det blir viktig å ikke se interesser som gitte, men som gjenstand for konkurranse. I den politiske maktkampen forklares således politiske utfall ved å identifisere hvilke og hvordan interesser vinner frem. Elektoratets interesser knyttet til nye situasjoner vil kunne forklare kontinuitet, fordi politikerne responderer på dette, og treghet er en konsekvens av stabile interesser.

2.3.3 Medianvelgerteoremet

Anthony Downs²² forutsetter i sin modell at alle politiske posisjoner kan plasseres langs et ideologisk spekter og forklarer hvorfor politiske partier tenderer mot å konvergere over tid. Han hevder at ethvert parti søker å maksimere sin politiske støtte, og at målet til det sittende partiet er gjenvalg, mens målet for opposisjonspartiet er å bli valgt (jfr.: Hernes 1998:31; Hall 1997:178). Interesseperspektivet vil her avgrenses til en tradisjon som ser hvordan dette kan oppnås – medianvelgerteoremet. Modellen, slik Hveem (1996:36) beskriver den, antar at det er konkurranse om makten blant politiske ledere og partier. Konkurrentene grupperer seg stort sett i (to) klare

²² Gjengitt av Helland, Leif. Samtlige referanser til Helland i denne teksten, er hentet fra denne siden: http://home.bi.no/a0111218/14Medianvelgerteoremet_rettet.pdf

alternativer og har ulikt syn på politikken. Denne situasjonen fører til at det blir et oppgjør om å vinne velgeren “i midten”, den som er avgjørende for utfallet av valget (ibid.).

Downs forklarer det slik at i et topartisystem vil partiene formulere partiprogrammer som appellerer til den sentralt plasserte velgeren. Med “sentralt plassert” menes den velgeren som har nøyaktig like mange velgere til høyre som til venstre for seg på den dimensjonen som står sentralt i valgkampen. Dette er medianvelgeren. Siden medianen er det standpunkt som deler elektoratet i to nøyaktig like store deler, vil det partiet som beveger seg bort fra medianen miste stemmene til de velgerne som ligger lenger bort fra det enn midtpunktet mellom partienes programmer. Ingen av partiene har derfor noe incitament til å formulere et program som avviker fra medianposisjonen, gitt at det konkurrerende partiet har formulert et program svarende til medianposisjonen. Tilsvarende logikk tilsier at dersom et parti har formulert et program som avviker fra medianen, så kan konkurrenten formulere et program svarende til medianen og på denne måten vinne valget. Medianvelgeren kan ha stor innflytelse i topartisystemer (Helland).

I henhold til Claes og Tranøy (1999:7) tar begrepet *interessebasert tilpasning* utgangspunkt i tradisjonelle modeller for rasjonell handling. Aktørene forsøker å oppnå best mulig resultat gitt de institusjonelle rammene og de evnene de besitter. Videre påvirker endringer i mulighetsrom eller incentiver politiske handlinger (ibid:10). Også Downs (se King 1998:216) ser på velgernes og de politiske partienes atferd under rasjonelle forhold. Sentralt for hans analyse av partiaktivitet er ideen om at rasjonelle, maktsøkende partier vil tilpasse sin politiske posisjon for å samsvare med de politiske preferansene til majoriteten (eller en vinnende minoritet) av velgere. I et to-dimensjonalt, høyre-venstre perspektiv, vil denne tilpasningen sannsynligvis gi seg utslag i bevegelser mot det politiske sentrumet hvor, gitt en normal fordeling av velgerpreferanser, det største antallet av velgere er konsentrert. I henhold til Downs vil rasjonelle velgere gi sin stemme til det partiet som forsvarer den politiske posisjonen som er mest forenlig med deres egne preferanser. Helland gjengir Downs’ lov som

hevder konkurranse i et topartisystem leder til at hvert parti beveger seg mot sin motpart ideologisk. Slik konvergens oppstår fordi hvert parti vet at ekstremister på dets egen side av skalaen foretrekker dette fremfor opposisjonspartiet, siden det nødvendigvis ligger nærmere dem enn opposisjonspartiet gjør. Den beste måten å sikre høyere oppslutning på, er derfor å bevege seg mot det andre ekstrempunktet på skalaen, slik at flere velgere bringes inn fra utsiden av partiet. Det gjelder å vinne de avgjørende velgerne med standpunkter som plasserer dem mellom de to partiene. Dette sentrumet blir mindre og mindre etter hvert som partiene blir nesten identiske i programformuleringer og handlinger. I et topartisystem gis med det partiet i opposisjon sterke incentiver til å nærme seg det sittende partiets agenda for å appellere til velgerne.

2.3.4 Oppsummering

For å forklare at et parti beveger seg mot høyre, på en måte som er forenelig med denne modellen, må vi anta at medianvelgeren har flyttet til høyre. Dette forbindes gjerne med endringer i inntekts- og eiendomsforhold. I empirien ventes det dermed å finne:

- At Blair, i søken etter å maksimere sin andel av stemmene, beveger seg mot det han antesiperer er majoriteten av velgernes interesser.

Siste punkt i teorien, idè-perspektivet, vil gjennomgå i neste kapittel.

2.4 Idé-perspektivet

2.4.1 Læring

Politics is concerned with power, with who gets what, when and how.

Ideas are viewed as instruments in that struggle, not as prime movers.

Gamble 1988

I studier av komparativ politisk økonomi har ideenes²³ innflytelse blitt ansett som stadig viktigere. Perspektivet legger vekt på å forklare hvordan ideer påvirker handlingsvalg og betinger politikkutformingen. En sentral påstand for denne typen teorier er at staten²⁴ har en viktig innvirkning på den offentlige politikken karakter, og betydelig uavhengighet fra organiserte interesser og velgerkoalisjoner som ellers kan sies å påvirke utfall (jfr.: forrige kapittel) (Hall 1993:275). Hall (1993:275-278) tar således utgangspunkt i spørsmålet om hva som kan forklare statens handlinger hvis det ikke er en respons på samfunnsmessig press. En alternativ tolkning, hevder han, er forestillingen om utformingen av politikk som følge av sosial læring. Hall (1993) hevder ideer formes gjennom læring, og er et resultat av erfaringer, enten egne eller andres.

Det er sedvanlig å si at læring forekommer idet individer tilegner seg ny informasjon, inklusive den basert på tidligere erfaringer, og anvender den på sine senere handlinger. Dette gjør at man kan definere en læringsprosess som et bevisst forsøk på å tilpasse politiske mål eller teknikker til respons fra tidligere erfaringer og ny informasjon. Idet politikk endres som et resultat av en slik prosess, er det et tegn på læring (ibid.). Hall (1993:275-276) gjengir Hugh Hecløs sitat som har hatt stor innflytelse når det gjelder teorien om sosial læring. Heclø hevder følgende at:

Politics finds its sources not only in power but also in uncertainty – men collectively wondering what to do (...) Governments not only ‘power’(...) they also puzzle.

Policy-making is a form of collective puzzlement on society’s behalf (...) Much political interaction has constituted a process of social learning expressed through policy.

²³ På makroplan, sier Heffernan (2000:112) med visse forbehold, en alternativ terminologi på et “idèsystem” kan være en “ideologi”.

²⁴ Staten forstås her i følge Hall (1993) som den utøvende, lovgivende og dømmende makt.

Poenget med Heclos uttalelse er å vise at politiske aktører ikke bare søker å fremme sine egne interesser, de søker også løsninger på (økonomiske) problemer, som de erfarer grunnet tidligere initiativ.

2.4.2 Læringsprosessen

(...) den største vanskeligheten i verden er ikke å få folk til å godta nye ideer, men å få dem til å glemme gamle ideer (...)
John Maynard Keynes

Hall (1993:277) utdyper modellen om læring og hevder at en av de prinsipielle faktorene som påvirker politikken på tidspunkt 1, er politikken på tidspunkt 0. En tilsvarende påstand finner Hall hos Sack, som sier: "The most important influence in this learning is previous policy itself" (ibid.). Dette, hevder Hall (ibid.) videre, grunnes at politikk: "(...) respond less directly to social and economic conditions than it does to the consequences of past politics". Også Weir og Skocpol (ibid.) understreker dette, og sier: "(...) the interests and ideals that policymakers pursue at any moment in time are shaped by "policy legacies" or "meaningful reactions to previous policies"". I likhet med dette hevder Tranøy (1998:19) at det finnes et begrenset univers med alternativer å velge fra når det gjelder politikernes respons. I de fleste tilfeller ser man på måter tilsvarende problemer har blitt løst tidligere. Han gjengir Heclos (1974:315) kommentar om politikernes atferd: "There is something of a conditioned reflex in their behaviour. Once implemented, a technique (...) has tended to be readopted, to be considered the "natural" policy response (...)" (jfr.: Pierson 1994:42). Pierson (1993) argumenterer med at politisk læring fokuserer på de i nærheten av beslutningsprosessen, og fremhever problemer med bundet rasjonalitet og usikkerhet på grunn av begrensede kognitive evner. Viktigst i denne sammenhengen blir igjen innvirkningen av tidligere praktisert politikk. Kompleksiteten av problemer politikerne står ovenfor gjør at de tenderer å støtte eksisterende politiske rammeverk, og som Pierson (1994) sier: "(...) adjusting only at the margins to accommodate distinctive features of new situations". I følge Pierson (1994:27-50) vil læringseffekten være sterkest i identifiseringsprosessen av de ulike alternativene der detaljert kunnskap er mest avgjørende.

2.4.3 Graden av læring

Tilhengerne av perspektivet understreker at læring arter seg ulikt, avhengig av de politiske endringene det medfører. Utformingen av politikken sees som en prosess med tre variabler. Endres innstillingene eller nivåene på de politiske redskapene, kalles det *første nivå's endring*. Endres teknikkene eller de politiske virkemidlene som benyttes for å oppnå visse politiske mål, er det *andre nivå's endring*. Bli de overordnede målene som styrer politikken endret, betegnes det som *tredje nivå's endring*.

Første nivå endring vil sannsynligvis vise trekk av økende, tilfredsstillende og rutinert beslutningstaking som man normalt vil forbinde med den politiske prosessen. Andre nivå endring og utviklingen av nye politiske teknikker/midler vitner i større grad om strategisk handling. Tredje nivå endring, derimot, vil sannsynligvis innebære en opphopning av avvik og gjentatte politiske mistak. Dette vil resultere i eksperimenter med nye politiske metoder og påskynde et skifte. Disse endringene samsvarer med de tre måtene å lære på som Heclø (1974:315) beskriver. Den første kjennetegnes av å “moving forward with what has been inherited”, for det andre kan læring ta form av forbedringer eller rettelser og for det tredje kan det føre til forkastninger (jfr.: Tranøy 1998:20). Hall (1993) ser første og andre nivå endring som “normal utforming av politikken” – som ivaretar det bestående, og som tilpasser politikken i henhold til den rådende diskursen. Til forskjell sees tredje nivå endring som en prosess som markerer radikale endringer i de overordnede vilkårene i den politiske diskursen²⁵, og som tar form av et paradigmeskifte.

2.4.4 Paradigmer

The best way to understand public policies is to understand
the ideas and values which undergrid them²⁶

Hall (1992:91-92) definerer et paradigme som: “(...) an overarching set of ideas that specify how the problems facing them are to be perceived, which goals might be

²⁵ Perspektivet, slik Hall (1993) presenterer det, belyser at samfunnsinteresser kommer inn på dette nivået. Det vil ikke være interessant for bruken av perspektivet i denne oppgaven, hvor vekten legges på beslutningstakernes ideer.

²⁶ Peters (1991:6), fra King (1975).

attained through policy and what sorts of techniques can be used to reach those goals (...) Like a gestalt, it structures the very way in which policy-makers see the world and their role within". Paradigmer utgjør således et fortolkende rammeverk med ideer og standarder som spesifiserer ikke bare målene med politikken og typen midler som kan benyttes for å nå dem, men også karakteren på problemene de er ment å adressere. Dette rammeverket er forankret i terminologien politikerne kommuniserer igjennom (Hall 1993). Den politiske diskursen privilegerer på ulike måter noen prinsipper fremfor andre, og karakteriseres av en kamp om makt og fordeler for å kunne påvirke. Tilstedeværelsen av et politisk paradigme genererer lange perioder med kontinuitet, bare av og til avbrutt av et paradigmeskifte.

2.4.5 Profesjonelle miljøer

The ideas of economists and political philosophers, both when they are right and when they are wrong, are more powerful than commonly understood. Indeed the world is governed by little else. Practical men, who believe themselves exempt from any intellectual influence, are usually the slaves of some defunct economist.

John Maynard Keynes

En retning innenfor idé-perspektivet hevder visse profesjonelle miljøer i staten, særlig økonomiske, legger sterke føringer på valget av den politiske retningen. Haas (Hall 1993) begrunner det med at de utgjør: "(...) a network of professionals with recognised expertise and competence in a particular domain and an authoritative claim to policy-relevant knowledge within that domain or issue area". Tilhengerne legger således vekt på at mottakelsen av enkelte ideer avhenger av den forutgående økonomiske og politiske diskursen. Der et sett ideer allerede har oppnådd popularitet, vil det være enklere å lansere tilsvarende ideer for andre. Dermed hevdes overgangen fra en økonomisk strategi til en annen, å kunne tilskrives den voksende populariteten av nye ideer innen den økonomiske profesjonen (Hall 1997:184). Hall (1993:277) hevder økonomiske beslutninger er en kunnskapsintensiv prosess som i lang tid har vært forbundet med læring. Han refererer igjen Heclo: "Nowhere is the importance of such learning and alteration of perspective more clearly demonstrated than in the economic doctrines prevalent in any given period".

2.4.6 Tilbudssideøkonomi og Blair

Teoriens anvendelse på kontinuiteten fra Thatcher til Blair vil ta utgangspunkt i det nye paradigmet som manifesterte seg med Thatcher. Dette var basert på tilbudssideøkonomien, og dets sentrale premisser var at det frie markedet var nøkkelen til effektivitet. Således var det viktig at regjeringens økonomiske politikk ikke ødela for markedsmekanismene. Oppnåelse av dette ville bestå i å redusere (ideelt sett fjerne) subsidier, privilegier og streng konkurransepolitisk lovgivning for å unngå monopoler. I tillegg var det sentralt å begrense fagforeningenes innflytelse fordi disse ofte ville fungere som en barriere mot markedsbestemt lønnsdannelse ved å forsvare lønninger i perioder med stor arbeidsledighet. Skatteletter og redusert ledighetstrygd var også typiske “tilbudsside-råd” fordi slike tiltak økte den relative nytten av å arbeide i forhold til å ta ut “fritid” (Tranøy 1993:151-152). Scott (2001:152) sa tilbudssideøkonomene argumenterte med at redusert inntektsskatt ville skape sterkere incentiver for å jobbe hardere, og Hall og Soskice (2001:39) sa: “In liberal market economies, where coordination is secured primarily through market mechanisms, better economic performance may demand policies that sharpen market competition”.

2.4.7 Oppsummering

Steinmo (1997) har vist at der det blant de gamle sosialdemokratene var en utbredt oppfatning at skatter skulle brukes som sosialpolitiske instrumenter for å omfordele inntekter og velstand i et kapitalistisk demokrati, later det nå å være en utbredt oppfatning også blant disse at skattene *ikke* skal ha en slik funksjon. Denne nye konsensusen er, som Steinmo (idib.) skriver, blant annet et resultat av evolusjonen av ideer om skattepolitikk. Beslutningstakere og økonomer innen skattepolitikk tror oppriktig ikke lenger at de på en effektiv måte kan forvalte økonomien gjennom å manipulere skattene. Nå tror de isteden at hvis staten først involveres, vil det skape en skattepolitikk som er fundamentalt ødeleggende for en effektiv kapitalistøkonomi. King og Wood (1999:375) sier om dette: “Weak collective organizational and strategic capacities of business, and the consequent unavailability of “private ordering” solutions to problems of collective governance, imply a greater role for the governments in determining supply-side outcomes”. Piersons (1994) kommentar til

utviklingen er: “The great expansion of the modern welfare state provides reason to suspect that consequences of previous policy choices will be even more important for the politics of retrenchment”.

Perspektivet gir støtte til kontinuitet hvis de samme ideene som Thatcher forsvarte, kan identifiseres hos sosialdemokratene. Forventningene til empirien er dermed:

- Læring av det Peter Hall kalte tredje nivå endring.
- Funn av tilbudsside-ideer hos Blair og Brown.
- Omdefinert overordnet mål i politikken for sosialdemokratene – bort fra full sysselsetting og over til inflasjonskontroll.

2.5 Oppsummering

2.5.1 Ideene, interessene og institusjonene

Med utgangspunkt i de teoretiske perspektivene vil Blairs videreføring av Thatchers politikk, undersøkes. Både institusjoner, interesser og ideer forventes å ha foranlediget Blairs skatte- og privatiseringspolitiske handlingsvalg. De ulike perspektivene vektlegger ulike aktører. I institusjonell teori var aktørene bedrifter, i interesseperspektivet er velgerne aktørene og i idè-perspektivet er det beslutningstakerne som utgjør de sentrale aktørene. Perspektivene vil rendyrkes i analysen, og sees som tre prosesser som på forskjellig vis kan forklare Blairs tilpasning.

Før analysen vil det gis en bred beskrivelse av skatte- og privatiseringspolitikken, først under Thatcher og så Blairs tradisjonelle og nye.

3 Skatte- og privatiseringspolitikk

3.1 Skattenes begrunnelse

3.1.1 Finansierte staten

One of the most noticeable characteristics of the British tax system is that it is under continual change. Writing about it is very much like trying to hit a moving target.

S. James & C. Nobes

Sentralt for striden mellom høyre og venstre i politikken, har i lang tid vedgått spørsmålet om skattenivået. Utgifter til velferdsytelser krever inntekter som for en vesentlig del innhentes gjennom skatter. En konsekvens av Thatchers institusjonelle reformer og nye agenda var et endret skattesystem, og nye måter å betrakte skatter og privatisering som inntektskilder på. Denne delen vil først beskrive hvordan Thatcher reformerte skattesystemet for å nå målet om lavere skatter, og deretter vil Blairs politikk på tilsvarende områder, beskrives. Dette vil belyse kontinuiteten innen skattepolitikken.

3.1.2 Avgrensning

There is no such thing as a good tax.

Winston Churchill

For et analyseformål, hvor hensikten er å dokumentere kontinuitet fra Thatcher til Blair, vil det være behov for å foreta en avgrensning. Den videre gjennomgangen vil kun beskrive inntektsskatten, merverdiavgiften (MVA), selskapsskatten og folke-trygdavgiftene. Begrunnelsen for denne avgrensningen, har med deres viktighet å gjøre. I Storbritannia skaffer disse fire skattene en vesentlig andel av inntektene til statskassen (jfr.: figur 3.1). Dette vil på samme tid gjøre tilgjengeligheten på data om disse skattene enklere, og følgelig dokumentere kontinuitet bedre.

3.2 Thatchers skattereformer

3.2.1 Den nasjonale konteksten

Taxation is a political orphan. No politician wants
to claim paternity for unpopular tax increase.

Rose og Karran

Skattereformene igangsatt av Thatcher var først og fremst et produkt av den dype politiske og økonomiske krisen som rammet Storbritannia fra midten av 1970-tallet (jfr.: 1.2.3). I følge henne var det progressive²⁷ skattesystemet en sentral årsak til den økonomiske stagnasjonen. Det overbeviste regjeringen om at de ekstraordinære høye skattene som fantes i Storbritannia, forhindret at ikke flere investerte i deres økonomi. Deres første budsjett fra 1979 kunngjorde dermed betydelige skatteutt for de velstående, samt en økning i skattene betalt av de dårligst stilte.

3.2.2 Inntektsskatten

I Storbritannia er inntektsskatten den største og viktigste skatten regjeringen innkrever. I prinsippet skal all personlig inntekt beskattes, unntak gjelder eksempelvis oppad til ett visst nivå. Inntektsskatten er progressiv, og bestod i flere år av mange ulike satser.

Thatcher reformerte og forenklet gradvis inntektsskatten. I budsjettene fra 1981, 1982 og 1983, 1987 og 1988 var det betydelige kutt i marginalsattene²⁸ – fra toppsatser på 98 prosent (for de med veldig høye kapitalinntekter), ellers fra 80 prosent til 60-40 prosent (jfr.: Steinmo 1993:170-172). Den nedre satsen ble fjernet i 1981 (jfr.: Tabell 3.1). 1988-endringene bidro i tillegg til å forenkle systemet vesentlig. Grunnsatsen ble redusert fra 33 til 25 prosent, mens satsen i den høyeste kategorien ble satt til 40 prosent. I 1992 gjeninnførte de konservative den lavere sats-kategorien, og satte skatteprosenten til 20. Samtidig ble grunnsatsen redusert til 25 prosent. Thatcher eliminerte også i denne perioden den reduserte satsen (“the reduced rate”) på skatten de fattige betalte.

²⁷ Andelen av inntekten som beskattes, øker med økt inntekt (Bladen-Hovell 2001:78).

²⁸ Marginalsatt er den skatt som betales av skattegrunnlagets ytterste del (marginalen).

3.2.3 Folketrygdavgiftene

På midten av 1980-tallet startet Thatcher å reformere folketrygdavgiftene (National Insurance (NI)), med mål om å redusere avgiftene for både arbeidstaker og arbeidsgiver. I 1984 fjernet finansminister Nigel Lawson skattetillegget for sosialtrygd som arbeidsgiverne betalte. I 1987 og 1988 ble systemet reformert ytterligere, og siden 1989 til 5 prosent av inntekten fra arbeidstaker og 2 prosent fra arbeidsgiver (såfremt lønnen var over £75 per uke) (se Bladen-Hovell 2001:78).

3.2.4 Merverdiavgiften

Merverdiavgiften ble introdusert i 1973, og var en følge av Storbritannias medlemskap i den Europeiske Unionen. Det er en forbruksskatt som var gjenstand for store endringer under den konservative regjeringen. I motsetning til de ovennevnte skattene er dette en indirekte skatt, og til forskjell fra de nevnte ble ikke denne lavere. I 1984 økte MVA satsen fra en delt 8-12,5 prosent til en flat 15 prosent. Hensikten med denne økningen var å kompensere for tapet fra andre skatteinntekter, men til tross for dette gikk den totale skattebyrden ned. I 1991 økte MVA til 17,5 prosent.

3.2.5 Selskapsskatt

Denne skatten ble introdusert i 1947, og hadde i mange år en relativt høy sats på 52 prosent (Adam og Kaplan 2002). I 1984 introduserte den konservative regjeringen omfattende endringer også i selskapsskattsystemet. Steinmo (1993:174) sier selskapsskatten i all hovedsak ble reformert ved å kutte satsene på selskapsskatten fra 52 til 35 prosent for større selskaper og fra 42 til 25 prosent for mindre selskaper. Reformen skulle stagge problemet de mente svekket deres internasjonale konkurransevne, og som Lawson beskrev som følger: "The evidence suggests that businesses have invested substantially in assets yielding a lower rate of return than the investments made by our principal competitors" (Steinmo 1993:174). I 1991 kuttet regjeringen satsen ytterligere til 33 prosent for større selskaper (Bladen-Hovell 2001). Disse skatteendringene ble oppgitt å ha til hensikt å danne et nytt grunnlag for investeringer.

3.2.6 Oppsummering

Det effektive oppgjøret med etterkrigspolitikken fikk 1980-årene til å betegnes som reformenes tiår (Steinmo 1993:29). Symptomatisk var senking av skattesatsene, fjerning av en rekke skatter, og et forsøk på å gjøre skattesystemet mer nøytralt mot ulike typer av inntekter og investeringer. 1985- og 1986-budsjettene beskrives som mindre dramatiske enn de som fulgte. I 1987 og 1988 var skattereformene enorme. Satsene på den personlige inntektsskatten ble redusert kraftig, særlig for de velstående, og folketrygdavgiftene og selskapsskatten var også gjenstand for reduksjoner, mens MVA økte noe. Steinmo (1993:172) beskriver reformene (på inntektsskatten) i 1988 som “ualminnelige imponerende i deres utrettelige prestasjon for å kutte skatter betalt av de velstående i Storbritannia”. Avisen *Financial Times* beskrev dette som en “Dramatic Gains for the Rich” og “An End to Old-Fashioned Egalitarianism” (ibid.). Jenny Scott (2001:67-68) sier at skattene riktignok steg noe straks etter Thatchers inntreden (jfr.: Peters 1991:274), men så snart privatiseringsprogrammet kom i gang, sank skattebyrdene totalt sett.

For å dokumentere kontinuitet vil den neste delen beskrive sosialdemokratenes skattepolitikk i opposisjon, og belyse hvordan de gradvis nærmet seg de konservative.

3.3 Likheter og ulikheter til Thatchers politikk

3.3.1 Innledning

Thatchers politikk var ideologisk fjern for sosialdemokratene – som betraktet høye skatter som essensielt for å drifte velferdsstaten og omfordelingen. I opposisjon gikk derfor Labour lenge inn for en fullstendig endring av Thatchers skattereformer (Steinmo 1993:49), og vektla særlig en betydelig skatteøkning for de velstående. Argumentet var at de konservatives politikk bidro til å øke de sosiale skillene, ved at de svake ble rammet av høy arbeidsledighet og nedskjæringer i sosialbudsjettene, mens de rike ble rikere (Ginifer 1996; jfr.: Tabell 3.2). Så sent som ved valget i 1992 stilte sosialdemokratene fremdeles som forsvarere av sin tradisjonelle “tax-and-spend-politikk”, men kort tid etter valget karakteriserte Brown dette som “the double whammy” som hadde kostet dem valget (King 1998:61). I 1994 kritiserte de den svake skatteøkningen til den nye konservative statsministeren, John Major (ibid.:217), og signaliserte med det at perioden med høye skatter var over. Det var på samme tid en indikator på at de ikke ville kunne forsvare velferdsstaten på samme vilkår som tidligere (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:595). David Blunkett²⁹ sa følgende om gamle metoder: “Any government entering the twenty-first century cannot hope to create a more equal or egalitarian society simply by taking money from one set of people and redistributing it to others”. Nye tilnærminger til landets økonomiske politikk ble videre lansert i 1997-manifestet (ibid.). Tidligere forpliktelser vedrørende økonomisk planlegging var forlatt, og en radikal omstrukturering av velferdsstaten stod på agendaen. Sosialdemokratene forpliktet seg til ikke å endre de eksisterende satsene fra Thatcher. Erttertiden har vist at sosialdemokratene i enkelte tilfeller har gått lenger enn de konservative og fjernet skatter eller avgifter, og/eller redusert deres nivåer ytterligere.

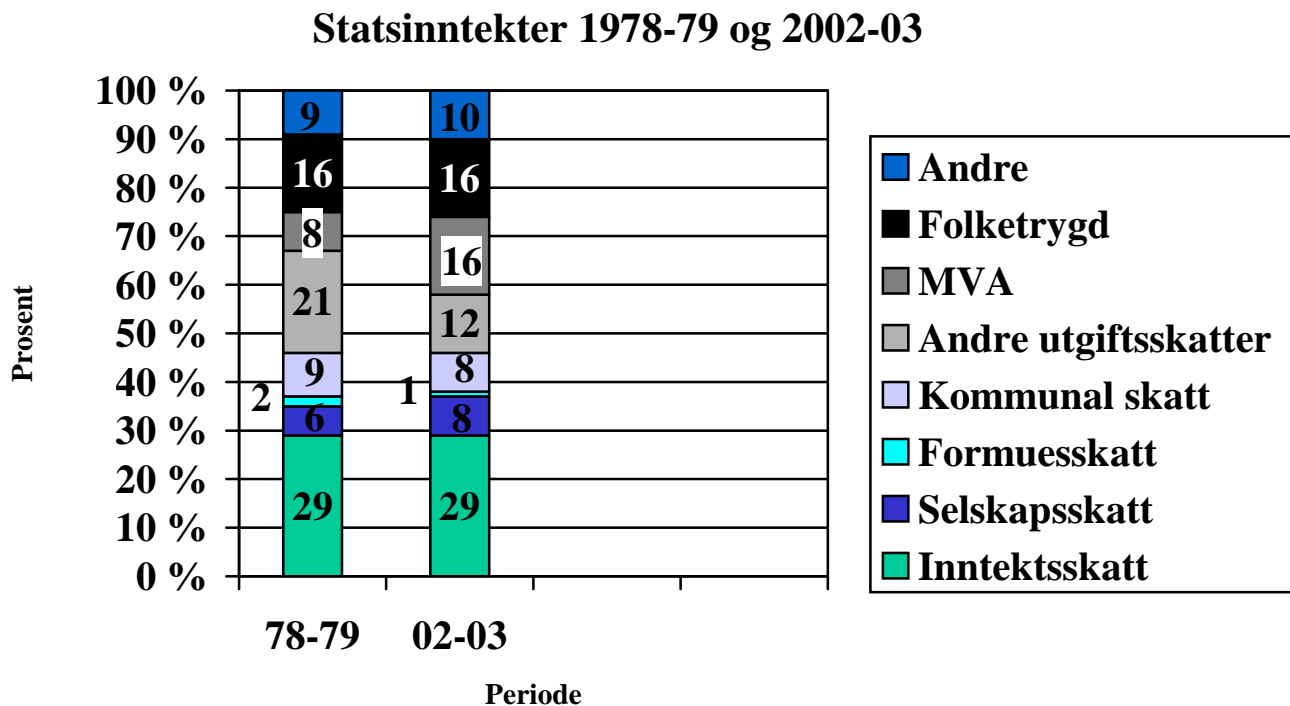
3.3.2 Skattepolitikken utvikling

Institute for Fiscal Studies (IFS) har utgitt en artikkel som beskriver utviklingen av skattepolitikken de siste 24 årene (1979-2003). Artikkelen forfatterne sier følgende:

²⁹ Skyggeminister i utdanningsdepartementet.

“It is clear that the tax system is now very different from the one that existed then”.

Det fremgår tydelig av rapporten at endringene under Thatcher i stor grad består under dagens New Labour regjering. To tabeller vil bli gjengitt nedenfor for å belyse videreføringen (Figur 3.1 og Tabell 3.1). Den første, Figur 3.1, viser bare statsinntektene da (1978-79) og nå (2002-03), uten å si noe om perioden imellom som kan underbygge kontinuitet. Den øvrige beskrivelsen vil vise at hovedendringene ikke er av nyere dato, men stammer fra tiden med Thatcher.

Figur 3.1 Statsinntekter 1978-79 og 2002-03

3.3.2 Hovedtendenser

Figur 3.1 illustrerer inntektskildene, og viser at av totale statsinntekter er det en hovedtendens at inntekter fra MVA til statskassen har økt, mens andre utgiftsskatter er relativt jevne, med unntak for kategorien “andre utgiftsskatter”, som har minket betydelig. Størstedelen av endringene skjedde allerede ved Thatchers inntreden i 1979. Denne regjeringen satte opp satsene på MVA fra 8 prosent til 15 prosent, og økte den til 17,5 prosent (16 prosent i tabellen) i 1991 (for å betale for andre skattereduksjoner). Til tross for reduserte satser på visse produkter, er det samme MVA-nivået beholdt av

New Labour. Andelene fra personlig inntektsskatt og folketrygden er i det hele uforandret, til tross for omfattende strukturelle endringene (en delforklaring er den høye økningen av bidragsyttere i høyere sats kategorien, til tross for betydelige reduksjoner i satsene) (Adam og Kaplan 2002). Selskapsskatten står for en større andel av totale inntekter i dag, men dette reflekterer nivået på den økonomiske konjunktoren i de årene (ibid.).

3.3.3 Inntektsskatt

Som nevnt reformerte Thatcher inntektsskatten betydelig, og resultatet var lavere skatter for de velstående og høyere skatter for de langt mindre velstående. Labour gav i opposisjon uttrykk for at de ville reformere dette – slik at byrdene delvis gikk opp igjen for de rike. I manifestet fra 1983 var deres mål å skape et mer rettferdig Storbritannia og reformere skattesystemet slik at: “the rich will pay their full share”. Det var i tillegg viktig at skattebyrdene ble redusert for de dårligst betalte (Hernes 1998). Ved 1992-valget var sosialdemokratene fremdeles forsvarere av høyere skatter, og i manifestet fra samme år *It's time to get Britain working again*, angrep de den økonomiske politikken til de konservative som bestod i å senke skattene (Kjeldsen 1997), og lovet å øke toppsatsene på inntektsskatten fra 40 til 50 prosent.³⁰ Som Steinmo (1993:49) skrev: “Unsurprisingly, the opposition Labour party has promised to reverse much of what Thatcher did to British taxes once in office. Though they do not promise to increase marginal income tax to 98 percent, they have promised to raise considerably taxes on the wealthy”. Vendepunktet kom i 1997-kampanjen da forpliktelsene fra 1992-kampanjen om økte toppsatser på inntektsskatten, økte velferdsytelser og indeksregulert pensjon etter lønnen, var borte.³¹ Som Tabell 3.1 viser, er også inntektsskattens nivå på 40 prosent uforandret for kategorien med høyere satser etter New Labours overtakelse. For kategoriene nedre satser og grunnsatser, har nivåene blitt ytterligere redusert fra henholdsvis 20 til 10 prosent og fra 24 til 22 prosent siden overtakelsen.

³⁰ Se: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn_andWood.pdf

³¹ Robin Ramsays (2002) kommentar til skatteløftene var: “The City and the financial pages applauded”. Jfr.: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn_andWood.pdf s.1

Tabell 3.1 **Inntektsskatt på personlig inntekt, 1978- 2003³²**

År	Nedre sats	Grunnsats	Høyere sats
1978-79	25	33	40-83
1979-80	25	30	40-60
1980-81 til 1985-86	-	30	40-60
1986-87	-	29	40-60
1987-88	-	27	40-60
1988-89 til 1991-92	-	25	40
1992-93 til 1995-96	20	25	40
1996-97	20	24	40
1997-98 til 1998-99	20	23	40
1999-2000	10	23	40
2000- 01 til 2002-03	10	22	40

3.3.5 Avgifter til folketrygden

Reformene Thatcher innførte skapte rigiditet i arbeidsmarkedet, særlig på grunn av de fire satsene å forholde seg til. En artikkel i *The Independent* mente Labour tapte i 1992-valget fordi de påla middelklassevelgerne en skatteøkning ved å unnlate å heve nivået for innbetaling til “National Insurance”.³³ Den nye Labour-regjeringen reformerte systemet i 1999. Reformen tok sikte på å regulere inntjeningsbeløpet før man betalte bidrag, i tillegg til å forenkle systemet ved å fjerne de fire satsene og erstatte det med ett. I 2000 regulerte de terskelen for inntjening til £76 per uke (Bladen-Hovell 2001:79). I 2001 reformerte de igjen systemet. Denne gangen fjernet de avgiftene for begge parter, riktignok inntil et visst nivå som svarer til arbeidstakeren fradragsberettigede inntekt (£89 per uke) (Adam og Kaplan 2002). Summert forenklet de dette systemet betraktelig etter Thatcher, og endringene har bidratt til å redusere satsene.

3.3.6 Selskapsskatt

Forfatterne av IFS-rapporten skrev at selskapsskatten har gjennomgått betydelige reformer de siste 24 årene. Da sosialdemokratene overtok i 1997, var satsen 33 prosent, og den innkommende sosialdemokratiske regjeringen i 1997, reduserte satsen

³² Adam og Kaplan (2002).

³³ Jfr.: *The Independent*, 18. august 1999 – Forget about cutting taxes

ytterligere – ned til 31 prosent, og videre til 30 prosent i 1998. Andre endringer bestod i å fjerne den forskuddsvise selskapsskatten, og introduksjon av kvartalsvise betalingssystemer.

I 1999 sa Blair og Schröder følgende om skattenivået: “(...) the tax burden borne by working families and workers should be alleviated (...) and the introduction of lower starting rates of income tax and the working families tax credits in Britain”. Også Brown bekreftet at ved gjenvalg hadde partiet intensjoner om å utvide incentivene for næringslivet med flere fordelaktige tiltak – særlig skatteletter. Deres appell til næringslivet kom til sin rett med følgende uttalelse: “British business needs a Chancellor committed to sustaining our hard won macroeconomic stability, not one who would threaten that stability with reckless tax plan and cuts to infrastructure investment”. De “nye” sosialdemokratene hevdet lavere selskapsskatt ville øke fortjenesten og forsterke incentivene til å investere, og fremhevet viktigheten av høyere investeringer for å utvide den økonomiske aktiviteten og øke det produktive potensialet (Blair og Schröder 1999). I 2002 var det igjen skatteletter for de mindre selskapene (Adam og Kaplan 2002). Senere ble standardsatsen satt til 30 prosent, med unntak for bedrifter med fortjeneste under £300,000, som har en redusert rate på 19 prosent. Sistnevnte reform hadde som mål å hjelpe 500 000 små bedrifter. Selskaps-skatten har med det gjennomgående blitt redusert fra 52 prosent i 1947 – og reduksjonen har, som vist, fortsatt etter Blairs overtakelse.³⁴

Tabell 3.2 Inntektsendring 1979-1995/7

Endringer i realinntekt 1979-1995/7											
	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7	D8	D9	D10	Gj.snitt
Endring inntekt %	-9	5	12	23	31	36	41	46	54	70	44
1979	81	104	121	139	157	177	199	227	263	347	185
1995/7	74	109	135	171	206	241	281	330	406	591	267

(D1-D10 representerer 10 prosent av befolkningen, hvor D1 er den fattigste gruppen osv.)³⁵

³⁴ Jfr.: www.labour.org.uk/tradeandindustry04

³⁵ Kilde: <http://www.revolutionarycommunistgroup.com/frfi/147/147-pov.htm>.

3.3.7 Oppsummering

Ovennevnte eksempler viser at New Labour har videreført skattepolitikken initiert av Thatcher, og for sosialdemokratene er det nå helt sentralt å bli oppfattet som en lavskattregjering. Med frasen “*prudence for a purpose*” ønsket Brown å forklare deres tro på skattemessig disiplin som nøkkelen til å forsterke økonomien og generere midler til nye offentlige investeringer.³⁶ Hvordan de ville bistå dette, understreket han ved å si: “Within Europe Britain is a low-tax country and I am adamant that we will remain that way”.³⁷ For å vise holdbarheten av sin nye politikk informerte Blair sine nærmeste rådgivere om at: “(...) the public would not be willing to pay ever-increasing taxes for the public service”. Rådgiverne forsikret òg at Blairs ønske var at New Labour skulle sees som “(...) a low tax government”, og understreket: “We are still a party that believes in low tax” (Ahmed og Hinsliff 2002). Dette har fordret nye finansieringsmåter, og betydd endringer i eiendomspolitikken. Neste del vil betrakte dette, først for de konservative og så for Blair.

³⁶ Philpot (2000). Dette ble støttet av “the golden rules” (se kap. 4.3.4).

³⁷ Kilde: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/3277107.stm>

3.4 Privatiseringer

3.4.1 Innledning

De neste to kapitlene vil beskrive den privatiseringspolitiske utviklingen under Thatcher, og siden Blair. Utgangspunktet vil være å gi en kort avklaring av målet med privatiseringer, og hovedvekten vil legges på privatisering av offentlig industri – den mest synlige og kontroversielle delen av privatiseringene i Storbritannia under Thatcher (Veljanovski 1987:xii). Thatchers privatiseringsprogram står i sterk kontrast til erfaringene forut for hennes styre. I periodene Labour satt med makten, og særlig fra 1945-1951, fant det meste av nasjonaliseringen sted. I korte trekk ble blant annet industri som kullgruver, jernbaner, veitransport, gass, elektrisitet og nasjonalbanken (the Bank of England), nasjonalisert. På 1960- og 70-tallet ble stålindustrien, skipsbygging og flyindustrien overført til det offentlige. Det samme ble British Leyland og Rolls-Royce.³⁸ Etter Thatchers inntreden i 1979 ble det straks igangsatt et privatiseringsprosjekt – som ikke etterlot mye av dette til statlig eie.³⁹ Blair har etter sin overtakelse, ikke forsøkt å nasjonalisere dette igjen.

3.4.2 Målene med privatiseringer

Britain is the biggest and most advanced laboratory for the testing of privatisation.
Veljanovski 1987

Privatisering, som ordet hentyder, er overføring av eierforhold fra den offentlige til den private sektoren. Privatisering er tilfelle når en stor andel av egenkapitalen (vanligvis i overkant av 50 prosent), blir solgt. Storbritannia, hevder Veljanovski (1987:xi-xiii), er et unikt eksempel på privatisering, for her har privatiseringene: “(...) been pushed further, faster and into more controversial areas than anywhere else”. Om målene med privatisering, sier han: “Privatisations is being used (...) to achieve a variety of objectives (...) Privatisation has a number of political and economic goals”. Dearlove og Saunders (2000:529-531) oppgir fem nøkkelmål med privatiseringer.⁴⁰

³⁸ Se Dearlove og Saunders (2000:498) for tidlig nasjonalisering under Labour.

³⁹ I sin regjeringstid fratok de konservative det offentlige blant annet ansvaret for jernbanen, havnene, lokale busselskaper og langdistansebusser samt vann- og kloakktjenester. Også kraftindustri som gass, elektrisitetsgeneratorer, elektrisitetsdistribusjon og kullminene ble privatisert (Se Dearlove og Saunders 2000:528).

⁴⁰ Se Hood (1994:49-51) for annen gjennomgang av fordeler ved privatisering.

□ **Forbedre regjeringens finanser**

Nasjonaliserte industriers finansieringslån øker den offentlige sektorens gjeld. Ved privatisering påvirkes ikke nasjonalregnskapet av lånene. Privatiseringer gir dessuten penger i statskassen, som igjen kan benyttes på offentlige utgifter.

□ **Redusere fagforeningsmakten**

Privatisering svekker kollektive forhandlinger, og fjerner statssubsidier som ofte betaler for deres mange krav. En svekket fagforeningsmakt er også et middel for å gjøre arbeidsmarkedet mer fleksibelt.

□ **Få flere aksjonærer**

Privatiseringer gir flere aksjonærer og skaper en “enterprise culture”.⁴¹

□ **Øke effektivitet**

Et mål er å få bedrifter til å operere i konkurransedyktige markeder, og øke effektivitet. Til forskjell fra private selskaper, som må konkurrere for å forbedre effektivitet, redusere kostnadene, og som påvirkes av sine kunder, har nasjonalisert industri blitt ansett som byråkratisk, ikke-innovativ og som en byrde for de offentlige midlene. Immun mot trusselen om konkurs og beskyttet mot konkurranse, er det færre incentiver til å økonomisere, og i tilfelle pengemangel har regjeringen mulighet for å øke inntekter gjennom skatter.

□ **Forbedre kvaliteten**

Privatisering har som mål å avpolitiserer ledelsen i selskaper og muliggjøre drift på rent kommersielle prinsipper. Regjeringer kan i inflasjonstider forhindre nasjonalisert industri i å øke prisene, samt kreve at selskapene handler med hjemlige leverandører selv hvor utenlandske leverandører tilbyr bedre og billigere produkter. Regjeringer kan og bli presset til å holde liv i uøkonomiske anlegg i politisk sensitive deler av landet.

⁴¹ Begrepet er tvetydig på norsk og betyr både foretak og foretaksomhet.

3.5 Privatiseringene under Thatcher

3.5.1 Innledning

Privatiseringene tok fatt som en del av ønsket om å skape bedre effektivitet og kompensere for skattelettene. En rekke selskaper ble helt eller delvis lagt ut for salg. I begynnelsen dreide det seg hovedsakelig om å selge unna tradisjonell næringsvirksomhet som staten hadde overtatt i etterkrigstiden, men i løpet av sin andre og inn i den tredje regjeringperioden ble Thatcher-regjeringen i økende grad engasjert i salg av flere selskaper, og reduserte størrelsen på den offentlige sektoren ytterligere (Dearlove og Saunders 2000:529; King og Wood 1999:390). Politisk viktig var også starten på en lang prosess med å selge kommunale leiligheter.⁴²

3.5.2 Privatiseringsprogrammet

Den første kunngjøringen kom allerede i juni 1979, med salget av National Enterprise Board. I tillegg kvittet regjeringen seg kort tid etter med sine andeler i selskapene Fairey Holdings og Ferranti. I januar 1980 fortsatte regjeringen med salg, i første omgang bare en liten andel (5 prosent) i British Petroleum. Dette ble etterfulgt av salget av 52 prosent av regjeringens eierinteresser i British Aerospace (februar 1981), 24 prosent av andelene i British Sugar Corporation (juli 1981) og 49 prosent av det de eide i Cable and Wireless (oktober 1981). (Gamble 1988:104-105). I løpet av den første regjeringperioden ble også Britoil, Enterprise Oil, Jaguar, Associated British Ports og fergeselskapet Sealink, solgt. Regjeringens inntekter som følge av disse salgene var £377 millioner i 1979/80, og £405 millioner i 1980/81 (Veljanovski 1987:65). Bare fire prosent av de totale inntektene Thatcher-regjeringen hevet i løpet av sin første periode, kom fra privatiseringer. Allikevel skapte suksessen en fremdrift for videre salg og ble en betydelig faktor i planleggingen av budsjettene (Gamble 1988:104-105, 114; jfr.: King og Wood 1999:383). Det som endret alt var beslutningen om å selge halvparten av regjeringens andel i *British Telecom* i 1984. Avgjørelsen ble tilskyndet av behovet for penger for å finansiere investeringer i ny teknologi, og salget var i korte trekk en suksess på London-børsen.

Etter salget av BT startet den virkelige radikale privatiseringsbølgen. Regjeringen begynte å overføre til privat eierskap offentlige monopoler som var ansett som en naturlig del av den offentlige sektor. British Gas ble privatisert i 1986, British Airways og British Airports Authority i 1987, British Steel (en tradisjonell industribedrift) i 1989, vannverkene i 1990 og elektrisitetsindustrien i 1991. Dette bidro vesentlig til å øke tilgjengelige midler (jfr.: Gamble 1988:114), og med en redusert offentlig sektor (se Dearlove og Saunders 2000:529), minket også subsidiene til tidligere statlige selskaper, som igjen tillot skattekutt og en nedgang i PSBR.⁴³

I tillegg til omfattende privatisering lanserte John Major i 1992 en ordning kalt Private Finance Initiative (PFI), hvor leverandørene betalte regningen. Formålet var å redusere regjeringens utgifter ved å la private kontraktører betale for konstruksjonskostnadene og så leie det ferdige prosjektet tilbake til den offentlige sektoren. På den måten ble privat kapital tiltrukket områder tidligere ansett som offentlig. Omkring £500 millioner ble investert i 1994-1995. I 1997 privatiserte John Major blant annet British Rail og resterende deler av kollektivtransporten og kjernekraftindustrien.⁴⁴

3.5.2 Oppsummering

To cure the British disease with socialism
was like trying to cure leukaemia with leeches.

Margaret Thatcher

De konservatives mål om en begrenset statlig rolle ville ideelt sett etterlate staten med ansvar kun for den regulatoriske og lovlige strukturen hvor det frie markedet kunne fungere, samt å utgjøre et sikkerhetsnett for de arbeidsløse, svake og gamle. Den skulle kun anskaffe borgerne de godene og tjenestene som den private sektoren ikke kunne anskaffe, og der de ikke kunne privatisere, var målet å introdusere konkurranse (Scott 2001:83). Velgeropp slutningen indikerte at de konservative klarte å endre den nasjonale konsensusen om statens legitime funksjon i et demokratisk samfunn. Neste del vil belyse sosialdemokratenes overgang fra offentlig til privat eierskap.

⁴² Kilde: http://odin.dep.no/fad/norsk/dok/andre_dok/nou/002001-020003/ved001-bu.html

⁴³ Mellom 1980-81 og 1989-90 ble PSBR (Public Sector Borrowing Requirement) redusert fra 5,7 prosent til 2,8 prosent av BNP (King og Wood 1999:380, 382). Reduksjonen av dette ville kutte kravene om sparing og lette nedskjæringer i skatter og rentesatser og ville: "(...) in turn boost private enterprise and lower inflation" (ibid.).

3.6 Fra gammel til ny sosialdemokratisk politikk

3.6.1 Innledning

The truth is that new Labour did not win as new Labour.
Nor did it win as old Labour. It won as Not Conservative.

Gamble and Wright 1999:12

Privatiseringspolitikken til de konservative var meget omstridt, og Labour og fagforeningene kritiserte særlig profitten. Spesielt kontroversielt var privatiseringene av tidligere offentlige tjenester som gass, vann, elektrisitet og telekommunikasjon. Heffernan (2000:164-165) betegnet Labours endrede respons på privatisering som både dramatisk og betydelig. Mellom 1979-1982 motsatte Labour seg all privatisering, og garanterte å renasjonalisere alle selskapene som de konservative solgte, dersom de kom til makten. Privatiseringsprogrammet tiltok kraftig i de konservatives andre regjeringsperiode, og Labour fortsatte like sterkt å opponere hvert eneste salg, og anså de privatiserte selskaperes operasjoner i konkurrerende markeder som både umulig og uønsket (ibid.). På partikonferansen i 1985 begrunnet sosialdemokratene sin motstand mot privatisering på bakgrunn av historie og ideologi (se Veljanovski 1987:70), og i næringslivsdokumentet *Social Ownership* fra 1986, kunngjorde de videre:

Popular support for social ownership must again be won (...) Current disenchantment with social ownership is above all rooted in the failure of past Labour governments to adapt to new demands.

I 1992-kampanjen forlot sosialdemokratene løftene om renasjonalisering (Kinnocks *Policy Review* 1987-1991 hadde lagt grunnlaget for dette (jfr.: Heffernan 2000:165)), men gikk fremdeles til valg som motstandere av privatisering, og markerte særlig en sterk motstand mot privatiseringene av fengslene (se Dearlove og Saunders 2000:650). Paragraf 4 i partiets konstitusjon (se pkt. 1.2.2) stod fremdeles uforandret, og gav sosialdemokratenes tanke om felles eierskap til kjenne.⁴⁵ Ved Blairs overtakelse av lederskapet i 1994 startet arbeidet med å ta et endelig oppgjør med den tradisjonelle politikken. I en ny, omskrevet paragraf, fremlagt i 1995, sa de seg implisitt enige i de konservatives privatiseringer (Scott 2001:83). Den nye lød:

⁴⁴ Kilde: www.odin.dep.no

1. The Labour Party is a democratic socialist party. It believes that by the strength of our common endeavour we achieve more than we achieve alone, so as to create for each of us the means to realise our true potential and for all of us a community in which power, wealth and opportunity are in the hands of the many not the few, where the rights we enjoy reflect the duties we owe, and where we live together, freely, in a spirit of solidarity, tolerance and respect.

2. To these ends we work for:

A dynamic economy, serving the public interest, in which the enterprise of the market and the rigour of competition are joined with the forces of partnership and co-operation to produce the wealth the nation needs and the opportunity for all to work and prosper, with a thriving private sector and high-quality public services, where those undertakings essential to the common good are either owned by the public or accountable to them.

A just society, which judges its strength by the condition of the weak as much as the strong, provide security against fear, and justice at work; which nurtures families, promotes equality of opportunity and delivers people from the tyranny of poverty, prejudice and the abuse of power;

An open democracy, in which the government is held to account by the people; decisions are taken as far as practicable by the communities they effect; and where fundamental human rights are guaranteed;

A healthy environment; which we protect, enhance and hold in trust for future generations.

3. Labour is committed to the defence and security of the British people, and to co-operating in European institutions, the United Nations, the Commonwealth and other international bodies to secure peace, freedom, democracy, economic security and environmental protection for all.

4. Labour will work in pursuit of these aims with trade unions, co-operative societies and other affiliated organisations, consumer groups and other representative bodies.

5. On the basis of these principles, Labour seeks the trust of the people to govern.

⁴⁵ Allerede på landsmøtet i 1959 hadde Hugh Gaitskell sagt at paragrafen langt på vei bare var et politisk symbol uten sentral betydning for partiets politikk. I tiden som fulgte ble paragrafen hyppig debattert, men ingen formelle endringer ble gjort.

3.6.2 Ingen reversering

There has been a revolution inside the Labour Party.
We have rejected the worst of our past and rediscovered the best.
Blair 1996⁴⁶

Dette uttrykte nye holdninger til eierskap (Dearlove og Saunders 2000:424; jfr.: Scott 2001:83; King 1998:217) og Blair sa selv at formålet med omskrivingen var å “say what we mean, and mean what we say” (Hernes 1998:60). I den nye paragrafen var frasen “common ownership” fra den gamle paragrafen erstattet med nye prioriteringer for sosialdemokratene, deriblant en dynamisk økonomi gjenstand for konkurranse. I 1997-valgkampanjen kunngjorde sosialdemokratene videre at de ville: “(...) leave intact the main changes of the 1980s in industrial relations and enterprise” (Heffernan 2000:165). Med valgløftet om å beholde de konservatives offentlige politikk (se s. 1) godtok de indirekte prosjekterte privatiseringsinntekter på £1.5 milliarder i 1998-1999 (ibid.:166). Sosialdemokratene sa de var villige til ytterligere privatiseringer, hvor, som Blair sa: “they were in the public interest”. Konkrete forslag om en restrukturering av eierskapet i postvesenet⁴⁷ og ytterligere privatiseringer av systemene som kontrollerte lufttrafikken, ble lansert. Etter overtakelsen i 1997 avviste de også ønsker fra offentligheten om re-nasjonalisering på enkelte områder⁴⁸, og erkjente at privatisering var både mulig og ønskelig (Heffernan 2000:166-167).

Også det de konservative lanserte i form av PFI ble en populær strategi for den sosialdemokratiske regjeringen. I 1997, sa Blair: “There is no overriding reason for preferring the public provision of goods and services, particularly where those services operate in a competitive market, then the presumption should be that economic activity is best left to the private sector with market forces being fully encouraged to operate” (Heffernan 2000:165). Strategien med å introdusere privat kapital i den offentlige sektoren, kalte New Labour for “public-private partnerships” (PPP). Ved bruk av PPP har den sosialdemokratiske regjeringen bygd nye veier, fengsler, sykehus (samt andre

⁴⁶ *The Independent* 5. juli 1996.

⁴⁷ Kilde: [www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn andWood.pdf](http://www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn%20and%20Wood.pdf) s. 21.

⁴⁸ Kilde: [www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn andWood.pdf](http://www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn%20and%20Wood.pdf) s. 21.

NHS-fasiliteter) og skoler.⁴⁹ I 1999 understreket Brown at de nye sosialdemokratene var for bruken av private mekanismer i anskaffelsen av pensjoner.

3.6.3 Nye sosialdemokrater

Now this division between nationalisers and non-nationalisers has evaporated as has the Left's prejudice against privatisation.

Sassoon (1999:30)

I 2000 utgav Labour-regjeringen dokumentet: *Implementing privatisation: The UK experience*, hvor de forsvarte privatiseringspolitikken med følgende punkter:⁵⁰

- større kommersiell frihet for selskapene og fravær av politiske beslutninger som kan forsinke eller hindre blant annet nødvendige investeringsbehov
- selskapene gis mulighet til å ta opp lån på kapitalmarkedet, og har frihet til å ta beslutninger om bemanningsnivå, investeringsbehov og om forretningsutvikling på ren kommersiell basis
- økt konkurranse, restrukturering og priskontroll har ført til reduserte avgifter og priser, og til sterkt reduserte priser på områder hvor konkurranse er utviklet sterkest
- uheldige sider ved innføring av konkurranse, så som sosiale og politiske problemer som kan oppstå når en fjerner skjulte kryss-subsidier til enkeltgrupperinger, har kunnet blitt håndtert gjennom det regulatoriske regimet. Dette har vært taklet uten å hindre utviklingen av konkurranse, selv om kostnadene ved å opprettholde politiske målsettinger har blitt gjort synlige og må dekkes av enten myndighetene eller konsumentene

I 2001 benyttet Blair lanseringen av et næringslivsmanifest til å appellere til ytterligere private investeringer i offentlige tjenester, og sa: "I believe there is a strong case for (business) investment in our public services". I 2001 lovte New Labour £13 milliarder privat kapital til byggingen av 93 sykehus innen 2010 ved bruk av PPP (Wintour 2001). I tillegg har London Underground blitt modernisert (og aksjemajoriteten i Labour Underground Ltd. foreslått solgt – etter samme oppskrift som BT under

⁴⁹ Kilde: www.news.bbc.co.uk

⁵⁰ Kilde: http://odin.dep.no/fad/norsk/dok/andre_dok/nou/002001-020003/ved001-bu.html

Thatcher (Heffernan 2000:167-168)). Innenfor transportsektoren har også flere prosjekter blitt finansiert via PPP, og innen helsesektoren har sosialdemokratene lansert en såkalt “mixed economy of care” – hvor lokale myndigheter har satt bort arbeidet til den private sektoren.

3.6.7 Oppsummering

Den sosialdemokratiske politikken viser med det en helt klar kontinuitet av den politikken Thatcher initierte. Heffernan (2000:167) karakteriserer sosialdemokratenes skifte i synet på privatisering fra “opposition, through adaption, to likely adoption”.

Neste del vil belyse denne sosialdemokratiske videreføringen av de konservatives politikk ved bruken av de tre teoretiske perspektivene.

4 Det endrede politiske landskapet

4.1 Nye løsninger på gamle problemer

4.1.1 Innledning

It is true that the world of the 1990s and 2000s differs radically from that of the Keynesian ‘golden age’ (...) and that some of the characteristic policy approaches of that era now lead nowhere.

David Marquand (1999:14 i Gamble og Wright)

I dette kapittelet vil hovedformålet være å belyse de tre forventningene fra kapittel 2.2.7 om begrensningene på Blairs handlingsvalg grunnet de institusjonelle forholdene. Utgangspunktet vil være å vise hvordan Thatchers reformer endret det institusjonelle landskapet. Deretter vil det på bakgrunn av den bredere gjennomgangen fra kapittel 2.2, søkes dokumentert hvorvidt sosialdemokraten Tony Blair var interessert i et institusjonelt rammeverk som kunne ivareta tradisjonelle sosialdemokratiske verdier. Kapittel 2.2 viste at dette ideelt sett ville være en CME-modell, mens en LME-modell ville være forenelig med den politikken Thatcher fulgte. Videre vil det i forklaringen av den sterke kontinuiteten, som ble beskrevet i kapittel tre, og basert på forventningene, vises hvordan Blairs politiske utforming måtte ta hensyn til disse forholdene. Med det vil den institusjonelle teoriens relevans for empirien komme frem.

4.1.2 Nytt institusjonelt rammeverk

I følge Gamble (1988:102) markerte Thatchers inntreden i britisk politikk starten på en motrevolusjon. Mange av beslutningene hadde til hensikt å ødelegge institusjoner og reversere virksomhet som kunne assosieres med sosialdemokratene. Et helt sentralt mål var å angripe den institusjonelle pilaren til sosialdemokratene – fagforeningene (jfr.: King og Wood 1999:387). Gjennom den keynesianske politikken, med mål om full sysselsetting, hadde de en sterk forhandlingsposisjon, og “overdrevne” lønnskrav resulterte i en sterk inflasjon (Dearlove and Saunders 2000:220; jfr.: Biddiss 1987:10).

I det hele ble de ansett å hindre Storbritannias konkurransedyktighet.⁵¹ I 1980, 1982 og 1984 kom Thatcher-regjeringen med lover for å svekke deres sterke posisjon (King og Wood 1999:386-388; jfr.: Dearlove og Saunders 2000:526; Biddiss 1987; jfr.: Gamble 1988:116). I tillegg til disse lovene ble korporative institusjoner som “the National Enterprise” og “the Price Commission” opphevet, og rollen til “the National Economic Development Council” ble betydelig redusert (senere oppløst under John Major)⁵² (Gamble 1988:125). Resultatet av disse prosessene var et endret forhold mellom partene i næringslivet med mer makt til arbeidsgiveren og følgelig mer fleksibilitet med henhold til ansettelsesforhold. Fagforeningene ble etterlatt med en vesentlig redusert innflytelse og synlighet (jfr.: Dearlove og Saunders 2000).

Liberalisering og internasjonalisering av finans var videre et mål for den konservative regjeringen. Beslutningen om å fjerne valutakontrollene i 1979, samt elimineringen av restriksjonene på bankenes utlån, var skritt i den retningen. Thatchers agenda var videre kjennetegnet av dereguleringer og færre restriksjoner for næringslivet. I finanssektoren var dette særlig tydelig etter “Big Bang” reformene i 1986 i Londons City.

Også utdanningsreformer stod sentralt for de konservative. Reformene, som særlig fikk virkning med *the Great Education Reform Bill* i 1987, hadde til hensikt å oppmuntre til en foretakskultur og populær kapitalisme. De konservative hevdet den utbredte anti-foretakskulturen, som hadde blitt oppfostret av sosialdemokratiske institusjoner siden 1945, var et av de største hindrene for å reversere tilbakegang. Deres mål var dermed å sørge for at den økonomiske og moralske fornyelsen la press på enhver institusjon for å få de til å støtte foretak og kapitalisme. Utdanningssystemet ble betraktet som viktig i den sammenhengen (Gamble 1988:137,138).

De konservative var overbevist om at regjeringen ikke var i noen posisjon til å avgjøre hvor pengene best ble investert. Dette var avgjørelser som burde plasseres i hendene på markedet gjennom privatiseringer av så mange industrier som mulig (Scott

⁵¹ En undersøkelse foretatt av BES (British Election Surveys) i 1979, viste at 79 prosent av respondentene mente fagforeningene hadde for mye makt (Heath m.fl. 2001:39).

2001:83). Gradvis ble mer og mer privatisert i takt med den økende oppfatningen om at det var svært lite den private sektoren ikke kunne klare. Parallelt ble det færre oppgaver igjen til staten. For regjeringen kom det til å bety et redusert engasjement både i beslutningsprosesser og i næringslivet.

Thatchers fundamentale tro på effektiviteten til det frie markedet medførte også at det på arbeidsmarkedet ble lagt vekt på dereguleringer og fleksibilitet for å skape sysselsetting og økonomisk vekst.⁵³ De konservative hevdet at i resten av Europa hadde blant annet høyere sosiale kostnader, omfattende reguleringer og adopteringen av *the Social Chapter*⁵⁴, forårsaket arbeidsledighet og mangel på konkurransedyktighet. Thatchers reformer førte til en LME-struktur, og en konsekvens av dette var et betydelig endret institusjonelt landskap. Hennes egen velkjente formulering som svar på de politiske reformene hun stod bak, ble kort og godt sammenfattet som TINA – There Is No Alternative.

4.1.2 Et nytt alternativ

Blair responderte i første omgang på dette med å forsvare et alternativ, men det skulle vise seg å være nokså kortvarig. Alternativet var i stor grad inspirert av Will Huttons bok *The State We're In*, som kom i 1996. Hutton ble betegnet som en av de mest innflytelsesrike talsmennene for sosialdemokratiet i Storbritannia på den tiden. I sin bok tok han til orde for en kombinasjon av institusjonelle endringer og politiske reformer som ville gjøre det mulig å skape et såkalt “*stakeholder*” samfunn. Målet med denne modellen var å unngå de verste sidene ved den ukontrollerte kapitalismen. Hutton sammenlignet en slik regulert stakeholder-kapitalisme med den modellen som var rådende i Japan og Tyskland, og kontrasterte denne med den engelsk-amerikanske modellen med vekt på individualisme og kortsiktig vinning. Huttons kategorisering kan derfor trekkes nokså parallelt med modellene slik de ble presentert i teori-kapittelet som henholdsvis CME og LME.

⁵² Baker (2000:366) sier dette var de delene av statsapparatet som var assosiert med planleggingen i henhold til Keynesianismen.

⁵³ Kilde: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/1997/04/feature/uk9704125f.html>

⁵⁴ Jfr.: Fotnote 57.

Til tross for at stakeholder-ideene var gjeldende for flere sider i samfunnet, vil det her hovedsakelig legges vekt på å vise dens forståelse av forholdet mellom regjeringen og næringslivet. Begrunnelsen er basert på forventningen til Blairs politikk om at han kom til å begrense sine handlinger som følge av det institusjonelle rammeverket. Ideelt sett ville han ønske et CME-rammeverk, idet dette er forenlig med ivaretagelsen av sosialdemokratiske verdier. Hypotesene om sterke aktørers makt vil også belyses. Teoridelen oppgav bedriftene som de viktigste aktørene i en LME, og definerte markedet som en institusjon bedriftene berodde på for å utvikle de strategiske forholdene.

Andrew Gamble og Gavin Kelly (1996) identifiserte to mål med stakeholder-kapitalismen slik Hutton presenterte den. Det første målet med denne modellen måtte for sosialdemokratene bestå i å forsikre at alle borgerne, samt viktige interesser, hadde en andel (stake) i samfunnet og en medbestemmelsesrett i måten det ble styrt på. For det andre ville realiseringen av det første målet kreve en omorganisering av bedriftene, slik at alle med en andel – aksjonærer, forbrukere og ansatte – hadde mulighet til å delta i beslutningene. På den måten appellerte modellen til to av sosialdemokratenes kjerneverdier, omfordeling og deltakelse.

Et helt sentralt poeng med stakeholder-ideen var nettopp å etablere tillit og forpliktelser mellom regjeringen og bedriftene. Gjennom omfattende reformer skulle det bygges opp et samspill eller samarbeid i økonomiske og sosiale relasjoner (Thompson 2006:272). Selskapene skulle i det hele anses som et fellesskap og ikke kun et verktøy for kapitalmarkedets virksomhet. Et slikt nettverk ville i neste instans sikre suksessrike selskaper og økonomisk vekst. Hutton gikk i sin bok hardt ut mot de konservatives politikk, deres forbindelser i City og forsterkningen av kortsiktige investeringer som karakteriserte deres regjeringsperiode. Huttons modell ville være: “(...) created and legitimised by some broad notion of public and national purpose”, samt ville sikre den organiserte arbeiderklassen, som var ekskludert under de konservative, en sentral plass som: “(...) social partners in the management of capitalism”. Enhver reform, hevdet Hutton (1996) videre, måtte være i retning stakeholder-kapitalisme og forsikre: “(...)

strong institutions that allow their firms to enjoy some of the gains from co-operation as well as from competition”. Dette var, som del to også la vekt på å vise, forhold som var gjeldende for en CME.

4.1.3 Blairs varme omtale

Blair kom til å vise interesse for Huttons argumenter – om enn i kun kort tid. I en tale i Singapore i januar 1996 kom det for første gang klart til uttrykk at han ønsket å reformere i tråd med stakeholder-kapitalismen, og han sa:

The creation of an economy where we are investing and producing goods and services of quality needs the engagement of the whole country (...) We need to build a relationship of trust not just within a firm but within a society. By trust, I mean the recognition of a mutual purpose for which we work together and in which we all benefit. It is a Stakeholder Economy in which opportunity is available to all, advancement is through merit and from which no group or class is set apart or excluded. This is the economic justification of social cohesion.

Blair benyttet i tillegg anledningen til å berømme de asiatiske tigrene⁵⁵ for “their high level of social cohesion”. Om dette sa han videre:

The broad notion of a unified society (...) is a matter of common sense (...) Working as a team is an effective way of working (...). My point is that a successful country must be run the same way. That cannot happen unless everyone feels part of the same team, trusts it and has a stake in its success and future (...) we must build the right relationship of trust between business and Government. For far too long, relations have been dogged by the fear that business left to its own devices will not be socially responsible (...) There are key objectives on which business and Government can agree and work together to achieve. This “enabling” role of Government is crucial to long term stability and growth.

Blair fokuserte gjennomgående på forhold som skapte tillit og fellesskap mellom regjeringen og næringslivet – et karakteristisk trekk ved en CME. Han så dette som

⁵⁵ Sør-Korea, Singapore, Taiwan og Hongkong.

selvsagt for å nå målet om vekst. Han garanterte ikke at de ville lykkes med å etablere dette, men understreket at det var riktig å skifte fokus gjennom å si:

We cannot by legislation guarantee that a company will behave in a way conducive to truth and long term commitment. But it is surely time to assess how we shift the emphasis in corporate ethos - from the company being a mere vehicle for the capital market - to be traded, bought and sold as a commodity; towards a vision of the company as a community of partnership in which each employee has a stake, and where a company's responsibilities are more clearly delineated.

Blair var utvilsomt tydelig inspirert av stakeholder-tanken⁵⁶, og det var især gjennom vektleggingen av kvalitet, samhörighet og tillit dette kom klarest frem. Blair vektla også modellens sentrale forpliktelse med å løse arbeidsledigheten – sosialdemokratenes tradisjonelt fremste mål bak politikken (konf.: kap.4.3 om nye ideer). Hans orientering langs disse visjonene ble godt mottatt av tradisjonelle partitilhengere. Lederen av Trades Union Congress (TUC), John Monks, anbefalte fagforeningene som de representative institusjonene arbeiderne kunne kreve en andel gjennom.

4.1.4 En hard nøtt

Dette skulle vise seg å ikke være helt problemfritt. Alex Callinicos (1997) sa en rapport fra TUC vedrørende stakeholding: “(...) calls for extensive changes in company law to combat ‘boardroom greed’”. Han gjenga óg David Marquands poeng om at bevegelser mot en stakeholder-kapitalisme ville innebære: “(...) radical changes in company law, radical changes in the financial system, radical changes in industrial relations and radical changes in the relationship between central and local government. The role and status of a company would have to be redefined, so that managers had a duty to stakeholders as well as to shareholders”. En stakeholder-modell ville dermed kreve reformer i alle undersfærene i en LME – og utfordret med det den bestående modellen med sin sterke vekt på markedsløsninger, samt befestede interesser og næringsliv knyttet til markedets operasjoner. Blant annet på bakgrunn av dette oppstod massiv kritikk vedrørende sosialdemokratenes stakeholder-ønsker. Kritikerne hevdet

særlig det var forsøk på å gjeninnføre fagforeningenes “power and privileges”, samt fylle tomrommet etter den gamle *Clause 4*.

4.1.5 Politisk saltomortale

You may say: what’s this got to do with business? I say: everything.
Blair i sin tale til CBI i 1997

Forhold som dette synes å ha påvirket Blair. Ikke lenge etter talen i Singapore kom en endret holdning til uttrykk. Allerede i april 1996, i en tale i New York, gikk Blair inn for å forsikre næringslivspublikumet om at de politiske valgene under sosialdemokratene *ikke* ville: “(...) threaten Britain’s ‘flexible’ labour markets or raise social costs”. Om denne uttrykte endringen skrev Mandelson, en av Blairs nære rådgivere, en avisartikkel senere samme måned. Han hadde da avlagt en rundreise i Fjerne Østen, betalt av Barclays Bank, for om mulig å: “(...) meet many of its Asian corporate customers to talk about trade and investment under a Labour government”. Mandelson støttet avvisningen av stakeholder-modellen på et sympatisk vis ved å sitere en koreansk sjefs klager på: “(...) the high costs of the social security system in Germany”. Han skrev videre: “Tony Blair was right in his recent New York speech to rule out the introduction of similar German costs for Britain (...)”. Til tross for dette, sa Blair i en tale under BDI-konferansen i Bonn den 18. juni at: “Britain should (...) defend[ing] the interests of the British people as the German government would defend the German interests”. Dette var igjen et steg mot stakeholder-modellen, og en artikkel i *the Guardian* i juni 1996, satte snart stakeholder-modellen i skyggen av den amerikanske modellen – hvor hurtige bevegelser mellom bedriftene ledet til innovasjon og utvikling, og Huttons stakeholder-modell kom under sterkt angrep i litteraturen (blant annet under navnet *mistakeholding*) (Thompson 2006:268).

I juli 1996 skrev Blair til 10 000 næringslivsledere for å forsikre dem om at en sosialdemokratisk regjering ville: “(...) insist that any measures adopted under *the*

⁵⁶ Blair utviklet ideen om en stakeholder økonomi videre i taler i Derby 18. januar, i Southwark Cathedral 29. januar og i John Smith Memorial Lecture 7. februar [1996] (Thompson 2006:267).

*Social Chapter*⁵⁷ promote fairness, not inflexibility. It will not be used to import foreign social security systems or ways of organising the boardroom”. Han sa igjen: “Of course we need flexibility”. I en artikkel i *Financial Times* 2. oktober 1996, stod det: “(...) contemporary corporate success stories were no longer to be found in the ‘development states’ of Germany or Japan. Suksesshistoriene ble ansett å komme fra “the entrepreneurial culture of the United States”, og britiske beslutningstakere ble oppfordret til å kopiere denne businesskulturen (Thompson 2006:268). Stakeholder-modellen ble utpekt som en modell uten gode spådommer, og i oktober 1996 skrev en journalist at Blair hadde “abandoned his big idea” (ibid.:275).

4.1.6 Bedre føre var

Dette kom stadig klarere til uttrykk, blant annet i en tale på Ruskin College i Oxford i desember 1996, da Blair fremmet viktigheten av å forbedre kvalifikasjonene til og opplæringen av lærerne, og var bekymret over: “(...) complaints from industry that new recruits (...) sometimes do not have the basic tools to do the job (...) we will urge teachers to work in partnership with (...) business and the community”. Tilnærmingen mot en LME, og de institusjonelle komplementaritetene mellom undersfærenene i en denne modellen, ble nå alt tydeligere i Blairs politiske utforming.

For også å fjerne all tvil om sosialdemokratenes stilling til fagforeningene, sa Blair noe senere (i 1997): “Britain will remain with the most restrictive trade union laws anywhere in the western world” (Krieger 1999:21). Den klare poengteringen av oppgjøret med 1960- og 1970-tallets politikk ble av noen omtalt som en “minimalistisk” tilnærming – spesielt når det gjaldt rettigheter for arbeidstakerne og de svekkede fagforeningsforbindelsene – og vitnet om radikale endringer for partiet.⁵⁸ I deres næringslivsmanifest *Equipping Britain for the future*, het det videre:

⁵⁷ Til tross for at det sosialdemokratiske lederskapet aksepterte *the Social Chapter*, var deres arbeidsmarkedspolitikk lik de konservatives. Med kun to direktiver poengterte de at det **ikke var grunn til å hevde at det ville hindre britisk industris konkurransedyktighet**. De sa videre at man heller ikke kunne anse “the Social Chapter” som ansvarlige for nivået på de høye kostnadene som for eksempel i Tyskland, eller øvrige forhold i Spania og Frankrike, siden det var et resultat av den hjemlige lovgivningen.

⁵⁸ Jfr.: <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/1997/04/feature/uk9704125f.html>

The existing laws on industrial action picketing and ballots will remain unchanged (...) We will not impose trade unions on employees or return to the closed shop (...) Minimum standards of fair treatment at work and in the labour market are critical for good industrial relations.

Denne kontinuiteten må igjen sees på bakgrunn av de institusjonelle reformene under Thatcher. Om deres bekymring for kostandsnivået, understreket de:

We understand business concerns that in the future costly legislation could be imposed on Britain through the Social Chapter (...) We will keep matters concerning pay and the right to strike outside the scope of the Social Chapter (...) a new Labour Government will make sure the issues of employability and competitiveness are central to the decision-making process.

Blair forsikret at han ville motsette seg de aspektene ved *the Social Chapter* som truet fleksibiliteten til arbeiderne. Under et foredrag i City i april 1997, insisterte Blair at New Labour: “(...) would seek to extend flexible labour markets to the rest of Europe” (Thompson 2006:272). For å bedre konkurransedyktigheten la de i manifestet videre vekt på å “upskilling the UK workforce”. Utdanning og opplæring ble sett som nært forbundet, og mye plass ble brukt i manifestet på å fremheve viktigheten av å forbedre kvaliteten i skolene, og på å fremme “lifelong learning for all”. I valgmanifestet forpliktet de seg til å gjøre Storbritannia til: “(...) the best environment worldwide for business to trade (...)”.⁵⁹ Blair sa partiets tre fremste prioriteter var: “education, education, education”. Han kunngjorde videre: “New Labour believes in a flexible labour market”. To måneder før valget gikk Blair igjen ut for å forsikre at fleksibiliteten på ingen måte ville trues av sosialdemokratene. I en artikkel i *Daily Mail*⁶⁰, skrev han:

There will be no return to the trade unions laws of the 1970s. Laws banning secondary and flying pickets, on secondary action, on ballots before strikes and for union elections – on all the essential elements of the 1980s laws – will stay. If anyone, in the trade unions or elsewhere, thinks we have transformed the Labour Party in order to go back to those days, they should wake up. It won’t happen.

⁵⁹ Kilde: www.thestandard.com/article/0,1902,18265,00.html – Chris Nuttall.

Avstanden fra stakeholder-modellen ble med det tydeligere. Blair understreket ved gjentatte anledninger at han ikke ville utfordre næringslivet, men rådføre seg med dem underveis. Han var helt klar på at beslutninger om den offentlige politikken *ikke* ville få konsekvenser for næringslivets kjente måte å organisere virksomheten på. Det var av stor viktighet å garantere at forholdet mellom partene i arbeidslivet, slik de hadde fått rotfeste under Thatcher, kom til å bevares.

4.1.7 Kommet for å bli

We will compete on enterprise and talent or fail.

Tony Blair

Vel inne i regjeringsperioden har Blair vist seg å være en sikker forsvarer av de verdiene han plukket opp kort tid før valget. I sin første tale som statsminister, 2. mai 1997, sa Blair: “We will work in partnership with business to create the dynamic economy, the competitive economy of the future. The one that can meet the challenges of an entirely new century and new age”.⁶¹ I sin tale⁶² til den britiske arbeidsgiverorganisasjonen, Confederation of British Industry (CBI), i november 1997, tok Blair opp hvordan han ville stimulere foretak og initiativ, og var klar: “I warmly welcome the launch of the CBI’s ‘Fit for the Future’ initiative to promote best practice. I wish it success”. Hans måte å bidra med hjelp på begynte å bli gjenkjennelig. Han understreket: “We will keep a flexible labour market”. Når det gjaldt tradisjonelle heftelser ved partiet, nærmere bestemt minstelønnen og fagforeningene, sa Blair: “(...) – remember: that we are consulting business every step of the way; and that taken altogether, the entire changes proposed would still leave us with a labour market considerably less regulated than that of the USA”. Statens nye rolle var: “Not trying to run industry or protect it from proper competition; but stepping in, where the markets fails, to equip business and industry to compete better in the market”. Blair mente de bestemt hadde lyktes med å etablere et nytt fellesskap med næringslivet. Han hevdet denne tilnærmingen var av historisk betydning fordi den betegnet en helt ny æra i britisk politikk, og fortsatte pragmatisk:

⁶⁰ Krieger (1999:21).

⁶¹ Kilde: www.cnn.com/WORLD/9705/02/blair.speech/

I want every business to have the security to plan its expansion (...) every entrepreneur the security to take the risks that are needed to set up new enterprise.

I sin handlingsplan⁶³ fra desember samme år, var noen av kjernepunktene å bedre konkurransedyktigheten, næringslivsstøtten, investeringene og ferdighetene. Også parlamentsmeldingen *Building Partnership for Prosperity* fra desember 1997 ble tilpasset næringslivet og lovte: “(...) to promote business efficiency, investment and competitiveness”.⁶⁴ Sosialdemokratene fremla nå en rekke reformer som garanterte økonomisk stabilitet og forsikret at de ikke ville skuffe næringslivet. Som sekretær i Trade and Industry, sa Peter Mandelson til CBI at hans oppgave var: “(...) to act as a vocal and tenacious advocate of the needs of wealth creation and business”. Hans erstatter, Stephen Byers, sa i mars 1999 at han: “(...) was putting the interests of business first”.

I mai 1999 benyttet CBI, på sin side, publiseringen av den årlige sysselsettingsundersøkelsen og sitt næringslivsmanifest til igjen å poengtere sin bekymring for nasjonale- og EU-reguleringer når det gjaldt konkurransedyktigheten og sysselsettingen. CBI kunngjorde at undersøkelsen viste at: “(...) employers are successfully using the UK’s increasingly flexible labour markets to generate jobs, but they are in danger of being hampered by new regulatory burdens”. Undersøkelsen viste at mange av respondentene (40 prosent av selskapene med flere enn 5000 ansatte) mente at flere reguleringer på områder som minstelønnen og arbeidstimer, og sterkere fagforeninger ville ha en negativ effekt på deres konkurransedyktighet. 70 prosent av respondentene rangerte arbeidsstokkens kompetanse (workforce skills) som en av de viktigste faktorene som påvirket konkurransedyktigheten. CBI hevdet i tillegg at undersøkelsen viste at både arbeidstakere og arbeidsgivere “are embracing flexibility”. CBI mente det var på tide å fokusere på “job creation, not just job protection”. Summert ønsket de et mer fleksibelt arbeidsmarked, tilrettelegging for større mobilitet for arbeiderne og oppdaterte ferdigheter blant arbeiderne – slik at de lettere kunne svare til et høyt

⁶² Kilde: <http://www.number-10.gov.uk/output/Page1072.asp>

⁶³ “The Government’s White Paper on Sustainable Growth, Competitiveness and Employment”.

⁶⁴ TPAS – information sheet, Regional Development Agencies. www.tpas.org.uk.

konkurransen utsatt marked. Rapporten understreket at forretningsaktivitet ville flytte til rimeligere markeder hvis Storbritannias konkurransedyktighet ikke ble bedret. Særlig dreide kritikken seg om byråkratiske formaliteter og ekstra skatter som ville gjøre Storbritannia mindre attraktivt for næringsvirksomhet (ibid.). Blair sa i sin tale til CBI at han var “proud to be pro-business”. En måned senere (juni 1999) publiserte Blair og Schröder dokumentet: *The Third Way: New Politics For the New Century*. Hvor denne veien ville gå, gjorde de klart på følgende måte:

Government has a vital role in promoting competitive markets, creating the best conditions for business to operate in the national economy, encouraging long-term research and investment, and helping to equip citizens with the skills and aspirations they need to succeed in the modern economy.

De gav med det til kjenne en sterk næringslivssympati, og koblet det eksplisitt til ferdigheter. De argumenterte ytterligere for å ivareta konkurranseevnen, og sa:

Product market competition and open trade is essential to stimulate productivity and growth. For that reason a framework that allows market forces to work properly is essential to economic success and a pre-condition of a more successful employment policy.

Det var en tilrettelegging for markedenes virke som nå ble forsvart. Nye fagforeningsforbindelser kom også frem under en TUC-konferanse i september 1999, hvor Blair påpekte at: “(...) in many ways we have a better, clearer relationship than ever before between trade unions and Labour (...) You run the unions. We run the government. We will never confuse the two again”.⁶⁵

Før gjenvalget i 2001 kom sosialdemokratene med et dokument med følgende tittel: *The Best Place To Do Business – Labour’s Ambitions for Britain’s Economy*. Brown gjentok her deres løfte med om å gjøre “the Competition Commission” fullstendig uavhengig og fri for politisk innflytelse. Dokumentet styrket regjeringens påstand om å ha erstattet de konservative som det pålitelige partiet for næringslivet. Det britiske handelskammeret tok godt imot målene i dette dokumentet om bedre ferdigheter og

transport, færre reguleringer og en stabil økonomi. En talsmann sa det var oppmuntrende at sosialdemokratene tok de små bedriftenes klager på byråkratiet seriøst. Blair lovte en god sirkel med økonomisk stabilitet, økte investeringer og bedret konkurransedyktighet dersom de vant neste valg. Han understreket at deres tidligere løfte om å holde inflasjonen nede, var overholdt. Blair sa det britiske næringslivet: “(...) needs a Prime Minister and government prepared to exercise leadership in Europe to safeguard and strengthen British business in Europe, not following an isolationist policy.” I en parlamentsmelding fra 2003, sa utdanningssekretær Charles Clarke at regjeringens mål var å skape et: “(...) fundamentally market based higher education system”. På partiets hjemmeside har de videre kunngjort: “Our goal is to raise the productivity of the UK economy through investing in skills, science and innovation (...) and encouraging enterprise”.⁶⁶ Med det har Blair tydelig blitt en talsmann for næringslivet og gjennomgående fremsatt nye mål som er forenelige med en LME-modell.

4.1.8 Oppsummering

Som vist var resultatet av Thatchers omfattende agenda en institusjonell tilpasning hvor oppgavene var å sikre grunnlaget for operasjonene til fleksible og effektive markeder (jfr.: Baker 2000:364), i tråd med en LME-struktur. Oppsummeringsvis kan det fastslås at sosialdemokratene tilpasset sin politikk til å samsvare med en LME-modell. Blair forsøkte i første omgang å forsvare en stakeholder-kapitalisme, men innføringen av denne CME-modellen, med en uavhengig institusjonell struktur som ville sørge for forpliktelser og samarbeid, ville utfordret kjernen i LME-modellen, som Alex Callinicos (1997) sa: “(...) by providing for the representation of interests wider than the shareholders and managers of the company in question in economic decision making”. Også Hutton og Marquand hevder stakeholder-modellen ville bety en konfrontasjon med befestede kapitalinteresser i City, deres allierte i Finansdepartementet samt næringslivsledere. Alex Callinicos (1997) sa dette blant annet var fordi en CME-modell innebar: “(...) the basis for the sharing of decision rights which

⁶⁵ Kilde: www.econ.ac.uk/members/andrew_glyn/GlynandWood.pdf s. 10.

⁶⁶ Kilde: www.labour.uk.org/economicstability04

are seen as the essence of Rhenish capitalism”. Som Hutton (2000) påpekte: “Above all, stakeholding challenged the notion that free markets, free finance and free enterprise always knows best”. Implementeringen av stakeholder-kapitalismen ville på den måten innebære et radikalt brudd med tradisjonene, institusjonene og forutsetningene til Storbritannias modell. Den ville også med sine sosialdemokratiske visjoner fordre høyere skatter. Som David Marquand⁶⁷ sa: “It is easy to say you want a stakeholder economy. It is much more difficult to face down the massive nexus of vested interests – international as well as domestic – which stands in the way.” Dette tok Blair i økende grad hensyn til. Begrunnelsen var at ved overtakelse av et institusjonelt rammeverk, som her med utstrakte markedsløsninger og lite sektor-koordinasjon, skulle det også være vist at det ligger klare begrensinger på valgmuligheter. Blair valgte i samsvar med det å tilpasse politikken til det eksisterende institusjonelle rammeverket. Hans løfter må i stor grad sees i sammenheng med deres begrensede handlingsvalg – hvor også sterke aktører vant frem. Stakeholder-modellen ville avskrekke næringslivet fra å stemme på sosialdemokratene. For å forhindre dette ble Thatchers reformer stående og politikken bedriftsorientert – slik også den institusjonelle modellen antok.

Neste del vil belyse Blairs videreføring av skatte- og privatiseringspolitikken i lys av interesse-perspektivet.

⁶⁷ Kilde: <http://www.netnexus.org/library/papers/marquand.htm>

4.2 Det politiske sentrumet

4.2.1 Innledning

I dette kapittelet vil medianvelger-modellens relevans undersøkes. Denne baseres på bevegelser langs det politiske spektrum. Perspektivets gyldighet vil styrkes gjennom å vise at Thatchers politikk endret velgernes holdninger, og at dette påvirket sosialdemokratens mobiliserings-potensiale ved at Blair tok grep for å sikre nye velgeres interesser.⁶⁸

4.2.2 Nye interesser

Economics are the method. The objective is to change the soul.
Margaret Thatcher⁶⁹

Som Gamble (1988) skrev, søkte de konservative å nå målet om å forandre den politiske agendaen med radikale endringer i holdninger og institusjoner gjennom å lette presset på regjeringen og fremme incentiver for å tiltrekke seg stemmer. Dearlove og Saunders (2000:165) sa: “When the Conservatives came to office in 1979 they aimed not just to change public policy but to change social and economic attitudes as well, in order to secure their vision for the future. Between 1974 and 1979 the British electorate shifted sharply to the right on issues such as nationalization and welfare spending”. King og Wood (1999:378) så elektoratets endrede sammensetning som en konsekvens av Thatchers forsvar av en ideologi basert på populær kapitalisme⁷⁰, kombinert med en strategi for å stimulere den private økonomien. Biddiss (1987) karakteriserer Thatchers prosjekt som vellykket – særlig som et resultat av et *økt antall selveiere*, et *økt antall aksjonærer* (som en effekt av privatisering av statsdrevet industri) og et *økt antall små bedrifter og selvstendig næringsdrivende* (se gjennomgang under). Resultatet av Thatchers sosiologiske og politisk-økonomiske endringer, var en *minket arbeiderklasse* og en *økt middelklasse*, og *et politisk sentrum lenger til høyre*.⁷¹

⁶⁸ Perioden før 97-valget vil her være viktigst. Holdningsendringer vil være den målbare variabelen.

⁶⁹ Gjengitt i *Sunday Times* 3. mai 1981 (Hernes 1998:31).

⁷⁰ Heffernan (2000:166) beskriver dette som ideen om privatisering som konverterte Labour-velgere til høyresympatisører, og som dramatisk eroderte Labours velgerbase ved 1983 og 1987 valgene.

⁷¹ Senere kalt “Great Moving Right Show” (konf.: Heffernan 2000:110).

Blair stod med det ovenfor en ny velgerkoalisjon hvor private aktører satt med makten på eierskapssiden – med nye preferanser til den offentlige politikken.⁷² Deres valgkamp i 1997 sammenfalt tilsvarende med en klar distansering fra arbeiderklassens interesser og felles eierskap av produksjonsmidlene. Den tradisjonelle agendaen ble erstattet av en kampanje hvor bedriftenes konkurransevne, deregulering og markedsliberalisering, hadde forrang. Kapittelet vil først belyse Thatchers overgang (som nevnt over) – og i tillegg se på *inflasjonskontrollen*.

4.2.2 Økt antall selveiere

Thousand of people in council houses (...) came out to support us for the first time because they wanted a chance to buy their own homes.

Margaret Thatcher

Salgene av de kommunale boligene ble en svært viktig strategi for å endre folks holdninger. I 1979-manifestet var plassen viet dette større enn det avsatt til sosialtrygd, utdanning og helse. En forklaring var Thatchers tillit til en ny studie som hevdet 85 prosent av velgerne foretrakk salg av kommunale boliger. Som en del av prosjektet med å begrense de offentlige utgiftene, ble folk oppmuntret til å kjøpe sin egen bolig. I 1980 kom en lov (*the Housing Act*) hvor leietakerne (som hadde bodd i boligen i over tre år) gjennom en såkalt “Right to Buy”- politikk, fikk tilbud om å kjøpe boligen til sterkt reduserte priser sammenlignet med markedsverdien (opptil 50-70 prosent avslag for langtidsbeboere), samt løfter om 24 års nedbetalingstid (Pierson 1994:76, 78-79).

For å redusere lokale myndigheters politiske autonomi, og gjøre kommunale boliger mindre attraktivt (for alle unntatt de dårligst stilte) var 1980-tallet også preget av en overgang til behovsprøvde goder på boliger. Selv om tilsvarende tiltak med å begrense subsidier, øke leien på kommunale boliger og bruk av behovsprøvd hjelp hadde vært forsøkt tidligere, var det evnen til å kombinere disse upopulære tiltakene med den populære “Right to Buy”- politikken, som ga regjeringen tillit. Pierson (1994:83) hevder den forsiktige integrasjonen av negative og positive incentiver i boligpolitikken, tillot radikale reformer uten store politiske kostnader.

⁷² Som Sylvia McClom (1998) sa om Tony Blair: “(...) the very voters he most needs to attract to win (...) are

4.2.3 Stemmevinnende politikk

What I am desperately trying to do is create one nation, with everyone being a man of property, or having the opportunity to be a man of property.⁷³

Margaret Thatcher

For Thatcher var politikken en suksess, og over en million husstander gikk snart over fra å leie til å eie (Dearlove og Saunders 2000:584). I 1988 introduserte regjeringen nok et tiltak for å konvertere kommunale boliger. Gjennom en “Large Scale Voluntary Transfer”- ordning kunne kommunene overføre kommunale boliger til private boligorganisasjoner.⁷⁴ Ytterligere drøye halvannen million boliger opphørte som kommunale (se Pierson 1994:76). Boligreformene skapte store endringer – særlig ved å begrense offentlige goder til et minimum, utvide selveierboliger og få liv i det private leiemarkedet. Privatiseringene var videre et symbol på et endret politisk klima, og markerte en overgang bort fra kollektive løsninger i offentlig politikk (Gamble 1988:124-125, 138). Summert svekket incentivene sosialdemokratenes appell, og ved å oppheve de Labour-dominerte husimperiene, tiltrakk de konservative seg mange tradisjonelle Labour-velgere (Pierson 1994:78, 124).

4.2.4 Folkeaksjer

Privatisering ble videre særlig knyttet opp mot målet om et aksjonærdemokrati, og i den grad det var mulig ble statlige verdier tilbudt offentligheten – med gode vilkår for småaksjonærer (Veljanovski 1987:16, 68). Dette økte interessen rundt aksjer som et investeringsobjekt, og spilte en viktig rolle i å endre holdninger og skape en populær kapitalisme (Gamble 1988:116, 125; Veljanovski 1987:16). King og Wood (1999:391) beskriver det som “(...) a theme that found significant audience among the upwardly mobile lower classes that allied themselves so strongly with Mrs. Thatcher”. Fra 1979 til 1991 økte antall aksjonærer fra tre til elleve millioner. Regjeringens politikk bidro med det til en sterk økning i antallet som sparte gjennom aksjemarkedet (Veljanovski 1987:16), og økningen i antall andelshavere skapte en “foretakskultur”.

the aspirant middle classes whom Mrs Thatcher so effectively won over with her brand of popular capitalism”.

⁷³ Biddiss (1987:15).

⁷⁴ Ikke den samme effekten på elektoratet som ved kjøp.

4.2.5 Næringslivets interesser i sentrum

Consumer and shareholder interests are assumed to be paramount⁷⁵

Under sitt arbeid med å omdanne den politiske agendaen, søkte regjeringen støtte fra næringslivet, og Thatcher betegnet SMB⁷⁶ som: “the stormtroopers of its enterprise initiative” (Krieger 1999:58). Regjeringen opprettet foretakssoner, og fjernet arbeidsmarkedshindringer for å bedre konkurransedyktigheten. De fremmet Storbritannia som en magnet for utenlandske direkteinvesteringer, og gjennom en utvidet åpenhet av den britiske økonomien, opplevde finansnæringen i City et oppsving, det samme gjorde ledende industribedrifter hvis operasjoner nå var internasjonale (Gamble 1988:126). I takt med bedre økonomiske forhold etter 1981, økte næringslivets sympati. Ved valget i 1987 uttrykte næringslivsaktører som CBI misnøye med de økonomiske forslagene til Labour, og gav sammen med *Institute of Directors* regjeringens reformer full støtte, idet de mente endringene ville gi selskapene som overlevde bedre vilkår. Dette var av stor betydning for etableringen av den nye agendaen (jfr.: Gamble 1988:217). De konservative etablerte et gjensidig forhold mellom muligheten for gjenvalg og tilrettelegging. Et sikkert tegn på næringslivets tillit var høye og løpende bidrag til partiet. Mest fremtredende var støtten fra de som tjente mest på liberaliseringen av økonomien slik Thatcher forsvarte den (ibid.).

4.2.6 Økt arbeidsledighet og inflasjonskontroll

Labour isn't working⁷⁷

Perioden med Thatcher var også preget av en sterkt økende arbeidsledighet. I 1979 stod 1,09 millioner uten arbeid, mens tallet var over 3,2 millioner i 1983. Til tross for en nedgang til 2 millioner i 1989, var det ved valget i 1992 rundt 2,8 millioner ledige.⁷⁸ King og Wood (1999:382) ser Thatchers valgseire som et resultat av Westminster-modellen og den geografiske fordelingen av stemmer i Storbritannia. Den regionale konsentrasjonen av fabrikkindustrien i nord, hvor innstrammingspolitikken rammet hardest, betydde at velgerkostnadene av høy arbeidsledighet var

⁷⁵ Jonathan Story (2000:134) i Stubbs og Underhill (2000).

⁷⁶ Små og mellomstore bedrifter.

⁷⁷ Slogord i de konservatives 1979-kampanje.

⁷⁸ Se: www.statistic.gov.uk.

uproporsjonalt konsentrert i sikre Labour seter. Biddiss (1987) ser i tillegg Thatchers kontroll over inflasjonen⁷⁹ som viktig for de konservatives valgseier. King og Wood (1999:380-381) sier velgernes positive reaksjon på dette kan ha kompensert for skadevirkningene av økt arbeidsledighet. Det ga større økonomisk forutsigbarhet og stabilitet, og bisto den hjemlige industrien med å få kontroll over produksjonskostnadene (og øke deres konkurransedyktighet). I tillegg var inflasjonskontrollen viktig for det økende antallet reallønnstakere – og belønnet med det kjerne- og svingvelgere (ibid.).

4.2.7 En ny stabil situasjon

Summert bidro Thatchers politikk til store endringer, og fratok sosialdemokratene velgerstøtte. I 1987 var det beregnet å være i gjennomsnitt 20 000 aksjonærer i hver valgkrets (Veljanovski 1987:68) (totalt 23 prosent av den voksne befolkningen). Mellom 1979 og 1986 falt sysselsettingen i produksjonsindustrien med 28 prosent, svarende til to millioner arbeidsplasser (Gamble 1988:125). Antall tjenestemenn ble redusert fra 732 000 til 530 000 i tidsrommet 1979-1997 (Dearlove og Saunders 2000:254). Størrelsen på den statseide industrielle sektoren ble redusert med til sammen 40 prosent. I 1979 representerte 487 fagforeninger 13 millioner arbeidere, mot 221 fagforeninger som representerte 8 millioner arbeidere i 2000⁸⁰ (jfr.: Scott 2001:162 om nedgangen i fagforeningsmedlemskap på nesten 40 prosent).

I 1979 var det behovsprøvde ytelser til hver sjette brite. I 1997 hadde dette økt til en tredjedel. I 1979 hadde 52 prosent av alt britisk forbruk innen felt som sosial sikkerhet, utdanning og sosial boligbygging blitt finansiert over offentlige budsjetter. I 1996 hadde dette falt til tre prosent (Tesseem 2005). I mai 1983 var inflasjonen redusert til 3,7 prosent – fra 21,9 prosent i august 1980 (King og Wood 1999:381). I 1996 var den rundt 5 prosent (Heath m.fl. 2001:35).

⁷⁹ Kontrollen ble oppnådd blant annet som følge av kutt i offentlige utgifter – også det viktig for valgsuksessen. King og Wood (1999:381-382) viser til Hibbs (1982), som hevder høyre-valgkretser er mindre bekymret over høy arbeidsledighet, sammenlignet med typiske venstrevelgere. Jfr.: Biddiss (1987).

⁸⁰ Kilde: www.margarethatcher.net/studies/economics.php

Siden 1980 hadde omtrent tre millioner boliger, som tidligere var kommunalt eiet, blitt avhendet (til privatpersoner eller til private boligsameier) (jfr.: King og Wood 1999:383). Den totale kommunale boligmassen utgjorde 34 prosent ved Thatchers inntreden, og bare 16 prosent etter deres styre. 44 prosent av arbeiderklassen var kommunalbeboere i 1979, mens dette var redusert til 24 prosent i 1997. Andelen av arbeiderklassen som var fagforeningsmedlemmer hadde sunket fra 38 til 21 prosent i det samme tidsrommet (Heath m.fl. 2001:15). Mellom 1979 og 1989 ble 19 selskaper solgt, og fra 1979 til 1991 økte antallet aksjonærer med åtte millioner. I 1979 eide omkring fire prosent av den voksne befolkningen andeler, mens det i 1990 var nesten 25 prosent.

4.2.8 Nye interesser

Totalt sett påvirket de konservative flere sider ved den offentlige politikken og oppnådde sammensatte mål. King og Wood (1999:390) omtalte Thatchers politikk som en investering mot muligheten for en retur av det tradisjonelle sosialdemokratiet. Også Gamble (1988) skrev at angrepet på fagforeningene, lokale myndigheter, ansatte i offentlig sektor, kommunale boliger, nasjonalisert industri og statlig utdanning (i tillegg til deres nivå på offentlige utgifter, lån og skatter), passet sammen med en omfattende kritikk av sosialdemokratene. De konservative definerte den nasjonale interessen rundt det frie markedet og den private sektoren, og nedgraderte det meste av den offentlige sektorens aktivitet⁸¹ (jfr.: 4.1.2). Dette var en strategi som forskjøv viktige aktørers interesser bort fra det tradisjonelle regulatoriske regimet.

Kjerne- og svingvelgerne var de som tjente mest på denne neo-liberale politikken, basert på salgene av de kommunale boligene; denasjonaliseringen av industrien i offentlig sektor; fjerningen av valutakontrollene; nedgangen i industrisyssetningen; den internasjonale integrasjonen av finans- og produktmarkedene og omorganiseringen av forholdet mellom partene i næringslivet (Gamble 1988:214, 220-221). Elektoratets endrede sammensetning og næringslivets og aksjonærenes økte betydning for

⁸¹ Det var unntak for privilegerte sfærer som for eksempel politi og militær (Gamble 1988:215).

utformingen av politikken, fratok sosialdemokratene viktige elementer av sitt industrielle og økonomiske grunnlag. Som King (1998) sa: “Companies are no longer anything like as constrained as they used to be by powerful unions; enterprises once owned and run by the government are now owned by shareholders and run by their agents. Yet, as the productivity figures make plain, these changes have gone hand in hand with a marked improvement in the performance of British companies”. Resultatet av Thatchers agenda var at Blair stod ovenfor en ny situasjon fundamentalt forskjellig fra tiden før 1979, og som kom til å bety mye for deres partiløfter og handlingsrom.

Neste del vil belyse hvordan sosialdemokratene gradvis tok steget mot det politiske sentrumet for å appellere til nye koalisjoner – med nye sosio-økonomiske interesser. Utgangspunktet vil være et bilde over forløpet mot det politiske sentrumet under suksessive sosialdemokratiske ledere, og med spesielt fokus på Blairs persepsjoner av medianvelgerens skatte- og privatiseringsønsker forut for 1997-valget.

4.2.9 Parallelle maktkamper

The party's over
Callaghan 1976

Under ledelse av Michael Foot gikk sosialdemokratene i 1983 til valg med en alternativ økonomisk strategi – mot venstre. Valgmanifestet *New Hope for Britain* ga løfter om å gjenopprette kommunestyrt kontroll når det gjaldt boligsalgene, eliminere avslagene samt gi kommunene makt til å kjøpe tilbake hjem som allerede var solgt. Manifestet nevnte riktignok “public ownership” kun med en setning, men Labours tilknytning til offentlig eierskap var assosiert og befestet med *Clause 4* (se pkt. 1.2.2) – og derfor like gjeldende for partiets politikk. Manifestet var tydeligere når det gjaldt fagforeningene og ønsket å styrke deres kollektive forhandlingsrettigheter (King 1998:50). I tillegg kom det under overskriften *Emergency programme of action* frem at de hadde planer om å: “(...) launch a massive programme for expansion” for å sette en stopper for arbeidsledigheten – deres fremste mål. For å betale for dette ville de gjeninnføre valutakontrollene og forhindre: “(...) currency speculation and to make available – to industry and government in Britain – the large capital resources that are

flowing overseas” (Hinnfors 2002:4). Disse løftene ble betraktet som en indikator på hvor fjernt Labour var fra elektoratet tidlig på 1980-tallet. Manifestet sies å ha vært det mest uforbeholdne sosialistiske programmet i historien, og Labour oppnådde det dårligste valget siden 1918 (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:402-403), med 27,6 prosent av stemmene. Betegnende nok har manifestet i ettertid blitt omtalt som “the longest suicide note in history”. En velgerundersøkelse (fra British Election Survey) viste at Labour tapte stemmer blant grupper som huseiere (fra 40 prosent stemmer i 1979 til 25 prosent ved valget i 1983), og blant “*routine non-manual*” – med et fall på 13 prosentpoeng i det samme tidsrommet (Heath m.fl. 2001:135-136). De konservative opplevde derimot en sterk bedring i populariteten, og vant en klar seier når det gjaldt parlamentariske seter over en splittet opposisjon (jfr.: Gamble 1988:118).

4.2.10 Stykkevis og delt

Etter valget i 1983 ble Neil Kinnock (se 1.4.1) ny leder for Labour. Han belyste “the harsh electoral reality” og sa Labour måtte utvide sin appell og base, og få støtte fra “the modern working classes” (Heath m.fl. 2001:101). Til tross for sine reformforsøk ønsket han å forsterke partiets forpliktelser til offentlig eierskap (se Veljanovski 1987:69-70), og gjenoppbygge arbeidertradisjonene, slik at partiet ville forbli fagforeningsforbundet (Gamble 1988:220). Kinnock uttrykte på et næringslivsmøte: “I cannot emphasise too strongly that the most important purpose [of the meeting] is to provide you with an opportunity to speak to us and for us to listen to you”.⁸² En sentrumsorientering kom til uttrykk med at han ønsket å fjerne revolusjonære venstretilhengerne i partiet⁸³, og han overså opposisjonen mot salgene av de kommunale boligene (Pierson 1994:80). Han tok også avstand fra nasjonalisering av bankene og avstod fra å oppheve paragraf 4 (Heath m. fl. 2001:101). Allikevel hadde han renasjonaliseringsplaner – og refererte eksplisitt til BT og British Gas. Etter denne kunngjøringen falt verdiene på BT-aksjene dramatisk, og berørte 1,2 millioner aksjonærer (jfr.: Veljanovski 1987:69). I tillegg var utgifter på £10-20 milliarder for gjenkjøp så godt som umulig å rettferdiggjøre – og planene var med det ikke lett

⁸² Wickham-Jones (1998:11).

⁸³ Se Dearlove og Saunders (2000:401-402) om Militant Tendency.

omsettelige ovenfor elektoratet. Som Veljanovski (1987) sa: “Selling renationalisation to the electorate has not been an easy task. Nationalisation has a poor image in the minds of the electorate, reinforced by the privatisation programme itself”. Tross forsøkene var det ikke nok til å overbevise velgerne. Særlig næringslivet var tvilende til både omfanget og holdbarheten av sosialdemokratenes løfter, og Labour tapte nok et valg.

“Individuelt” medlemskap sank dramatisk for partiet, til under 300 000 sent på 1980-tallet (mot over en million på 1950-tallet).⁸⁴ De konservative fikk økt støtte som følge av det sterke fallet i inflasjonen og det populære aksjesalget i den private sektoren, og overbeviste tidligere skeptikere om at politikken var en suksess. 1,5 millioner kjøpte aksjer i TSB, og ytterligere 5 millioner i British Gas. En måling utført parallelt med aksjesalget i British Gas i desember 1986, viste at 44 prosent var for, sammenlignet med 32 prosent året før. Bare 28 prosent av respondentene var imot salget. Blant dem som kjøpte aksjer i BT for første gang, viste en måling fra 1986 at bare 14 prosent ville stemme på Labour, sammenlignet med 53 prosent på de konservative (Veljanovski 1987:68).

I henhold til månedlige meningsmålinger mellom 1982 og 1987 var den konservative regjeringens støtte sjeldent under 40 prosent (jfr.: Gamble 1988:119). Til tross for høy arbeidsledighet, var de klare favoritter både i 1983 og 1987 (Gamble 1988). Målingene viste at flere og flere ønsket privatiseringer, og gjorde det vanskelig for Labour å angripe privatiseringer som en upopulær strategi. Den stadig bedre økonomien for majoriteten av de i jobb, en splittet opposisjon og en geografisk konsentrasjon av konservativ støtte, gjorde deres posisjon ekstremt sterk.⁸⁵ Elektoratet bestod i økende grad av selveiere med inntekt utenfor den tidligere fabrikkindustrien og den offentlige sektoren. Ved valget i 1987 var overgangen til de sosialdemokratene beskjeden (se Heath m.fl. 2001:101, 135). Etter dette valgnederlaget kom Kinnock med en *Policy Review* som dempet den mest radikale politikken til partiet, og startet en strategi for å bevege partiet mot sentrum (ibid.: 101, 137; jfr.: Thorpe 1997:222, 227).

⁸⁴ Young, Henn og Hill (496).

⁸⁵ Mye av populariteten skyldtes også regjeringens løsning på Falklandskrisen (se Gamble 1988:118).

4.2.11 1992- valget - et steg frem

If Kinnock's wins today, will the last person
to leave Britain please turn out all the lights⁸⁶

The Sun, på valgdagen i 1992

Til valget i 1992 stilte sosialdemokratene med manifestet *It's time to get Britain working again*, uten eksplisitte løfter om offentlig eierskap, og hvor ordet sosialisme var utelatt (se Hernes 1998:45). Allikevel var *Clause 4* i partiets konstitusjon uforandret og forpliktet til nasjonalt eierskap, og ga indirekte et klart uttrykk for deres tro på kollektivismen. De lovte også økte skatter, en gjeninnføring av forholdet mellom statlige pensjoner og gjennomsnittsførtjeneste⁸⁷ og betydelig økte velferdsutgifter. Labours appell til forretningsverden i 1992-manifestet (s. 8) lød: "(...) strong and continued emphasis on investment for economic strength with fair taxation and incentives for enterprise".⁸⁸ Vagheten var ikke nok til å overbevise viktige velgere, og ved valget var den totale overgangen til Labour bare 2,1 prosent (Thorpe 1997:226). Sosialdemokratenes vedvarende identifisering med de organiserte arbeiderne ble ansett som medvirkende til deres fjerde valgnederlag.⁸⁹ De konservative vant valget med det største flertallet en regjering noen gang hadde fått (Dearlove og Saunders 2000:166).

4.2.12 Tvilende velgere

Valgnederlaget i 1992 førte til at "the Fabian Society"⁹⁰ foretok en studie av de såkalte "svingvelgerne".⁹¹ Disse hadde stemt konservativt, men seriøst vurdert å stemme på Labour. Begrunnelsen for ikke å gjøre det, var at de hadde vært: "(...) scared of voting Labour because of their distrust of its general competence and its ability to manage the economy". I rapporten de publiserte kom det frem at de blant annet var imot partiets forpliktelse til høyere skatter og omfordeling, samt støtte til fagforeningene. De mente partiet var: "(...) too old fashioned, too tied to the past, too linked to minorities rather than majorities, and too associated with old images of the trade unions". Det gikk for å

⁸⁶ Kommentaren var særlig myntet på de høyere skattene man forventet hvis Kinnock vant.

⁸⁷ Under Thatcher ble godene indeksregulert etter prisene og ikke lønningene. Kilde: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/GlynandWood.pdf s. 1.

⁸⁸ Kjeldsen (1997)

⁸⁹ Kilde: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/GlynandWood.pdf s. 17.

⁹⁰ En redaksjonelt og organisatorisk uavhengig think-tank tilsluttet Labour.

⁹¹ For svingvelgere se eksempelvis Heath m.fl. (2001:122).

være “the party of the past” (King 1998:51). Rapporten ga en entydig konklusjon – et nytt Labour-parti var nødvendig om det skulle appellere til mobile velgere (ibid.:59). Velgerne sa de ønsket et parti som oppmuntret til individuell utfoldelse og muligheter for alle, heller enn likt utfall for alle (King 1998). De mobile velgerne uttrykte med det eksplisitte ønsker om endringer i tråd med den neo-liberale politikken.

4.2.13 En “folkefiende”

John Smith ble ny leder for partiet kort tid etter valget og ble særlig kjent for sine City-runder⁹² som bestod i å forsikre næringslivet med base i Londons finanssenter om at et valg av Labour ikke ville bety noen redusert frihet verken for deres operasjoner eller profitt.⁹³ Smith forsvarte likevel prinsippene fra 1992-kampanjen – særlig omfordeling – på tross av at han erkjente vanskeligheter med universelle velferdsrettigheter. I dokumentet *New Paths to Victory* skjermet han også fagforeningsforbindelsene, og sa: “Labour must not and will not sever its links with the trade union movement” (King 1998:50). Allikevel endret han partiets stemmereglene, og svekket fagforeningsinnflytelsen.⁹⁴ Smiths forsøk på å overbevise velgerne ble avbrutt av hans plutselige død i 1994. Tony Blair overtok lederskapet, og nyorienteringen av partiets politikk tiltok (se Thorpe 1997:227). Neste del vil se hans kursendring i lys av forventingen om at han beveger seg mot sentrum og at han eksplisitt appellerer til nye velgere for å vinne valg.

4.2.14 Gjennombruddet

Blair var sammen med moderniseringsivrige partimedlemmer, som Brown og Mandelson, overbevist om at de ville tape nok et valg med mindre de endret partiet fundamentalt. Blair mente de trengte: “(...) a quantum leap to become a serious party of government again”. Betegnelsen *New Labour* skulle vitne om at noe virkelig var

⁹² Omtalt som “the prawn cocktail offensive”.

⁹³ Robin Ramsay (2002).

⁹⁴ På landsmøtet i 1993 lyktes Smith i å endre reglene for valg av kandidater til parlamentsvalg, slik at fagforeningene skulle få mindre innflytelse over partiet. Kandidatene skulle nå velges av partiets medlemmer etter prinsippet “et medlem, en stemme” ([http://no.wikipedia.org/wiki/Arbeiderpartiet_\(Storbritannia\)](http://no.wikipedia.org/wiki/Arbeiderpartiet_(Storbritannia))). Prinsippet One Member, One Vote ble innført under Kinnocks i 1987.

nytt. Allerede i 1994 ble Blair trukket frem i *the Guardian* for å være innovativ, villig til å konfrontere konkrete problemer, samt: “(...) able to appeal to people well beyond Labour’s core constituency”. King (1998:59) påpekte at *Fabian*-undersøkelsen og tilsvarende forskning utført på vegne av sosialdemokratene, og som fokuserte på svingvelgerne, dannet grunnlaget for Blairs valgstrategi. Særlig ble fokuset satt på deres tradisjonelt høye skatter og nære bånd med fagforeningene (ibid.:60). Bare to måneder etter Blairs inntreden som partileder, mente 65 prosent av velgerne at: “Labour has changed for the better” (Dearlove og Saunders 2000:193). Bare i august 1996 økte medlemstallet med 14 000, og på partikonferansen i oktober samme år, mente Blair de ville nå 300 000 medlemmer ved månedens slutt. Han viste videre til: “Small and medium-sized businesses” som “the driving force of a new economy”. Og Blair sa nå: “To middle (...) income Britain (...), the Tories have betrayed you”.⁹⁵

I februar 1995 kom Blair med et definitivt gjennombrudd da han uttalte at målet var de i “middle income, middle Britain”⁹⁶ (jfr.: Krieger 1999:20) (eller “the missing millions”, som disse også ble kalt). Det var et markant oppgjør med partiets tidligere velgerbase – arbeiderne og svake grupper. Målet var nå å få tillit hos nye velgere, med økonomiske og sosiale utsikter, og å ta avstand fra flere aspekter ved partiets tradisjonelle politikk og strategier. På partikonferansen i 1995 refererte han til sosialisme kun ved en anledning, og ikke til arbeiderklassen en eneste gang. Med omskrivingen av *Clause 4* i april 1995 så ferden mot det politiske sentrum ut til å skulle gå uavbrutt. Det var samtidig en “krigserklæring” mot venstrefløyen i partiet, og et klart signal om at New Labour *ikke* forsvarte nasjonalt eierskap. Blair kommenterte omskrivingen som følger: “Those who seriously believe we cannot improve on words written for the world of 1918 when we are now in 1995 are not learning from our history but living in it” (Jay 1996:49, gjengitt i Hernes 1998:82). Ordlyden i den nye paragrafen levnet liten tvil om hvor de var på vei. Vekten ble lagt på “*the enterprise of*

⁹⁵ Kilde: www.australianploitics.com/uk/labour/941004blair-new-labour-speech-shtml - Blairs tale på partikonferansen i 94.

⁹⁶ King (1998:60) sier denne terminologien omfavnet den nye strategien med å flytte partiet vekk fra den tradisjonelle støtten de oppnådde fra kroppsarbeidere i solide industriregioner. I følge Alex Callinicos refererer “*middle England*” til: “(...) a layer of society that is middle class, affluent, and middle of the road in the sense of floating between the three main parties. Krieger (1999:20) mener det er en konnotasjon på et miljø og et sett aspirasjoner som distanserer partiet fra tradisjonelt solide arbeiderklasse-valgkretser.

the market” hvor “the rigour of competition are joined with the forces of partnership and co-operation”.

4.2.15 Næringslivsappell

Brothers and sisters, embrace competition!

Labours næringslivstalsmann, Kim Howell, 1996

I en tale til det britisk-amerikanske handelskammeret 12. april 1996 var Blair eksplisitt når det kom til den politiske plasseringen av partiet, og sa: “New Labour will be a government of the radical centre (...) A modern party, to be successful in the modern world, must be in the centre speaking for the mainstream majority”.⁹⁷ I økende grad kom et forsvar av mektige gruppers interesser til syne. Bidrag fra selskaper og kjente næringslivsledere begynte å strømme inn.⁹⁸ I en tale⁹⁹ i juni 1996, vektla han utfordringene med å møte konkurranseevnen og mente det ville løses gjennom et moderne fellesskap mellom regjeringen og næringslivet samt åpne markeder og fleksibel arbeidskraft (jfr.: 4.1). I et næringslivsmanifest erklærte Blair: “Business has the best idea of where its own interests lie”, og en sentrumplassering kom til uttrykk med Blairs senere uttalelse:

I want a situation more like the Democrats and Republicans in the US. People don't even question for a single moment that the Democrats are a pro-business party. They should not be asking that question about New Labour.¹⁰⁰

For å markere sitt nye ståsted var det viktig å ta avstand fra fagforeningene (jfr.: 4.1). I januar 1997, sa Blair: “My absolute priority is that we get away from the position where you had small groups of people not representative of the party at large trying to run the show.”¹⁰¹ Under en konferanse i februar 1997 i regi av *Institute for Public Policy Research* (IPPR), et Labour-vennlig ekspertutvalg, ble det lansert en rapport kalt: *Promoting Prosperity: A Business Agenda for Britain*. Denne var laget av *the*

⁹⁷ King (1998:59).

⁹⁸ Eksempelvis donerte Lord David Sainsbury £2 millioner til partiet i 1996 (totalt £9 millioner i 2001). Også Enron sponset partiet. Etter løftet om å beholde inntektsskatten ga Formula 1 sjef, Bernie Ecclestone, £1 million til partiet med følgende begrunnelse: “As a substantial contributor to the Inland Revenue, I have clearly benefited from this decision” (Gjengitt i ‘Labour Party Plc’, David Olster, Mainstream Publishing).

⁹⁹ Kilde: <http://europa.eu.int/en/agenda/jgc-home/msspeech/state-uk/blair.htm>

¹⁰⁰ *Financial Times* 16. januar 1997.

Commission on Public Policy and British Business (CPPB), hvor flere fremstående næringslivsmenn var medlemmer.¹⁰² I rapportens innledningen, skrev Gordon Brown blant annet: “To bring about the fair and prosperous society that Labour seeks, we need successful and enterprising business making strong profits.”¹⁰³ Dette var nok en klar distansering fra deres tidligere løfter som var befestet med den gamle *Clause 4* (se 1.2.2). CPPB understreket: “The primary responsibility of government in this area is to ensure that markets are and remain highly competitive” (Kay 1997). Thompson (2006:273) gjengav Anderson og Mann (1997:39-40) sin kommentar til rapporten som gav en: “Wholehearted endorsement to the Tory market liberalisation”. Blairs svar under denne konferansen var at New Labour hadde etablert “a genuine, new partnership with business”¹⁰⁴, og ved lansering av rapporten, sa han at sosialdemokratens politikk: “including the minimum wage, would amount to less labour market regulations than the USA”. Brown sa hans visjon var: “of a Britain (...) which is business friendly” (Thompson 2006:273). En kommentator sa nå det virket som *the Federation of Small Business* hadde sterkere innflytelse over sosialdemokratens sysselsettingspolitikk enn fagforeningene (ibid.). I det hele var det en forsikring til næringslivet om et brudd med sitt gamle program og forbindelsene med arbeiderklassen og de karakteristiske kollektive lønnsforhandlingene som kjennetegnet forholdet. Blair markerte stadig tydeligere at fagforeningene ikke skulle ha noe mer innflytelse enn arbeidsgivere når det gjaldt den sosialøkonomiske politiske agendaen, og han lovte dermed å: “(...) govern for the whole nation, not any vested interest within it”.¹⁰⁵ I en tale på en Nexus/Guardian konferanse i mars 1997, sa Blair:

I am certain that we will only help more people get on if we create a strong and just society, designed to empower the many and not the few (...) our relationship with the unions put on a new footing (...) We know the state can become a vested interest. We want to see successful, profit-making companies. We want to decentralise power (...)

¹⁰¹ *The Daily Telegraph* (en konservativ avis), 30. januar 1997 (King 1998:65).

¹⁰² Blant disse var Bob Bauman, formann i British Aerospace, George Simpson, administrerende direktør i GEC og David Sainsbury, formann i Sainsburys supermarkedgruppe, samt Leyland, som hevdet “British policy has not been tough enough on competition”.

¹⁰³ Kay (1997).

¹⁰⁴ I en artikkel i *Financial Times* kort tid etter, skrev de konservative: “The story about Labour and their links with business is now getting so much credibility we’ve got to kill it (...) Somehow we’ve got to destroy the notion that Labour are the party of business (...)”.

¹⁰⁵ Kilde: [www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn and Wood.pdf](http://www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn%20and%20Wood.pdf) s. 17.

For a century the Tories have claimed to believe in competition. For 18 years they have had a monopoly of power. Now we are breaking that monopoly.

Sosialdemokratene åpnet for konkurranse med bruk av “kjente” midler – riktignok mest kjent fra tiden med Thatcher. Sterke fagforeningsforbindelser var avleggs, og Blair var helt klar på at de ville ta opp kampen med de konservatives konkurransetro politikk. I april 1997 erklærte Blair seg som: “entrepreneur’s champion” (Thompson 2006:274), og han vektla i et næringslivsmanifest den samme måneden et inflasjonsmål på 2,5 prosent, strenge regler for lån og forbruk og offentlig-privat finansiering for transport.¹⁰⁶ En gruppe næringslivsledere skrev nå et brev til *The Times* og erklærte at næringslivet kunne: “(...) look forward with confidence to a profitable future with a Labour government”.¹⁰⁷ En velgerundersøkelse fra 1997, viste at respondentene som mente sosialdemokratens bånd til fagforeningene var “very closely”, var mer enn halvert fra 67 prosent i 1987 til 31 prosent i 1997. I det samme tidsrommet mente velgerne at sosialdemokratens “very closely” bånd til arbeiderklassen og de arbeidsledige, hadde avtatt (fra henholdsvis 47 til 34 prosent og fra 42 til 28 prosent). Andelen som mente sosialdemokratene ikke tok hensyn til “big business”¹⁰⁸ og middelklassen falt i det samme tidsrommet fra henholdsvis 60 til 30 prosent og 40 til 15 prosent. I henhold til undersøkelsen hadde New Labour lyktes med å bli et “catchall party” ved å gjøre seg mer attraktivt blant tradisjonelle opponenter, samtidig som de beholdt tradisjonelle velgere (Heath m.fl. 2001:126-128). Majoriteten av respondentene mente at det sosialdemokratiske partiet reflekterte interessene til sosiale grupper som utgjorde de konservatives tradisjonelle kjerne, samt interessene til sosiale grupper blant egen tradisjonell kjerne (ibid.:141).

4.2.16 Velgernes velsignelse

This is not a swing. It’s an avalanche.

Partimedlem Roy Hattersley, valgnatten 1997

¹⁰⁶ Transport betraktes som et viktig “Middle England” anliggende fordi “they can buy better education and health services, but they are all trapped on the same late trains and traffic jams as everyone else.”

Kilde: www.revolutionarycommunistgroup.com/frfi/156/156-ed.html

¹⁰⁷ Kilde: www.isj|text.ble.org.uk/pubs/isj82/german.htm

¹⁰⁸ Definert som “owners of or managers in large private sectors enterprises” (Heath m.fl. 2001:127).

Nyorienteringen gav seg snart utslag i økt medlemskap i partiet, som økte til over 400 000 før valget (en oppgang på 56 prosent fra juli 1994 til januar 1997) (Young m.fl.). Ved valget i 1997 var den totale overgangen fra de konservative til sosialdemokratene på 10 prosent, og var med det en etterkrigsrekord (Dearlove og Saunders 2000:403). New Labour fikk nå solid støtte i sør-England. De største svingningene var i utkanten av London, hvor ti av de 41 setene forsvart av de konservative registrerte svingninger på mer enn 17 prosent (Harman 1997). Sørøst hadde det nest største regionale svinget til sosialdemokratene med 12,2 prosent (ibid.).

De nye velgerne falt i ulike inntektsgrupper (gitt betegnelser i parentes under) og en grov skisse av overgangen blant disse, viser følgende tall: 61 prosent av “*semi and unskilled manuals*” (Ds og Es) og 54 prosent av de faglærte arbeiderne (tradisjonelle konservative velgere som formenn og manuelt selvansatte så vel som verkstedsansatte (C2s)), stemte sosialdemokratisk (mot henholdsvis 21 prosent og 25 prosent for de konservative). Blant C2-gruppen utgjorde overgangen til sosialdemokratene 15 prosent. En annen middelklassegruppe (funksjonærer og kontormedarbeidere¹⁰⁹ (C1)), hadde tradisjonelt gitt de konservative en solid overvekt. I 1997 stod denne gruppen for det største svinget og ga sosialdemokratene 47 prosent av stemmene, og ga dem en ledelse på 21 prosent over de konservative. I tillegg stemte 31 prosent av “*professionals and managerial*” (AB-gruppe) på sosialdemokratene – en overgang på ni prosent (Harman 1997). Sosialdemokratene fordoblet sin ledelse blant denne gruppen.¹¹⁰ Blant tradisjonelle middelklassevelgere, som lærere og sykepleiere, har overgangen til sosialdemokratene vært stor siden 1979. I mars 1997 ga 60 prosent av lærerne uttrykk for at de ville stemme sosialdemokratisk, mot bare 15 prosent konservativt. Dette står i kontrast til tallene fra 1979 da 50 prosent av lærerne støttet de konservative, og bare 32 prosent Labour (Harman 1997). Tilsvarende ga 70 prosent av sykepleierne på nasjonalt nivå uttrykk for å ville stemme på New Labour, og bare 16 prosent på de konservative i 1997. I 1992 ga en tilsvarende måling blant denne gruppen 43 prosent stemmer til Labour, en ledelse på bare 10 prosent mot de

¹⁰⁹ Engelsk betegnelse er “routine white collar workers, the clerical and related workers”.

¹¹⁰ Kilde: <http://www.revolutionarycommunistgroup.com/frfi/147/147-pov.htm>

konservative (Harman 1997). I følge en undersøkelse foretatt av ICM/BBC ledet de konservative blant middelklassens (ABC1) velgere med 32 prosent i 1992. I 1997 var dette gapet redusert til en ledelse på 5 prosent (og bare 2 prosent i 2001).

Krieger (1999:20) gjengav Seyd (1998:60) som betegnet Blairs nyorientering som en valgstrategi for å: “(...) represent the great majority of the public, not an assemblage of minorities” – uten å hevde å utgjøre en sosioøkonomisk koalisjon definert av interesser. Som styrkende bevis, var sosialdemokratenes “target voters” ved valget i 1997 nærsagt ikke til å skille fra de konservatives og Liberal Democrats:

“*managerial/professionals og white collar*” (ABC1s) og huseiere (se Krieger 1999:20, 175). New Labours bevegelser mot sentrum medførte en større oppslutning fra funksjonærene (“*the salariat*”) enn blant sosialdemokratenes tradisjonelle velgere.

Den største overgangen kom fra den mellomliggende gruppen med 43 prosent tilslutning til sosialdemokratene. På den måten hadde sosialdemokratene blitt et parti for “middle-income middle Britain” (Heath m.fl. 2001:138-139). Dette støttet Downs’ antakelse om at partier ville formulere politikk som svarte til medianposisjonen (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:403). Tabellene under vil belyse velgeroppslutningen.

Tabell 4.2 Endret sosiologisk stemmegivning 1979-1997

Social group	Percentage voting				
	Conservative/ Labour				
	1979	1983	1987	1992	1997
Petit bourgeois	77/13	72/12	65/14	68/13	42/37
Salariat					
Non-union	67/16	62/8	61/11	63/14	44/32
Union members	43/35	36/27	35/30	31/30	19/52
Routine non-manual	50/32	53/19	52/24	55/28	32/46
Working-class					
Non-union, home owners	45/40	48/25	43/34	46/38	23/55

Kilde: Heath m.fl. (2001)

Tabell 4.3 Historie og indekser av klasse stemming 1979-1997

Valg	Middel- klassen % stemmer på “Conservative”	Middel- klassen % stemmer på “Labour”	Arbeider- klassen % stemmer på “Conservative”	Arbeider- klassen % stemmer på “Labour”	Absolutt - klasse Stemme- givnings – indeks	Relativ klasse stemme- givnings indeks
1979	60	23	35	50	52	3,7
1983	55	17	35	42	45	3,9
1987	54	20	35	45	44	3,5
1992	56	24	36	51	47	3,3
1997	38	40	29	58	27	1,9

Kilde: Dearlove og Saunders (2000:143).

4.2.17 Oppsummering

To say that since becoming leader of the Labour Party in July 1994 Tony Blair has taken the party markedly to the right is to utter one of the commonplaces of contemporary British politics.

Alex Callinicos

Som King (1998:217) skrev, var det under de rådende omstendighetene (etter 1992-nederlaget) klart at all overbevisning som utfordret kapitalistene, måtte bli forlatt. Det sosialdemokratene oppnådde med fremdeles å bli assosiert som tilhengere av “tax-and-spend”- løsninger på sosiale og økonomiske problemer, var bare å fjerne seg fra potensielle velgere. Skulle de ha en sjanse til å appellere til velgerne, måtte de revurdere sin politikk mer dyptgående. I samsvar med det, ble det stadig viktigere for Blair og hans kolleger å tilby incentiver i tråd med viktige velgeres materielle interesser for å oppnå økt oppslutning. Thatchers valgsuksess ble i stor grad tilskrevet hennes rekruttering av “Essex man”. Dette refererte til den øvre arbeiderklassen og den lavere middelklassen i sørøst. Disse ble ansett for å være materialistiske, ambisiøse etter økonomisk fremgang og tiltrukket av de konservatives politikk for lavere skatter og økonomiske muligheter. Disse ble antatt å ha forlatt Labour i stort omfang, særlig i sørøst. I følge Giles Radice, ble 1997-valgkampanjen til New Labour rettet mot disse velgerne (Heath m.fl. 2001:122).

Mot valget i 1997 forsikret Blair gjennomgående næringslivet om at partiets økonomiske strategi var rettet mot det de oppfattet som det beste for kapitalen (ibid.). Særlig kom det til uttrykk gjennom arbeid med *Industry Forum* og *Labour Finance for Industry Group*. I økende grad ble politiske dokumenter rettet direkte mot privat kapital (jfr.: Wikham-Jones 1998), og nye velgerkoalisjoner. Blair utøvde nå sterk kontroll over planleggingen og de offentlige forpliktelsene for å overbevise om at det ikke burde råde *noen* tvil om deres markedsorientering. Næringslivets reaksjoner var også nå langt mer positive, og innad i partiet mente man det rådet en “culture of contentment” blant elektoratet (King 1998). Blair hevdet selv å ha styrt mot en middelklasse revolusjon, hvor “the old establishment is being replaced by a new, larger, more meritocratic middle class (...) characterised by greater tolerance of difference, greater ambition to succeed, greater opportunities to earn a decent living”. Han hevdet videre deres prosjekt for å bekjempe fattigdom og sosial utestengelse ville resultere i: “(...) an expanded middle class, with ladders of opportunity for those of all background”. Denne middelklassen ville igjen inkludere: “millions of people who traditionally see themselves as working class”.¹¹¹

Krieger (1999:35) understreket at den politiske tilnærmingen la oppriktig vekt på markedsløsninger og partnerskap med næringslivet, og at tidligere forbindelser med koalisjoner grunnet i arbeidsmarkedsforbindelsene ble avvist til fordel for nye koalisjoner fokusert på svingvelgerne – og et nytt politisk ståsted. Will Hutton (1998:98 i Gamble og Wright) sa den nye politikken ble angrepet for å være: “(...) all things to all men”, men “(...) as an electoral proposition it has worked extraordinarily well. It has allowed the Labour party to create new coalitions extending from the professionals and the enlightened big business through to moderate trade unions. Som Dearlove og Saunders (2000:366) sier, gjorde med det preferansene til nye og *viktige* middelklassevelgere og næringslivet seg gjeldende på bekostning av partiets egne aktivister. Blair og Browns appell er i tråd med forventningen til medianvelger-teorem, idet de gjennomgående nærmet seg sentrum og appellerte til nye velgere.

¹¹¹ Kilde: <http://www.revolutionarycommunistgroup.com/frfi/147/147-pov.htm>

4.3. Ideer

4.3.1 Innledning

Parties respond to crises - and the changed circumstances which led to them –
by changing their policies and adapting to new environments.

Donald Sassoon

Dette kapittelets formål vil være å se sosialdemokratenes endringsprosess i lys av idéperspektivet. Dette vil bestå i å undersøke om det kan spores endringer i de økonomiske løsningene som de sosialdemokratiske beslutningstagerne har valgt.

Utgangspunktet vil kort være å vise hvordan Thatcher gikk bort fra etterkrigsparadigmet, keynesianismen, og over til en monetaristisk tilnærming (og en neo-liberal siden 1985¹¹²) (Gamble 1988:183). Videre vil det på bakgrunn av forventningene om Blair og Browns tilslutning til neo-liberalismen¹¹³, søkes dokumentert likheter mellom standard liberal tankegang og sosialdemokratenes argumenter. Deres tilslutning til nye løsninger, vil styrke perspektivets forklaringskraft.

4.3.2 Keynesianisme versus monetarisme (neo-liberalisme)

There can be no liberty unless there is economic liberty.

Margaret Thatcher

Hall (1993) har beskrevet hvordan Thatchers endringer tok form av et paradigmeskifte. Prosessen ble innledet av en rekke økonomiske utviklingstrekk som fant sted tidlig på 1970-tallet – under sosialdemokratene (jfr.: 1.2.3). Det keynesianske paradigmet viste manglende evne til å antesipere eller forklare forholdene, og kom følgelig opp med avvikende prognoser og feil (jfr.: Baker 2000:363). Gjentatte finjusteringer avlet de mange “boom-and-bust”¹¹⁴ periodene som var destruktive for langsiktig vekst (Scott 2001:77). I 1980 nådde inflasjonen 21,9 prosent (Kitschelt 1999:381), og keynesianske analyser av økonomien mistet tiltro. For Thatcher var løsningen en overgang til monetarismen, og med det ble de overordnede målene bak politikken endret. Hall

¹¹² King og Wood (1999:372) sier: “New Right neo-liberalism is best understood as the result of an alliance or natural affinity between the functional requirements and organization of Anglo-American market economies, and the political goals of right-of-center parties in power”. Denne politikken, sier de videre: “met the functional requirements of firms in an uncoordinated organizational environment”.

¹¹³ De fleste i New Labours stab hadde tilknytning til USA, og Blair og Brown fikk i media økt oppmerksomhet som: “The coming men. And true believers in the American Way” (Ramsay 2002).

¹¹⁴ Thompson (2006:281) ser disse som: “electorally driven cycle[s] that had damaged Britain’s performance”.

(1993:284) beskriver hvordan de to paradigmenes er basert på fundamentalt forskjellige politiske forskrifter, og forestillinger om hvordan økonomien fungerer. En kort gjennomgang vil vise de viktigste forskjellene:

- Keynesianismen anser den private økonomien som ustabil og med behov for regjeringsintervensjon. Monetaristene mener den private økonomien er stabil og at demokratisk diskresjonær politikk hemmer økonomisk vekst.
- Mens keynesianske beslutningstakere plasserte ansvaret for inflasjon og svingninger i økonomien på syklusene i den virkelige økonomien eller overdrevent lønns- og prispress, så monetaristene det slik at svingninger i avkastning og inflasjon hovedsakelig var forårsaket av overdrevne forandringer i vekstraten av pengetilførsel.
- Keynesianistene mente det var et bytteforhold mellom (høy) inflasjon og (lav) arbeidsledighet (Phillips kurven), mens monetaristen Milton Friedman¹¹⁵ mente at uavhengig av inflasjon ville arbeidsledigheten minke kun som et resultat av en reduksjon i den “naturlige” raten¹¹⁶ av arbeidsledighet gjennom tilbudssidepolitikk.
- Ortodoks keynesianisme mente pengepolitikken¹¹⁷ kun skulle supplere finanspolitikken¹¹⁸ ved å manipulere den samlede etterspørselen gjennom restriksjoner av kreditten. Monetaristene tilla pengepolitikken sentral viktighet, og mente rentene var det viktigste verktøyet for å regulere tilførselen av penger i håp om å redusere inflasjon.

¹¹⁵ Ledende representant for den monetaristiske skolen (Gamble 1988).

¹¹⁶ Det er nivået på arbeidsledigheten som finnes når økonomien er i full sving. Arbeidsledigheten på dette nivået sies å være frivillig. Den innbefatter klassisk, sesongbetont, friksjons-, og strukturell ledighet (Scott 2001:294).

¹¹⁷ Det er myndighetens styring av renter og likviditet i pengemarkedet. Det viktigste virkemiddelet i pengepolitikken er renten på bankenes innskudd i sentralbanken. Fra: www.wikipedia.no.

¹¹⁸ Jenny Scotts (2001:75) definisjon av finanspolitikk lyder: “Fiscal policy is that part of government policy concerned with raising revenue through taxation and deciding on the level and pattern of spending. Fiscal literally means of public spending”.

4.3.3 Thatchers overgang

Monetarismen appellerte til Thatcher generelt fordi den utfordret den årelange konsensuspolitikken, og spesielt fordi den inviterte til konklusjoner de konservative støttet (Hall 1993:286).¹¹⁹ Thatcher så den keynesianske politikken med den universalistiske velferdsmodellens mål om kraftig vekst og lav arbeidsledighet gjennom etterspørselsstyring, som hovedårsaken til de økonomiske problemene som oppstod utover på 1970-tallet. I en publikasjon fra regjeringen, kunngjorde de: “Public expenditure is at the heart of Britain’s economic difficulties” (Stephens m.fl. 1999:183), og med dette utfordret de toparti-konsensusen som hadde eksistert siden 1940 (jfr.: Gamble 1988:101). Overgangen kom til å bety et radikalt skifte i målhierarkiet bak politikken, instrumentene som ble benyttet og reguleringen av de instrumentene. Inflasjonskontroll ble nå det fremste makroøkonomiske målet. I en tale i 1979, sa Thatcher: “The evil of inflation is still with us (...) We should not underestimate the enormity of the task which lies ahead” (Heath m.fl. 2001:35). Noe senere kunngjorde finansminister Nigel Lawson at: “It is the conquest of inflation and not the pursuit of growth and employment which is or should be the objective of macro-economic policy” (Scott 2001:151). I tråd med monetaristisk kritikk av den finanspolitiske aktiviteten, skulle målet nås gjennom å redusere både offentlig forbruk og statlig intervensjon. Markedet ble den viktigste institusjonen for vekst, og pengepolitikken, som tidligere hadde vært subsidiær, ble det viktigste instrumentet i makroøkonomisk styring (Hall 1992:91). John Major vedtok et eksplisitt mål for inflasjon – å holde den innen 1-4 prosent. Denne ble senere revidert til 2,5 prosent eller lavere (Scott 2001:112). Mellom 1992-1997 ble rentene brukt som det primære våpen i kampen mot inflasjonen. Sommert var resultatene av de konservatives agenda en overgang til nye mål som; inflasjonskontroll fremfor full sysselsetting, bruk av pengepolitiske virkemidler, fokus på hvordan tilbudssiden kunne få liv i den økonomiske aktiviteten, og frykt for underskudd. Disse målene vil presenteres som et rammeverk for å belyse hvordan Thatchers politikk dannet presedens for sosialdemokratene, og hvordan deres løsninger kommer til uttrykk.

¹¹⁹ Hall (1986:276) sier monetarismen var en økonomisk ideologi med det politiske potensialet å danne nye koalisjoner. Den henvendte seg til den økte misnøyen blant velgerne rundt inflasjon og fagforeningsmakt.

4.3.4 Blairs høyrevridning

The postwar Keynesian dream is well and truly buried.¹²⁰

- **En forskyvning i retning av å sette inflasjon foran sysselsetting**

Sosialdemokratenes tidligere erfaringer med inflasjon, kan ha påvirket Blairs nye holdning som blant annet kom frem under et foredrag i 1995, da han ønsket: “(...) control of inflation through a tough macro-economic policy framework”. I juli 1996 lanserte Blair et politisk prosjekt “the Road to the Manifesto”, og de økonomiske forpliktelsene var som kopiert fra Thatcher, og lød: “(...) priority must be stable, low-inflation conditions for long-term growth”. I april 1997 gav de i et næringslivsmanifest et konkret inflasjonsmål på 2,5 prosent – det samme som de konservative opererte med i tidsrommet 1992-1997 (Scott 2001:112), og i 2000, sa Brown:¹²¹

The more our welfare to work reforms allow the long-term unemployed to re-enter the active labour market, the more it will be possible to reduce unemployment **without increasing inflationary pressures**. And the more our tax and benefit reform remove unnecessary barriers to work, and the more our structural reforms promote the skills for work, the more it is possible to envisage long-term increases in employment, **without the fuelling of inflationary pressure**. And while this lesson has already been learned in many European countries it is now being learned in those high unemployment members of the European Union.

Sosialdemokratene var tydelig opptatte av inflasjonsmålet, og i samsvar med teorien så de dette på bakgrunn av erfaring. Under en pressekonferanse i november 2002¹²² ble et krav om høyere lønn til offentlige ansatte møtt med begrunnelsen om at regjeringen ikke ville tillate: “(...) pay settlements that risk driving up inflation, interest rates and unemployment”. Han ønsket de offentlige ansatte velkommen til “the real world”. Dette illustrerer i hvor liten grad Blair var villig til å tale deres sak.¹²³ Responsen reflekterte tydelig arven fra de konservative. Videre sa de: “We are committed to (...) and keep[ing] inflation and interest rates as low as possible”.¹²⁴ Inflasjonsmålet hadde med det fått en helt sentral plass, og ble fullt ut forsvart av partiets ledelse.

¹²⁰ Kilde: www.isj|text.ble.org.uk/pubs/isj82/german.htm - The Blair project cracks.

¹²¹ Gordon Brown, Treasury 2000, gjengitt i Slater (2002).

¹²² Kilde: <http://www.socialequality.org.uk>: Britain: Blair declares war against firefighters. 29. November 2002.

¹²³ New Labour har fått kuttet det årlige bidraget fra GMB (fagforbundet for offentlig ansatte) - fra £650.000 til £250.000. Se: www.fagforbundet.no/Modules/KB_Publish/ShowArticle.asp?PageID=59&Arti...

- **Pengepolitikk**

On all fundamental issues that affect our lives and our society,
New Labour has adopted policies that cannot be supported
by those who call themselves socialists.

Arthur Scargill¹²⁵, *Guardian*, 15. juni 1996

Sosialdemokratenes tilslutning til neo-liberale ideer kom òg klart til uttrykk innen pengepolitikken, og i juli 1996 sa Blair intensjonen var å innføre strenge regler for regjeringens planer for offentlig forbruk og låneopptak, slik at rentene ble så lave som mulig. Konfrontasjonen om at dette: “(...) had precious little to do with socialism”, avviste Blair kontant (McClom 1998). New Right-tilhengerne hadde lenge forsvart å gi sentralbanken (the Bank of England) ansvaret med å sette rentenivået.¹²⁶ I 1997-valgmanifestet kunngjorde sosialdemokratene følgende: “We will reform the Bank of England to ensure that decision-making on monetary policy is more effective, open, accountable and **free from short-term political manipulation**”. Dette var en viktig kunngjøring – særlig med tanke på å sikre troverdighet i finansmiljøene.¹²⁷ I sin første tale som finansminister i 1997 sa Brown igjen at oppnåelse av sentrale økonomiske mål ville: “(...) require a wholly new monetary and fiscal framework”. Begrunnelsen var at verken “the old fine tuning” fra tidligere, eller de strenge målene fra 1980-tallet, ga mening i liberaliserte kapitalmarkeder. Brown mente endringene: “(...) is proof that we are learning from the past and building for the future”. I tillegg til årlige publikasjoner som *Financial Statement* og *Budget Report*, skulle de nå også utgi en *Economic and Fiscal Strategy Report*, samt en *Pre-Budget Report* – om hvilket de sa: “(...) reflecting the Government’s decision to draw upon the skills and experience of others when forming policy”.¹²⁸ I samsvar med teorien begrunnet de sine valg med erfaring – og foretok valg som passet innen det eksisterende paradigmet.

¹²⁴ Kilde: www.labour.org.uk/economicstability04

¹²⁵ Arthur Scargill, president for *National Union of Mineworkers*, (grunnlegger av *Socialist Labour Party* (SLP)), sa dette som følge av den nye *Clause 4*.

¹²⁶ Se: [www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn andWood.pdf](http://www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn%20and%20Wood.pdf)

¹²⁷ Jfr.: [www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn andWood.pdf](http://www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn%20and%20Wood.pdf) s. 3.

¹²⁸ Kilde: www.hm-treasury.gov.uk (Jfr.:Bladen-Hovell 2001:74).

Kun to dager etter valgseieren gav Brown sentralbanken “operational independence” i pengepolitikken¹²⁹ (Krieger 1999:24). En nyopprettet *Monetary Policy Committee* skulle nå fastsette rentenivået. En uavhengig sentralbank ville resultere i lavere inflasjon ved å isolere pengepolitikk fra politisk innflytelse (jfr.: Thompson 2006:281) og dermed forandre inflasjonsforventningene til lønns- og prisleverandører.¹³⁰ At ansvaret ble overlatt ekspertene, ble godt mottatt, siden politikerne da ikke kunne influere rentene, særlig rett forut for valg. New Labour argumenterte nå med at: “**such tempting mistakes could never be repeated**” (Scott 2001:112). Referansen til mistak er i samsvar med teorien om at avvik vil medføre at beslutningstakere ser seg om etter nye løsninger på problemet. Krigers (1999:24) kommentar til dette var: “(...) **the transfer of authority over monetary policy concentrates a marketization of economic policy – a neoliberal turn in policy – more generally**”. Dette handlingsvalget styrker forventningen om læring av tredje grad, og løsningen kan i tillegg sees som en forbedring av mulighetene idet Brown gikk lenger enn Thatcher innenfor det rådende paradigmet.

- **Tilbudsside – økonomi**

We have liberated our values from outdated dogma and doctrines.

What counts is what works. The objectives are radical. The means will be modern.

Tony Blair 1997-manifestet

Overgangen bort fra troen på den sterkt intervenerende staten, ble også tydeliggjort da Brown allerede i 1993, i dokumentet *Labour’s Economic Approach*, argumenterte for en balanse mellom tilbuds- og etterspørselspolitikk (King 1998:61). Han skrev: “(...) the key stimulus to investment is of course the prospect of growing demand. To pretend that supply side measures alone are sufficient to secure the level of investment that Britain needs is to neglect this basic fact”. I sin tale på partikonferansen i 1994, sa Blair: “Under my leadership, I will never allow this country to be isolated or left behind in Europe”.¹³¹ Mot valget i 1997, kom fokus på tilbudssiden stadig sterkere frem, og i 1996, sa Brown:

¹²⁹ Uavhengigheten var sterkt påvirket av et av budene fra “the Washington Consensus” – at finans- og pengepolitikk burde separeres og at sentralbanken burde være funksjonelt uavhengig og fokusere på nasjonal prisstabilitet som den mest effektive veien mot lav inflasjon (Baker 2000:365).

¹³⁰ Politiske økonomer påpekte at slike effekter ville avhenge av andre institusjoner i økonomien, for eksempel de som organiserte lønnsforhandlinger.

Countries which attempt to run national go-it-alone macro-economic policies based on tax, spend, borrow policies to boost demand, without looking at the **ability of the supply side** of the economy, are bound these days to be punished by the markets in the form of stifflingly high interest rates and collapsing currencies.

I dette tilfellet kunne de se på erfaringene fra Frankrike under Mitterrand på 1980-tallet, da en ekspansiv politikk (gjennom å nasjonalisere deler av industrien, øke sysselsettingen i offentlig sektor og heve lønningene), medførte kapitalflukt. Resultatet var ubalanse som førte til innstramninger – og viste at suverenitet ikke gav de samme resultatene som tidligere (jfr.: Hernes 1998:115). I sitt dokument for fremtidens sosialdemokrati ga Blair og Schröder nå tilbudssiden en større plass, noe som ville: “favorisere en fruktbar kombinasjon av mikro-økonomisk fleksibilitet og makroøkonomisk stabilitet” (Blair og Schröder 1999:8). Videre fremhevet de:¹³²

In much of Europe unemployment is too high – and a high proportion of it is structural. To address this challenge, Europe’s social democrats must together formulate and implement a **new supply-side agenda for the left**. (...) Modern social democrats recognise that **supply-side politics have a central and complementary role to play**. A streamlined and modernised tax and benefits system is a significant component of **the left’s active supply-side labour market policy**.

Som sekretær i Department for Education and Employment, sa David Blunkett:¹³³

Full employment was once wholly a demand side issue, now it is first and foremost a **supply side challenge**. The Department for Education and Employment is THE supply side department. (...) Investment in supply side measures is in fact the key to stimulating demand. This is Keynes in a different guise.

Til tross for at sistnevnte forsøkte å forankre dette i det gamle paradigmet, var sosialdemokratenes syn på foretrukne løsninger alt nærmere neo-liberalismen. Om deres nye strategi sa Stephen Byers¹³⁴ i 1999: “Wealth creation is now more important than wealth distributions”. I 2000-budsjettet utvidet Brown regjeringens “welfare-to-work”

¹³¹ Kilde: www.australianploitics.com/uk/labour/941004blair-new-labour-speech-shtml

¹³² Blair og Schröder (1999:8).

¹³³ Slater (2002).

politikk – ved å øke “the Working Families’ Tax Credit”. Dette var et tilbudssidetiltak for å kutte stønader og som ville øke fordelene ved å jobbe, og var en behovsprøvd ordning¹³⁵ til lavtlønnede med barn å forsørge. Hensikten var å “make work pay” – nok en sentral tese i partiets nye politikk (Scott 2001:82). Her var tanken at størstedelen av inntekten skulle tilfalle den som jobbet for den. Også mottoet “from welfare protection to job creation”, belyste statens nye rolle. Felles for de mange begrepene var en avtagende statlig rolle og et økt borgeransvar – slik neo-liberalistiske prinsipper forfektet. Også NAIRU¹³⁶ var et tilbudssidefenomen, forankret i arbeidsmarkedet – og stod sentralt i New Labours økonomiske program.¹³⁷

- **Frykt for underskudd**

By accepting those things that were right in the 80s,
it gives us a far greater authority to talk about what went wrong.

Tony Blair

Sosialdemokratenes tradisjonelle politikk med økt offentlig forbruk for å løse økonomiske og sosiale problemer ble også forlatt før 1997-valget. I valgmanifestet *New Labour Because Britain Deserves Better* fra 1997, het det: “The level of public spending is no longer the best measure of the effectiveness of government action in the public interest”. Manifestet erklærte videre: “The old left would have sought state control of the economy (...) Government and industry must [now] work together to achieve key objectives aimed at enhancing the dynamism of the markets, not undermining it”. Noe av det første finansminister Gordon Browns kunngjorde da de kom til makten, var følgende: “We recognised too that the discretion necessary for effective economic policy could only be possible within an institutional framework that commanded market credibility and public trust”. Blair og Schröder (1999) fremmet modernisering, og lovte: “(...) a willingness to change our old approaches and traditional policy instruments”. Under overskriften “*Learning from experience*” tok de gjennomgående klar avstand fra tilnærmingene som kjennetegnet 1970-tallet, og sa:

¹³⁴ Statsekretær I Handels- og Industridepartementet

¹³⁵ Ikke markedbasert, men beslektet ved at det ikke er universalistisk.

¹³⁶ Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment.

¹³⁷ Kilde: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/GlynandWood.pdf s. 4.

The means of achieving social justice became identified with ever higher levels of public spending regardless of what they achieved or the impact of the taxes required to fund it on competitiveness, employment and living standards (...). **Social conscience cannot be measured by the level of public expenditure.**

The myth that the solution to every problem is increased spending has been comprehensively dispelled (...) New Labour will be **wise spenders not big spenders** (...) Save to invest is our approach, **not tax and spend** (...) New Labour will establish a new trust on tax with the British people (...) **New Labour is not about high taxes** on ordinary families (...) **There will be no return to the penal tax rates that existed under both Labour and Conservative governments in the 1970s.**

Flexible markets are a social democratic aim. Deficit spending cannot be used to overcome structural weaknesses in the economy. From the standpoint of a supply-side policy of the left, it is essential that high levels of **government borrowing decreases** and not increases. Public expenditure as a proportion of national income has more or less reached the limits of acceptability. Constraints on ‘tax and spend’ force **radical modernisation** of the public sector and **reform** of public services to achieve better value for money (...) we do not hesitate to promote the concepts of **efficiency, competition and high performance** (...) The state should not row, but steer: not so much control, as challenge (...) **there must not be a renaissance of 1970s-style reliance on deficit spending and heavy handed state intervention.** Such an approach now points in the **wrong direction.** New conditions and new realities call for a **re-evaluation of old ideas** and the development of new concepts.

Blair betegnet keynesianismen som en “outdated ideology”, og utdypte utsagnet slik: “(...) we must move decisively beyond outdated ways of thinking. Beyond an old left preoccupied by state control, high taxation and producer interests (...)”.¹³⁸

Begrunnelsen for distanseringen ble sagt å være at: “Social democratic governments cannot resort to the traditional methods of demand stimulation and state intervention because the **financial markets would not allow it**” (se Dixon 2000). Også deres strategi med å invitere ledere i privat sektor med på råd (se Thompson 2006:274), var

en ny strategi. Blair sa nå at: “(...) sysselsetting og vekst ikke lenger kan fremmes gjennom budsjettunderskudd” (jfr.: Dearlove og Saunders 2000:523). Bakgrunnen var tidligere Labour-regjeringers erfaring med en sjenerøs offentlig politikk som skapte vanskelige økonomiske situasjoner og nødvendiggjorde kraftige kutt i regjeringens forbruk.

New Labours svar på ufullkommenhetene var å innføre et rammeverk med streng kontroll på regjeringens låne- og forbruksbetingelser. Dette var et såkalt “Medium-Term” rammeverk, med to viktige regler som til enhver tid skulle ligge under avgjørelsene om finanspolitikken (1998 The Code for Fiscal Stability (the framework for formulating and implementing fiscal policy)). Med “*The Golden Rule*” var løftet å låne kun for å investere – ikke for å finansiere løpende forbruk. “*The sustainable investment rule*” skulle forhindre at regjeringen etablerte for mye gjeld i navn av investeringer. Gjelden skulle holdes på et stabilt og varsomt nivå i forhold til BNP (Scott 2001:86; jfr.: Bladen-Hovell 2001:74). Dette var nye retningslinjer svært forskjellig fra tiden før 1997. En OECD-rapport stadfestet at myndighetene betraktet det gamle fiskale rammeverket som kilden til underinvesteringsproblemet.

- **Skatt og incentiver**

New conditions and new realities call for a re-evaluation
of old ideas and the development of new concepts.

Blair – Schröder pamflett

Til forskjell fra den tidligere holdningen til økte skatter og velferdsytelser, kom det i stadig sterkere grad frem en holdning om et større borgeransvar. I manifestet forut for 1997-valget, het det: “(...) priority will be creating pathways from welfare to work” (Kjeldsen 1997). Thatcher og Majors *Jobseeker’s Act*¹³⁹ ble også hjørnesteinen i New Labours “welfare-to-work”- politikk. New Labours *New Deal*-politikk, presentert i 1997-budsjettet, bygde på denne neo-liberale politikken – og var ett arbeidsmarkeds-

¹³⁸ Kilde: <http://history.hanover.edu/courses/excerpts/111blair.html> - Artikkel av Blair 21. september 1998.

¹³⁹ Vedtatt av Major-regjeringen i 1995 som ett arbeidsmarkedstiltak hvor hovedinnholdet var hardere vilkår for å få stønad. Se Jessop: <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/jessop-from-thatcherism-to-new-labour.pdf>.

tiltak rettet mot å minke (eliminere) velferdsavhengigheten.¹⁴⁰ Før valget forsikret også Blair folket om at individuelt initiativ måtte styrkes, og at han aktet å forsvare en politikk helt i tråd med velgernes ønsker basert på neo-liberalismen – og han understreket:¹⁴¹

I think that one of the great changes that has happened in the whole Labour culture is to recognise that we need **entrepreneurs** and people who are going to go out and be wealth creators and who are going to become wealthy by their own efforts. I support that, I want that, a successful economy needs that.

I mars 1997, sa Blair: “The debate about tax and spending has been transformed. So we need to rethink our view on tax and public spending”. Nytenkningen ble eksplisitt grunnlagt med en ny debatt. I valgmanifestet, *New Britain*, het det: “(...) it is not possible for Britain to sustain budget deficits or tax regimes that are wildly out of line with the other industrial countries. One of the requirements of our tax structure is to attract enterprise into the UK from overseas”. Etter valgseieren sa han regjeringens rolle var å: “(...) promote macro-economic stability; to develop tax and welfare policies that encourage independence, not dependence; to equip people for work by improving education and infrastructure; and to promote enterprise, particularly the knowledge-based industries of the future”.¹⁴² Brown sa nå at vekst i privat sektor var sentralt dersom de skulle klare å tilby alle en mulighet (Philpot 2000). I sitt dokument for fremtidens sosialdemokrati, skrev Blair og Schröder (1999):

The belief that the state should address damaging market failures all too often led to a disproportionate expansion of the government’s reach (...) The balance between the individual and the collective was distorted. Values that are important to citizens, such as **personal achievements and success, entrepreneurial spirit, individual responsibility and community spirit**, were too often subordinated to universal social safeguards.

Old style social democracy concentrated on industrial policy and Keynesian demand

¹⁴⁰ Tiltakene var primært myntet på de unge langtidsledige, men har siden blitt utvidet til å omfatte både eldre arbeidsledige, enslige forsørgere, funksjonshemmede og de over 50. Etter 4 måneders oppfølging får de velge blant annet mellom frivillig arbeid eller utdanning, mens retur til goder ikke er noe alternativ (Scott 2001:294).

¹⁴¹ Kilde: www.isj1text.ble.org.uk/pubs/isj82/german.htm

¹⁴² Kilde: <http://history.hanover.edu/courses/excerpts/111blair.html> - Artikkel av Blair 21. september 1998.

measures, while the neo-liberals focused on deregulation and market liberalization. Third way economic policy needs to concern itself with different priorities – with education, **incentives, entrepreneurial culture, flexibility, devolution and the cultivation of social capital**. Third way thinking emphasizes that a strong economy presumes a strong society, **but doesn't see this connection as coming from old-style interventionism**.

The willingness and ability of enterprises – especially small and medium-sized enterprises – to invest should be enhanced (...) as shown by New Labour's reform of capital gains and business taxes in Britain (...) Overall, the taxation of hard work and enterprise should be reduced.

Etter maktovertakelsen var det et sentralt anliggende i deres nyorientering å kutte selskapskatten – et sentralt aspekt også ved Thatchers agenda.¹⁴³ De poengterte (ibid.):

In the past social democrats became identified with high taxes, especially on business. (...) Modern social democrats recognise that in the right circumstances, **tax reform and tax cuts can play a critical part** in meeting their wider social objectives.

Sosialdemokratene betraktet høye skatter som næringsødeleggende og som ødeleggende for regjeringens incentiver, og sa nå at regjeringen: "(...) need to create the conditions in which existing business can prosper and adapt, and new business can set up and grow". Om tidligere løsninger, uttrykte Blair tydelig:¹⁴⁴

I do not conform to **the traditional political stereotypes because I don't believe in them** (...) We are not old-style socialists (...) We believe in empowering all our people (...) and adopt a genuine enterprise and entrepreneurial culture.

Blair markerte med det en klar avstand fra tidligere politikk, og med velferdsreformene distanserte de seg langt fra den klassiske solidariteten. Blairs svar til offentlige ansattes kamp for lønnsøkning i 2002, var: "This is 2002, not 1984. This is a different Labour government from any other. We are not going back to those days. I

¹⁴³ Reduksjonen av denne i 1998 ble kunngjort av lederen for CBI, og eksemplifisert med at: "Tony Blair og lederne av næringslivet delte "a largely mutual philosophy" (Thompson 2006:274).

simply won't tolerate it".¹⁴⁵ Med det var deres forsvar av arbeiderne så godt som over. Om den gamle velferdsstaten, sa de: "The welfare system can discourage hard work and honesty". Med bakgrunn i dette, lød deres nye parole: "No rights without responsibilities". Fra å være et "omfordelingsparti" som "ubetinget"¹⁴⁶ gav goder til fattige og arbeidsledige, knyttet sosialdemokratene i økende grad statlige goder til plikter som mottakerens vilje til å søke arbeid eller ta utdanning.¹⁴⁷ I *Pathways to Work* (2003), skisserte de det på følgende måte: "New Labours big idea is the development of human potential, the belief that there is talent and ability and caring in each individual that often lies unnurtured or discouraged (...) Our ideology is the development of the human mind to its fullest natural extent, building national strength and prosperity by tapping the potential of all the people".¹⁴⁸ Fjernt fra den gamle likhetstanken og det statlige "vugge-til-grav"-ansvaret, var holdninger med en ettertrykkelig tro på individets muligheter i samsvar med neo-liberalismen.

- **Eierskap og konkurranse**

It shall be a government (...)
ready with the courage to embrace the **new ideas** necessary
Blair i sin første statsministertale

I kontrast til tidligere holdninger til konkurranse, sa Blair i juni 1996 at forbedret livskvalitet var betinget av konkurransedyktighet, og hevdet dette: "(...) should be achieved by macro-economic stability, modern partnership between government and business, open markets, a flexible labour force and welfare reform".¹⁴⁹ For å legitimere sitt nye ståsted, viste Blair til sine europeiske kolleger. Han berømmet dem for å ha ledet den politiske responsen på den nye situasjonen, fordi:¹⁵⁰

They have abandoned what Willy Brandt called the 'theology of the final goal' - **the socialist end of history defined by public ownership and the triumph of the working class**. In its place they are putting in the correct order the values on which their politics are based, and the policies to make them a reality.

¹⁴⁴ White (2001). Tilgjengelig på: www.politics.guardian.co.uk/Print/0,3858,4186068,00.html

¹⁴⁵ Kilde: www.wsws.org/articles/2002/nov2002/fire-n29.shtml

¹⁴⁶ Jfr.: [www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn and Wood.pdf](http://www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn%20and%20Wood.pdf) s. 7 – om "unconditionally welfare rights".

¹⁴⁷ Philpot (2000).

¹⁴⁸ Michael White (2001).

¹⁴⁹ <http://europa.eu.int/en/agenda/igc-home/msspeech/state-uk/blair.htm>

¹⁵⁰ Mars 1997 - tale på en Nexus/Guardian- konferanse.

For å klargjøre hva han mente viste han til flere lands reformer, blant annet Italia hvor: “(...) the state should do less but enable more”. Fordelene i Sverige og Norge var at: “(...) the delivery of social benefits as well as social services is being de-centralised, and public/private partnerships developed to address long term pensions funding”. I Finland fremmet de: “(...) flexibility to improve competitiveness”. Blair sa:

All these parties emphasise a historic task of the left - political reform. All see their future as outward-looking and **anti-protectionist parties** (...) **New Labour is proud to take its place in defining this new politics.**

I henhold til teorien er det naturlig for en aktør å se hvordan andre aktører (også utenfor nasjonalstaten) har løst tilsvarende problemer. Ovennevnte uttalelser har klare neo-liberale trekk, og viser at Blair tilpasset politikken til den rådende debatten – som også rådet utenfor Storbritannias grenser. Statens rolle, klargjorde Blair, skulle være å etablere og holde orden på konkurransedyktige markeder samt tillate entreprenørene å være innovative. Dette underbygger at New Labour har bifalt synet om at bedret konkurransedyktighet betyr å holde intervensjon og regulerende byrder på et minimumsnivå.¹⁵¹ For ikke å etterlate noen tvil om hvor de stod, presiserte Blair i en tale i City i april 1997:¹⁵² “(...) economic activity is best left to the private sector”. I juni 1998, skrev Brown:¹⁵³

If Britain is to renew its infrastructure, **we must be prepared to break with old dogmas**. We will succeed simply by throwing money at problems **or by privatising** the responsibility for them and must therefore be prepared **to look at new ways of managing our assets** and if necessary be proud to redeploy them so that they serve the future **not reflect the past** (...) And to maximise investment in the renewal of our infrastructure, **public and private sectors must work together in a more modern and effective partnership.**

Argumentene var stadig mindre identifiserbare med det tradisjonelle sosialdemokratiet. Om å bli og forbli konkurransedyktige, sa Blair i en tale kort tid etter valgseieren at: “(...) knowledge, skills, technology and enterprise are the keys, *not*

¹⁵¹ Kilde: www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/Glyn_andWood.pdf s. 21.

¹⁵² Kilde: <http://www.isj1text.ble.org/pubs/isj82/morgan.htm>

¹⁵³ En rapport fremlagt i Underhuset.

rigidity, unnecessary regulation and old-style intervention". Blair så nå *ikke* lenger partiet som: "(...) the party of big government, nationalisation, anti-enterprise (...) gripped by pressure groups, and favouring more tax and public spending across the board".¹⁵⁴ I en rapport¹⁵⁵ fra "Department of Trade and Industry" i 1998 gikk de inn for å opprettholde City of Londons dominerende rolle, og neo-liberale argumenter om konkurranse ble kombinert med sterke argumenter om viktigheten av menneskelig kapital. Blair stadfestet at: "Government should not hinder the logic of the market". En begrunnelse var fordi: "The market is at the forefront of wealth creation and employment generation" – og at: "Dynamic markets are the servants of society, not vice versa". Blair sa videre: "Europe's aim should be to match the dynamism of (...) the U.S (...) Europe need to pursue economic reforms to make its products, *labour* and capital markets more *flexible* to create new jobs (Thompson 2006:272). Og Blair og Schröder (1999) fortsatte:

We need to apply our politics within a **new economic framework**, modernised for today, **where governments does all it can to support enterprise** but never believes it is a substitute for enterprise. The essential function of markets must be complemented and improved by political action, not hampered by it. **We support a market economy** (...) The ability of national governments to fine-tune the economy in order to secure growth and jobs have been exaggerated. **The importance of individual and business enterprise to the creation of wealth has been undervalued. The weaknesses of markets have been overstated and their strengths underestimated** (...) Flexible markets must be combined with a newly defined role for an active state.

I en tale i Chicago i 1999, sa Blair: "If the markets don't like our policies they will punish you". Han betraktet nå markedet som den mest effektive måten å allokere ressurser på, stimulere initiativ og belønne innsats og arbeid. Hans strategi underordnet gjennomgående sosialpolitikken og fremmet konkurransepolitikk. I tråd med dette gikk de bort fra universalistiske rettigheter og over til behovsprøvde løsninger. I 2000-budsjettet la de inn skatteutt og en radikal endring av gevinstskatten. De sa formålet var å gjøre Storbritannia attraktivt for små bedrifter samt høyteknologiske og

¹⁵⁴ Kilde: <http://history.hanover.edu/courses/excerpts/111blair.html> - Artikkel av Blair 21. september 1998.

vekststerke industrier. Brown sa nå han ønsket å utvide og fordype Storbritannias “enterprise culture” ved å bryte ned de ideologiske barrierene mellom staten og markedene, arbeidskapital og den offentlige og private sektoren. Med færre reguleringer, mindre statlig intervensjon og en overgang til markedsmekanismene, søkte Blair å skape effektivitet og konkurransedyktighet. Han sa oppløsningen av *Clause 4* markerte deres startpunkt med å: “(...) develop pluralist policies that have helped to create a dynamic economy. Yet on public services the old mentality remains. (...) **That old view is simply quite wrong**”.¹⁵⁶

Ved å berømme det som var bra med deres nye liberale politikk, og trekke frem de uberørte områdene som negative, kom igjen en tro på nye løsninger frem. Som Nils Morten Udgaard¹⁵⁷ skrev, var det illustrerende at Blair med styrket autoritet ba sine tyske og franske kolleger gjøre mer for å øke markedets rolle og lette konkurransen, ved å avvikle gamle – til dels århundregamle – reguleringer og håndverksordninger. Kjernen i den gamle modellen ble forlatt og nye løsninger forsvart. Som King (1998:16) påpekte, jobbet Blair i en kontekst som på flere avgjørende måter var formet av erfaringene til forutgående sosialdemokratiske regjeringer i Storbritannia og Europa mer generelt. I løpet av opposisjonstiden hadde ideer (politiske løsninger) om nye inntektskilder blitt institusjonalisert og dannet ett nytt fundamentet – som også deres overbevisning ble etablert med utgangspunkt i.

4.3.5 Oppsummering

Anybody who comes to me after the election from the very traditional old left and says ‘no you cannot involve the private sector in these things’, I want to say ‘no I made it clear during the election that we want a different partnership between the public and the private sector’.

Tony Blair¹⁵⁸

Som Green-Pedersen m.fl. (2000) skrev, var nøkkelpremisset i den tredje vei at tradisjonelle sosialdemokratiske verdier ikke kunne oppnås ved hjelp av de

¹⁵⁵ DTI (1998). *Our Competitive Edge: Building the Knowledge-Driven Economy*. Tilgjengelig på: <http://www2.dti.gov.uk/comp/competitive/main.htm>

¹⁵⁶ Artikkel: The lowest tax burden for a working family since 1972. Mandag 29. september 2003.

¹⁵⁷ *Aftenposten*, 7. mars 2004.

¹⁵⁸ *BBC*, mai 2001.

tradisjonelle midlene, som følge av omfattende endringer i økonomien. Dermed kunne heller ikke det mangeårige målet om full sysselsetting oppnås ved hjelp av etter-spørselsstyring og regulering. Tilsvarende viste gjennomgangen at sosialdemokratene valgte nye løsninger på gamle problemer. Som Glyn og Wood (2000) sa: “(...) the rediscovery of electoral success has been accompanied by a marked ideological and policy shift away from the traditional terrain of social democracy”. Hutton (1999:1) har i korte trekk summert hvordan sosialdemokratene tilsluttet seg New Right-retningen ved at de godtok sentrale elementer som: manipulering i form av underskuddsbudsjettering forstyrret den naturlige rytmen i økonomien; all regjeringsgjeld ble monetisert og var derfor inflasjonsskapende. Høyt forbruk fra regjeringen og høy skattelegging var ikke-legitime byrder som hulte ut privat forbruk. Velferdsstaten og universelle sosiale forsikringer endret individenes naturlige tilbøyelighet til å arbeide og var et incentiv for ledighet og avslag av yrkesmuligheter. Så sterk har tilslutningen til neo-liberale prinsipper vært, at enkelte kritikere mener sosialdemokratene har: “(...) transformed the Labour Party into a second Conservative Party” (Gamble og Wright 1999:3).

Ikke på over tretti år hadde sosialdemokratene kjempet en valgkamp uten å forsvare den tradisjonelle politikken, men dette endret seg etter 1992-valget. Mot valget i 1997 kom en stadig sterkere tro på nye løsninger frem, og avisen *Financial Times* beskrev 1997-manifestet som: “(...) elegant, but mainly supported by hot air” (Hernes 1998:21). Som også Giddens (2002:73) (kalt Blairs tankegodsleverandør) påpekte konsentrerte New Labours politikk seg i særlig grad om å holde inflasjonen på et minimum, begrense regjeringsgjelden og bruke tilbudssiden for å skape vekst og sørge for sysselsetting. Sosialdemokratene markerte med det avstand fra sitt tradisjonelle fundament og aksepterte det neoliberale paradigmet. Kapitlet søkte å belyse dette som læring basert på erfaring, som resulterte i at de fortsatte med det nedarvede. For sosialdemokratene var det en overgang til et nytt paradigme, og i henhold til idè-perspektivet var det læring på tredje nivå, som sees som et resultat av flere tilpasninger med vedvarende avvik – slik de britiske sosialdemokratene utvilsomt opplevde.

5 Konklusjon

5.1 Oppsummerende kommentarer

5.1.1 Innledende

The significance of Thatcherism is not merely that it has won elections, but that it seemed to have captured the political agenda and altered the terms of the political debate.

Wright¹⁵⁹

Formålet har vært å belyse hva som kan forklare den sterke kontinuiteten fra Thatcher til Blair innenfor skatt og privatisering. Etter 18 år i opposisjon vant sosialdemokratene etter en betydelig kursendring – som i hovedsak bestod av løfter om å bevare reformene fra de konservatives tid på mange viktige områder, inkludert skatt og privatisering. Denne kursendringen ble søkt forklart ved hjelp av tre perspektiver; institusjoner, interesser og ideer. Basert på disse ble det fremsatt forventninger om en betinget videreføring – og som kunne forklare Blairs handlingsvalg. Det institusjonelle perspektivet viste hvordan nye institusjoner la føringer for valget og utformingen av politikken, teorien om interesser så hvordan Blair fridde til flertallet av velgernes interesser knyttet til en endret situasjon, og idè-perspektivet belyste kontinuiteten som en følge av at nye ideer har vunnet frem blant beslutningstakerne. Denne delen vil sammenfatte funnene som er gjort.

5.1.2 Institusjonelle føringer

Sett i lys av *institusjonell teori* hadde Thatchers politikk betydning for kontinuiteten idet hennes politikk bestod i å rive ned de delene av statsapparatet som var knyttet til keynesianismen. Gjennomgangen av perspektivet bygde på Hall og Soskices (2001) presentasjon av de ulike institusjonelle modellene som en *co-ordinated market economy* (CME) og en *liberal market economy* (LME). Med bruken av disse ble Thatchers politikk beskrevet som en overgang bort fra det institusjonelle rammeverket tilhørende en CME og over til et nytt institusjonelt rammeverk, en LME. Dette ble belyst gjennom Thatchers reformer som medførte kutt i de offentlige utgifter, dereguleringer, liberalisering og privatisering. Dette svekket nasjonalstatens

¹⁵⁹ Hernes (1998:66).

styringsmekanismer og fratok fagforeningene den sentrale rollen de hadde på utformingen av den politiske agendaen. Således var hennes politikk kjennetegnet av å rive ned det institusjonelle rammeverket som hadde støttet den klassiske sosialismen i Storbritannia. Giddens (2002) beskrev konsekvensene av Thatchers politikk på følgende måte: “ (...) the free play of the market forces has unleashed fundamental detraditionalising forces. These have undermined the institutions which are essential to the social solidity of conservative England”. Dette betegner han flere steder som “the disembedding of social institutions”.

Hutton (1996) var den som tok til orde for en modell som ville være i tråd med sosialdemokratenes tradisjonelle politikk. Dette var en stakeholder-modell som ville sikre borgerne en medbestemmelsesrett, ved at de som Hutton (ibid.) sa: “(...) are created and legitimised by some broad notion of public or national purpose”.

Gjennomgangen viste at Blair i første omgang forsøkte å forsvare en slik stakeholder-modell – og at han under en tale i Singapore i januar 1996 kom med eksplisitte løfter i samsvar med denne modellen, blant annet gjennom vektlegging av fellesskap og likhet. Denne modellen ble imidlertid forlatt kort tid etter at den første gang ble omtalt. Modellen kom under angrep for å være en fundamental utfordring for den institusjonelle strukturen og den anglo-saxiske kapitalismen; en kapitalisme som prioriterte aksjonærer, kortsiktig profitt, mobil kapital og fleksibel arbeidskraft og måtte således bli “radically reformulated and wrested” (Thompson 2006:267). Det ville bety endringer i selskapsstrukturen og beslutningsprosessene til de store bedriftsaktørene, og forsøket ble møtt med motstand og opprør fra nye bedriftsaktører som hadde dominert politikktutformingen under Thatcher. Disse aktørene hadde utviklet strategier som berodde på den institusjonelle strukturen Thatcher hadde tilrettelagt for. Bedriftenes konkurransevne var knyttet til effektiv koordinering med de institusjonelle undersystemene, og bedriftsaktørene presset for å opprettholde dem. Det ble således viktig for Blair å ikke utfordre bedriftenes konkurransevne.

Sosialdemokratene markerte i økende grad en avstand fra fagforeningsforbindelsene, da deres sterke posisjon ble ansett å føre til lite fleksible arbeidsmetoder og i ytterste konsekvens hindret produktivitet. Dette ville utfordret det institusjonelle rammeverket

til en LME. De gikk videre bort fra den sentrale overbevisningen om bruken av statsmakt og nasjonalisert industri i den politiske prosessen, og tilrettela i økende grad for et sterkt deregulert rammeverk – med en markedsform for bedriftsovertakelser, og finansinstitusjonenes uavhengighet. Sosialdemokratene institusjonaliserte med det markedsbaserte kriterier i den politiske prosessen (Baker 2000:366). Utviklingen mot en eksplisitt anti-union og over til en pro-business-holdning, må sees som en eksplisitt institusjonell tilpasning. Dette styrket en sentral antakelse utledet av det institusjonelle perspektivet om at de eksisterende institusjonene ville legge føringer på hvilke løsninger det var hensiktsmessig for Blair å velge.

5.1.3 Interesse-perspektivets forklaringskraft

Business was previously monopolised by the Tories.
Now they are coming to Labour

Blair, mars 1997

Videre ble Blairs appell til nye velgere, belyst. Som en konsekvens av Thatchers sosiologiske og politisk-økonomiske endringer, ble utførelsen av politikk, og særlig skatte- og eiendomspolitikken, fundamentalt endret. Hun svekket gjennomgående statens rolle, og betydelig nasjonalisert industri ble solgt unna og skapte en ny eierstruktur med flere selveiere, aksjonærer, bedriftseiere og høyere lønnede. Nye private aktører satt med makten på eierskapssiden, og resulterte i en ny velgerkoalisjon – en større middelklasse, som gjorde motstand mot høyere skatter og som favoriserte privat eierskap. Medianvelgeren var således flyttet mot høyre – og modellen poengterte viktigheten av å fremme interessene til denne for å vinne valg. I Blairs tilfelle lå interesseperspektivets forklaringskraft i å vise at han skiftet fokus bort fra å ivareta arbeiderklassens interesser om felles eierskap, omfordeling og likhet, og over til å forsvare nye interesser blant elektoratet – som var en konsekvens av Thatchers neo-liberale politikk. Dette kom særlig tydelig til uttrykk med Blairs appell til “middle income, middle Britain”. I tiden som fulgte tok Blair grep for å sikre denne gruppens preferanser gjennom vektlegging av den økte betydningen av bedrifters konkurranse-dyktighet for økonomisk suksess, og finansnæringens interesser med en “partnership with business”- vektlegging samt gjennom deregulering og markedsliberalisering. Han

markerte samtidig en klar avstand fra fagforeningsforbindelsene, og førte således en politikk på bekostning av de tradisjonelle velgerne – som hadde interesser knyttet til omfordeling og statlig regulering. Blairs fokus skiftet med det over på nye velgere, og appellen til disse gruppene sikret New Labour en valgsuksess. Dearlove og Saunders (2002:403) sier dette støttet medianvelger-teoremets premiss om at partier må fri til sentrum om de skal vinne valg. De sa videre at det også ga liten støtte til et alternativt syn om at en populær majoritet kan oppnås gjennom å tilby et tydelig radikalt alternativ til sentrumspolitik (ibid.). På bakgrunn av dette ble sosialdemokratene ansett å ha brutt med tradisjonell politikk.

5.1.4 Ideenes makt

As a socialist, I am naturally hostile towards the Thatcherites (...) however, I must recognize that many of the changes they made were genuinely needed.
Bob Rowthorn¹⁶⁰

Idè-perspektivet satte søkelyset på sosialdemokratenes tilslutning til neo-liberalismens prinsipper. Utgangspunktet var en gjennomgang av hvordan valget av den konservative regjeringen brøt med etterkrigskonsensusen basert på det keynesianske paradigmet. Keynesianismen hadde dannet grunnlaget for den sterke statlige rollen og organiserte interesser i økonomisk styre (King og Wood 1999:372). Gjennom høye skatter, vilje til budsjettunderskudd og etterspørselsstyring, opprettholdt de en universalistisk velferdsstat og oppnådde omfordeling for å skape likhet og full sysselsetting. Thatchers tilslutning til visse nøkkelprinsipper i det neo-liberale paradigmet (via monetarismen), betydde et brudd med den gamle modellen. Velferdsstatens prinsipper ble ansett som hovedårsaken til landets økonomiske problemer, og Thatcher hevdet sosialistiske løsninger og deres sterke tro på kollektivism og krav om høye skatter for å finansiere velferdsgoder, hindret privat initiativ. Med det nye paradigmet ble det overordnede målet bak politikken, full sysselsetting, erstattet av inflasjonskontroll. Den forutgående sosialdemokratiske regjeringen hadde etterlatt en arv med sterk inflasjon og utstrakt streikevirksomhet (jfr.: Veljanovski 1987:62). Den økende inflasjonen ble forbundet med stagnerende

¹⁶⁰ Dearlove og Saunders (2000:548).

vekst og sysselsetting, som i sin tur skyldtes fagforeningenes sterke posisjon. For å få ned lønnskravene, gikk Thatcher til omfattende kamp mot den politiske innflytelsen til fagforeningen (jfr.: 4.1.2). Målet var i det hele å redusere det statlig styret, og gå over til det frie markedet med et styrket individuelt ansvar (Dearlove og Saunders 2000; jfr.: Veljanovski 1987:62; se Stephens m.fl. 1999:164).

Som følge av disse endringene møtte Blair et paradigme som spesifiserte løsningene på en annen måte enn tidligere, og hvor det gamle hovedmålet om full sysselsetting under keynesianismen, var erstattet av målet om lav inflasjon. Nye løsninger med bruken av pengepolitiske virkemidler, hadde også befestet seg med Thatcher (jfr.: Giddens 2000:73). Gjennomgangen la vekt på å vise at Blair tilsluttet seg de samme ideene. Så sent som i 1992 stilte sosialdemokratene til valg som forsvarere av høyere skatter, selv om offentlig eierskap ble tonet ned. Etter dette valget ble de stadig sterkere tilhengere av nye løsninger i politikken, og før valget i 1997, sa Blair at keynesianismen var “an outdated ideology”. Karakteristiske trekk ved nyorienteringen var et nytt syn på statens rolle som mindre styrende for utviklingen. Parallelt fjernet de seg fra likhetstanken, og fremmet behovsprøvde stønader.

I 1999 uttrykte Blair og Schröder (1999) at de ønsket å forsterke konkurranse-dyktigheten, samt fokuserte på fordelene ved en sterk borgerkultur. De sa målet var å investere i menneskelig kapital og gjøre individene og næringslivet tilpasset den fremtidige kunnskapsøkonomien. Blair betraktet videre rigiditet og overregulering som et hinder for suksess i en kunnskapsbasert økonomi. Som Giddens (2002) kommenterte, konsentrerte New Labour sin politikk rundt utdanning, incentiver, entreprenørkultur og fleksibilitet. Gjennom å fokusere på pengepolitikk og inflasjonsbekjempelse, var det videre tydelig sosialdemokratene gikk bort fra sine tidligere ideologiske overbevisninger med industripolitikk og keynesiansk etterspørselspolitikk. Glyn og Woods (2000) kommentar til dette var: “Preoccupation with the supply side is the most distinctive aspect of Labour policy, combining a wholesale reorientation of the welfare state towards encouraging work with abandonment of both the interventionist policies towards industry and the collaboration with the trade

unions so characteristic of social democracy in the 1960s and 1970s". Dagens sosialdemokrater står dermed ikke som forsvarer av de gamle løsningene som karakteriserte deres politikk i etterkrigsårene. Det har fått kritikere til å betegne sosialdemokratene som et parti uten en historisk agent.

5.1.5 Ulikt tidsperspektiv

Parties that do not change die,
and this party is a living movement not a historical monument.
Blair, 1996¹⁶¹

De tre teoretiske perspektivene som har blitt benyttet for å forklare kontinuiteten, har ulike tidsperspektiv. I idè-perspektivet var fokuset på beslutningstakernes forståelse av hva økonomien trengte, og dette skiftet fra en forankring i det keynesianske paradigmet og over til å reflektere løsninger fra det neo-liberale paradigmet. Allerede i 1993 argumenterte Brown for tilbudsside, og var således først ute med dette. For interesse-perspektivet var løfter i perioden før 1997-valget viktig for å måle at de tok hensyn til nye interesser. Svingvelgerne skulle vinnes og med oppløsningen av *Clause 4* i 1995 gav sosialdemokratene uttrykk for en endret holdning til privat eierskap. Hensynet til nye interesser, manifesterte seg med det etter at nye ideer ble forsvart, men før en eksplisitt institusjonell snuoperasjon, som først med Blairs argumentasjon i 1996 tok en ny vinkling. Han markerte da starten på en overgang bort fra en stakeholder-modell, og tok steg i retning en LME. Forsvaret av en stakeholder-modell ble således søkt forsvart lengst, og utover appellen til nye velgere og til tross for en tro på tilbudssideløsninger.

5.1.6 Avsluttende kommentarer

Som litteraturen gjennomgående har belyst, hadde atten år med konservativ politikk fundamentalt endret det politiske landskapet, samt vilkårene for den politiske debatten i Storbritannia. Thatchers reorganiseringprogram av statlig virksomhet kom til å bety en ny tilnærming til makroøkonomisk styring, og hadde karakter av et paradigmeskifte. Hennes politikk brøt med den keynesianske intervensjonspolitikken med en

¹⁶¹ Hernes 1998:113,114.

styring av markedskreftene, til fordel for deregulering og privatisering. Statens rolle ble minimert, og sterke interesser var knyttet til operasjonene i et effektivt marked. Majoriteten av velgerne hadde ikke lenger samme preferanser knyttet til det regulatoriske etterkrigsregimet. En konsekvens av Thatchers agenda og strategiske grep, var et politisk sentrum lenger til høyre. Blair stod dermed ovenfor et nytt sammensatt elektorat hvor huseiere, aksjonærer og næringslivet hadde interesser knyttet til mer markedet, lavere skatt og privatisering. For Blair kom perioden frem mot 1997-valget til å bestå i å appellere til nye velgere. Han var avhengig av næringslivsstøtte for økonomisk og politisk suksess (jfr.: Steinmo 1993:159), og symptomatisk for Blair var også kampen om velgernes gunst på ett nytt politisk verdigrunnlag. Dette var i retning finanskapital og andre mobile produksjonsfaktorer, og han tilrettela i økende grad for selskapenes fortsatt drift. Utviklingen var en utfordring for sosialdemokratenes sentrale verdier og politiske kamp. Tradisjonelt hadde sosialdemokratene betraktet staten som instrument bak sosial og økonomisk intervensjon, men som følge av Thatchers agenda hadde de mistet et viktig instrument for å fremme sosial velferd. Det grunnleggende rammeverket for etterkrigstidens sosialdemokrater – klasserepresentasjon og nasjonal politisk suverenitet – var ikke lenger er tilstrekkelig. De konservatives strategi med å skape en holdningsendring hadde undergravd sosialdemokratenes gamle maktgrunnlag. For sosialdemokratene var forholdene for distribusjon av velferd på samme vilkår som tidligere, endret (jfr.: King og Wood 1999:374-379). De nye sosialdemokratenes politikk har også vært kjennetegnet av å styre uten en omfordelende økonomisk agenda.¹⁶² Som Gamble og Wright (1999) hevdet, var dette en bekreftelse på at Thatcher og Major dermed lyktes i å skape en ny konsensus i Storbritannia.

¹⁶² Jfr.: *The Independent*, 18. august 1999 – Forget about cutting taxes.

Litteraturliste:

Adam, Stuart og Kaplan, Greg (2002): A Survey of the UK Tax System. The institute for fiscal studies.

<http://www.ifs.org.uk/bns/bn09.pdf>

Ahmed, Kamal og Hinsliff, Gaby (2002): Blair puts brake on further tax rises. Via:

<http://observer.guardian.co.uk/>

Baker, Andrew (2000). "Globalization and the British 'Residual State'" i Stubbs, Richard og Underhill, Geoffrey R.D: *Political Economy and the Changing World Order*. Oxford University Press, Canada.

Biddiss; Michael og Minogue, Kenneth (red.) (1987). Thatcherism: Personality and Politics. Basingstoke, Macmillan.

Bladen-Hovell, R.C (2001). "Fiscal policy and the budget" i Sawyer, Malcolm: *The UK Economy*. Oxford University Press, Oxford.

Blair, Tony; tale på BDI- konferansen i Bonn, 18. juni 1996:

<http://www.europa.eu.int/en/agenda/igc-home/msspeech/state-uk/blair.htm>

Blair, Tony og Schröder, Gerhard (1999): The Third Way/ Die Neue Mitte,

www.labour.org.uk/lp/new/labour/docs/PMSPEECHES/THIRDWAYPURPLEBOX.HTM

Brown, Gordon: Reforming Britain's Economic and Financial Policy. HM-Treasury

www.hm-treasury.gov.uk

Callinicos, Alex (1996)

<http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/isj72/labour.htm>

Callinicos, Alex (1997). State of dreams: a Review of the State to Come.

<http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/sr208/callinic.htm>

Callinicos, Alex: Going the Major way.

<http://www.socialistworker.co.uk/archive/1701/sw170112.htm>

Claes, Dag Harald og Tranøy, Bent Sofus (1999). Norsk politikk og påvirkningen fra EU – hvor mye og hvordan? i Claes, Dag Harald og Tranøy, Bent Sofus (red.).

Utenfor, annerledes og suveren? Fagbokforlaget, Bergen.

Dearlove, John og Saunders, Peter (2000). *Introduction to British Politics*. Polity, Cambridge.

Dixon, Keith (2000): Third way, British Style. Blair's march to market modernity.

<http://mondediplo.com/2000/01/05blair>

Gamble, Andrew (1988). *The Free Economy and the Strong State. The Politics of Thatcherism*. Macmillan Education, Houndmills.

Gamble, Andrew og Gavin, Kelly (1996). "Stakeholder Capitalism and One Nation Socialism", *Renewal*, vol. 4, no. 1 s. 23-32.

Gamble, Andrew og Wright, Tony (red.) (1999). *The New Social Democracy*. Blackwell Publishers, Oxford.

German, Lindsey (1999): The Blair project cracks. Tilgjengelig på:
<http://www.isj1text.ble.org.uk/pubs/isj82/german.htm>

Giddens, Anthony (2002). *Where Now for New Labour*. Polity Press, Cambridge.

Ginifer, Jeremy (1996): Eit nytt Storbritannia?
<http://www.nupi.no/PubFelles/HHD/HELEHHD/hele95-96/hhd9631.htm>

Glyn, Andrew (1998). The Assessment: Economic Policy and Social Democracy. *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 14, No. 1. Oxford University Press.

Glyn, Andrew og Wood, Stewart (2000). New Labour's Economic Policy:
www.econ.ac.uk/members/andrew.glyn/GlynandWood.pdf

Goes, Eunice (2000): Blair and Jospin: Two Different Paths For Social-Democracy? Paper for the Political Studies Association-UK 50th Annual Conference.
www.ucl.ac.uk/spp/download/teaching/mphil_phd/Gerard_Darcy_Evolution.doc -

Green-Pedersen, Christoffer, Kernsbergen, Kees van og Hemerijck, Anton (2000): Neo-Liberalism, the "Third Way" or What? European Social Democracy and the Welfare State at the beginning of the New Millennium. Tilgjengelig via:
<http://www.ps.au.dk/showpage.asp?lPageID=80>

Hall, Peter (1992). "The movement from Keynesianism to monetarism. Institutional analyses and British economic policy in the 1970s". I S. Steinmo, K. Thelen og F. Longstreth (red.). *Structuring Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. 90-113.

Hall, Peter (1993). "Policy Paradigms, Social Learning and the State. The Case of Economic Policy Making in Britain", *Comparative Politics* (April 1993).

Hall, Peter (1997). "The Role of Interests, Institutions, and Ideas in the Comparative Political Economy of the Industrialized Nations" Peter Hall, in M. Lichbach and Zuckerman (eds), *Comparative Politics*. Cambridge.

Hall, Peter og Sockice, David (2001). An Introduction to Varieties of Capitalism. <http://fds.oup.com/www.oup.co.uk/pdf/0-19-924774-9.pdf>

Harman, Chris (1997). Feature article: Swing shift. <http://pubs.socialistreviewindex.org.uk/sr209/harman2.htm>

Heath, Anthony, Jowell, Roger M., Curtice, John K. (2001). *The Rise of New Labour. Party Policies and Voter Choices*. Oxford University Press, Oxford.

Heffernan, Richard (2000). *New Labour and Thatcherism*. Macmillan Press Ltd. Basingstoke.

Helland, Leif. Medianvelgerteoremet. Tilgjengelig på: http://home.bi.no/a0111218/14Medianvelgerteoremet_rettet.pdf

Hernes, Stein (1998). *What's Left. A study of the British Labour Party from 1983 to 1997*. Hovedoppgave ved Institutt for Statsvitenskap. Universitetet i Oslo.

Hinnfors, Jonas (2002): A Tale of Ideological Stability. Gøteborg Universitet. Via: <http://www.pol.gu.se/Person.asp?PersonId=42&PageContent=1>

Hood, Christopher (1994). *Explaining Economic policy reversals*. Open University Press. Buckingham. Philadelphia.

Hutton, Will (1996). *The State We're In*. Vintage, London.

Hutton, W. (1999). "New Keynesianism and New Labour". *Political Quarterly*. 70: 1

Hveem, Helge (1996). *Makt og velferd i det globale samfunn*. Teorier i internasjonal økonomi. Universitetsforlaget, Oslo.

Hyland, Julie (2000): Growing dissatisfaction with Blair government in Britain. Via: www.wsws.org

Jessop, Bob. From Thatcherism to New Labour: Neo-Liberalism, Workfarism, and Labour Market Regulation. Tilgjengelig på: <http://66.102.104/search?q=cache:X4STxEfGKScJ:www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/jessop-from-thatcherism-to-new-labour.pdf>

Jones, Nicholas (1997). *How the general election was won and lost. Campaign 1997*. INDIGO, London.

Kay, John 14. februar (1997): When should a government intervene in the market? Tilgjengelig via: <https://www.financialtimes.net/>

King, Desmond og Wood, Stewart (1999). "The Political Economy of Neoliberalism: Britain and the United States in the 1980s" i Kitschelt, Herbert, Lange, Peter, Marks, Gary og Stephens, John D. (1999). *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*. Cambridge University Press, Cambridge.

Kitschelt, Herbert, Lange, Peter, Marks, Gary og Stephens, John D. (red.) (1999). *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*. Cambridge University Press. Cambridge.

Kjeldsen, Benjamin Holst (1997). New Leader, New Labour. Tilgjengelig på: <http://www.geocities.com/Athens/9841/TBLA.HTM>

Krieger, Joel (1999). *British Politics in the Global Age. Can Social Democracy Survive?* Polity Press, Cambridge.

David Marquand. [The Stakeholder Society](http://www.netnexus.org/library/papers/marquand.htm). Tilgjengelig på: <http://www.netnexus.org/library/papers/marquand.htm>

McClom, Sylvia (1998): Revised. <http://www.shef.ac.uk/uni/academic/N-Q/perc/Polpaps/ppl.html>

Noord, Paul van den (2002). Managing Public Expenditure: The UK approach. Via: www.oecd.org/eco

Nuttall, Chris. Conservatives speaks out for new economy. www.thestandard.com/article/0,1902,18265,00.html

Philpot, Robert (2001): På: www.progressonline.org.uk/Magazine/?year=2004

Philpot, Robert (2000). "Bringing Up Baby". DLC| *The New Democrat*| 1. Mai 2000.

Pierson, Paul (1994). *Dismantling the welfare state? Reagan, Thatcher and the politics of retrenchment*. Cambridge University Press. New York.

Price, Simon (2000): Prudence and pragmatism in the fiscal stance. Via: www.independent.co.uk/

Prabhakar, Rajiv (2002). "Stakeholding, Asset-based Welfare and Labour Policy". PSA 2002 at the University of Aberdeen. Konferansedokument.

Ramsay, Robin (2002): ech – Labour Reform/Chartist Conference July 2002. http://labour-reform.org.uk/main_pages/n_1_history.htm

Scott, Jenny (2001). *Living Economy. The Reuters Guide to the economy of modern Britain*. Reuters. Pearson Education Limited, Edinburgh.

Slater, Gary (2002). "Social Policy and the Economics of the 'Third Way'". Nottingham Trent University. Nottingham. Draft.

Soskice, David (1999). "Divergent Production Regimes: Coordinated and Uncoordinated Market Economies in the 1980s and 1990s" i Kitschelt, Herbert, Lange, Peter, Marks, Gary og Stephens, John D: *Continuity and Change in Contemporary Capitalism*. Cambridge University Press, Cambridge.

Standrin, Kenneth (1997). Blair and Scotland. Via: www.tao.ca/ainfor

Steen, Reiulf (2001): Ingen dødsklodder kimer. Stavanger Aftenblad 4. august 2001: www.folkehjelp.no7presse/kimer.htm

Steinmo, Sven (1993). *Taxation and Democracy. Swedish, British and American Approaches to Financing the Modern State*. Yale University Press, New Haven and London.

Steinmo, Sven (1997): Why Tax Reform? Understanding Tax Reform in its Political and Economic Context. University of Colorado. Draft. www.stripe.colorado.edu/~steinmo/reform.html

Steinmo, S. og Tolbert, Caroline (1998). "Do Institutions Really Matter?". Taxation in Industrialized Democracies. *Comparative Political Studies*. Vol. 31 No 2, April 1998.

Steinmo, Sven (2002): The Evolution of Policy Ideas: Tax policy in the 20th century. University of Colorado. www.sobek.colorado.edu/~steinmo/VITA.doc

Suroor, Hasan (2002): Thatcherism in new clothes: www.thehindu.com/2002/10/24/stories/2002102400101000.htm

Thompson, Noel (2006). *Political Economy and the Labour Party*. Routledge, London and New York.

Thorpe, Andrew (1997). *A history of the British Labour Party*. Macmillian Press Ltd. Basingstoke.

Topf, Richard (1999). "Party Manifestos". London Guildhall University 1999-2000. Ubearbeidet kapittel gitt til undervisning.

Tranøy, Bent Sofus (1993). Kapittel 5: Økonomene og kredittpolitikken. Universitetet i Oslo. Kapittel fra veiledning.

Tranøy, Bent Sofus (1998). "Ideational change as technocratic learning, the caof Norwegian credit market liberalisation". ARENA. Draft – fått på veiledning.

Tessem, Liv Berit (2005). Thatcher, Blair og velferdsstaten. Horisont nr. 1/2005.

Veljanovski, Cento (1987). *Selling the State. Privatisation in Britain*. Weidenfeld and Nicolson, London.

Wheelan, Simon (2003): Britain: Labour government moves to “market based higher education”. Tilgjengelig på:

www.wsws.org/articles/2003/feb2003/stud-f12.shtml

White, Michael (2001): Party Politics: Blair sets out his faith. Tilgjengelig på:

<http://politics.guardian.co.uk/Print/0,3858,4186068,00.html>

<http://politics.guardian.co.uk/Print/0,3858,4184913,00.html>

Wickham-Jones, Mark (1998). “The Reformist Trajectory under Stress”. University of Bristol.

Wintour, Patric (2001): Ministers braced for confrontation. The Guardian 21. juni

2001: <http://politics.guardian.co.uk/Print/0,3858,4207666,00.html>

Young, Mike, Henn, Matt og Hill, Neil. “Elections, Public Opinion and Parties”.

Internettider og -artikler:

www.australianploitics.com/uk/labour/941004blair-new-labour-speech-shtml

<http://www.bbc.co.uk/election97/background/parties/harpbla.htm>

www.cbi.org.uk: CBI response to the White Paper *Your Region, Your Choice; Revitalising the English Regions*.

www.cnn.com/WORLD/9705/02/blair.speech/: Blair’s speech at 10 Downing Street. 2. mai 1997.

www.dti.org.uk: Business Plan 2004-2007.

www.essaybank.co.uk: To what extent has the new Right succeeded in Britain since the fall of Margaret Thatcher. Forfatter ukjent.

<http://www.eurofound.europa.eu/eiro/1997/04/feature/uk9704125f.html>: The industrial relations consequences of the “new” Labour Government.

<https://www.financialtimes.net/>

[www.hm-treasury.gov.uk/Newsroom and Speeches/Press/1998/press_96_98.cmf](http://www.hm-treasury.gov.uk/Newsroom_and_Speeches/Press/1998/press_96_98.cmf)

www.hm-treasury.gov.uk/Documents/UK_Economy/Fiscal-Policy/ukeycon_fisc_co.Html

www.hm-treasury.gov.uk/Documents/UK_Economy/ukecon_reform.cfm?
www.independent.co.uk/: Forget about cutting taxes. 18. August 1999. Forfatter ukjent.

www.labour.uk.org/economicstability04

<http://www.labour.org.uk/lp/new/labour/docs/PMSPEECHES/THIRDWAYPURPLEBOX.HTM>

www.margarethatcher.net/studies/economics.php.

www.margarethatcher.org/essential/default.asp: Margaret Thatcher Foundation.

www.news.bbc.co.uk: What are Public Private Partnerships?

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/3277107.stm>: Blair promises control over tax. Forfatter ukjent.

<http://www.number-10.gov.uk/output/Page1072.asp>: Blairs tale til CBI-konferansen. 11. november 1997.

www.odin.dep.no/fad/norsk/dok/andre_dok/dok/nou/002001-020003/ved001-bu.html
– Norsk offentlig utredning 2000.

www.revolutionarycommunistgroup.com/frfi/156/156-ed.html: Labour: spending for 'middle England'.

<http://www.revolutionarycommunistgroup.com/frfi/147/147-pov.htm>: Poverty and inequality in Blair's Britain.

<http://www.socialequality.org.uk/>: Britain: Blair declares class war against firefighters. Fra Socialist Equality Party (Britain). 29. November 2002.

www.telegraph.co.uk/news

<http://www.thatcheronline.co.uk/revolution/1983electionvictory/index.print.html> – The Thatcher Revolution.

www.tpas.org.uk: Information Sheet (2002) – Regional Development Agencies.

www.web.hoyre.no/~tt/199/199_tema10.html

http://www.wsws.org/articles/2001/may2001/ssa-m29_prn.shtml: Britain's general election: The Socialist Alliance and Socialist Labour Party-No alternative to Blair's New Labour. 29. mai 2001. Forfatter ukjent.